

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

Факультет дошкільної педагогіки та психології
Кафедра сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Ганна Кавиліна

ЛОГОРИТМІКА

*Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю А2 (012) Дошкільна освіта,
освітньо-професійною програмою
«Дошкільна освіта.
Логопедія в закладах дошкільної освіти»*

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2025

УДК 376.1:372.3:78

К 12

Рецензенти:

Парфанович І. І. – доктор педагогічних наук, професор кафедри психології та соціальної роботи соціально-гуманітарного факультету Західноукраїнського національного університету.

Кисельова О. І. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри метрології, якості та стандартизації Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(Протокол № 3 від 25.09.2025).*

Кавиліна Г. К. Логоритміка: навчально-методичний
К 12 посібник. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2025.
192 с.

ISBN: 978-617-7768-54-7

Навчально-методичний посібник «Логоритміка» призначений для здобувачів вищої освіти, які опановують освітньо-професійну програму «Дошкільна освіта. Логопедія в закладах дошкільної освіти». У посібнику висвітлено теоретичні та практичні засади логоритміки як ефективного методу корекційного впливу на дітей з порушеннями мовлення. Матеріали посібника охоплюють історичні аспекти розвитку логоритміки, психофізіологічні механізми взаємодії рухів і мовлення, класифікацію мовленнєвих порушень, методи обстеження психомоторних функцій, а також принципи побудови логоритмічних занять. Особливу увагу приділено корекційній роботі з дітьми, які мають загальний недорозвиток мовлення, фонетико-фонематичні порушення, заїкання та алалію.

Посібник містить практичні завдання, контрольні запитання, рекомендації щодо міжфахової взаємодії логопеда та музичного керівника. Його зміст відповідає вимогам освітніх програм підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня і сприяє формуванню професійної компетентності у сфері логопедичної ритміки.

ISBN: 978-617-7768-54-7

© Г. К. Кавиліна, 2025

Зміст

Вступ.....	5
Тема 1. Логоритміка: історія та сьогодення.	
Виникнення та розвиток логоритміки	
1.1. Поняття логоритміки.....	6
1.2. Історія логоритміки.....	7
1.3. Сучасний стан розвитку логоритміки.....	11
<i>Контрольні запитання та завдання.....</i>	<i>13</i>
Тема 2. Засоби логопедичної ритміки	
2.1. Теоретичні засади логопедичної ритміки: поняття, об'єкт, предмет, завдання та принципи.....	14
2.2. Психофізіологічні механізми взаємодії рухів та мовлення.....	16
2.3. Музично-ритмічний вплив на дітей дошкільного віку.....	17
2.4. Види вправ на логоритмічних заняттях.....	18
2.5. Основні музичні поняття: ритм, темп, динаміка...	21
2.6. Види музичної діяльності на логоритмічних заняттях.....	23
2.7. Засоби логопедичної ритміки.....	24
<i>Контрольні запитання та завдання.....</i>	<i>26</i>
Тема 3. Особливості обстеження психомоторних функцій у дітей	
3.1. Психомоторика у дітей: поняття, мета та завдання обстеження.....	27
3.2. Методи дослідження психомоторних функцій..	29
3.3. Обстеження сенсомоторних та мовленнєвих функцій.....	31
3.4. Дослідження слухової уваги, музичного слуху та ритмічного відчуття.....	34
<i>Контрольні запитання та завдання.....</i>	<i>36</i>

Тема 4. Логопедична ритміка в системі корекційної роботи з подолання ЗНМ, ФФНМ, заїкання та алалії

4.1. Загальний недорозвиток мовлення.....	37
4.2. Структура логоритмічного заняття для дітей із загальним недорозвитком мовлення	38
4.3. Особливості розвитку просторової орієнтації в логоритміці при загальному недорозвитку мовлення.....	39
4.4. Фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення.....	40
4.5. Логоритмічна корекція фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення.....	41
4.6. Заїкання, як мовленнєве порушення.....	42
4.7. Структура логоритмічного заняття та принципи роботи при заїканні.....	43
4.8. Алалія, як мовленнєве порушення.....	44
4.9. Етапи та особливості логоритмічної корекції при алалії.....	44
<i>Контрольні запитання та завдання.....</i>	<i>45</i>

Тема 5. Принципи та форми міжфахової взаємодії логопеда і музичного керівника в логоритмічній роботі

5.1. Основні принципи спільної корекційної роботи логопеда та музичного керівника в контексті логоритміки..	47
5.2. Основні форми спільної корекційної роботи логопеда та музичного керівника.....	49
<i>Контрольні запитання та завдання.....</i>	<i>50</i>
 Практичні завдання до курсу.....	 51
Рекомендовані джерела інформації.....	53
Додатки.....	56

ВСТУП

У сучасних умовах реформування системи освіти України особливого значення набуває підготовка висококваліфікованих фахівців у галузі дошкільної освіти, здатних забезпечити ефективний корекційно-розвитковий супровід дітей з порушеннями мовлення. Одним із важливих напрямів цієї підготовки є опанування логоритміки – інтегративного методу, що поєднує мовленнєву, рухову та музичну діяльність у цілісну систему впливу на психофізичний і мовленнєвий розвиток дитини.

Навчальна дисципліна «Логоритміка» є складовою професійної підготовки здобувачів вищої освіти за додатковою спеціальністю «Логопедія».

Метою її вивчення є формування у здобувачів вищої освіти ґрунтовних знань про особливості рухового розвитку дітей з тяжкими порушеннями мовлення, методик організації логоритмічних занять, а також розвиток практичних умінь і навичок щодо їх проведення з урахуванням сучасних вимог до професійної діяльності логопеда.

Посібник укладено відповідно до програми навчальної дисципліни та містить теоретичний матеріал, що висвітлює історичні аспекти становлення логоритміки, її сучасний стан, психофізіологічні механізми взаємозв'язку рухів і мовлення, методи діагностики психомоторного розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями, принципи та форми міжфахової взаємодії логопеда і музичного керівника.

Окрема увага приділяється питанням корекційної роботи з дітьми, які мають загальний або фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення, заїкання, алалію.

Матеріали посібника сприятимуть підвищенню рівня професійної мотивації майбутніх логопедів, формуванню їхньої готовності до впровадження логоритміки в освітній процес закладу дошкільної освіти та реалізації індивідуального підходу до кожної дитини.

Тема 1.

ЛОГОРИТМІКА: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛОГОРИТМІКИ

1.1. Поняття логоритміки

Логоритміка – це інтегрований метод корекційної педагогіки, що поєднує музику, ритм, рухи та мовленнєві вправи. Метою логоритміки є корекція порушень мовлення та розвиток мовленнєвої функції дитини через гармонізацію рухово-мовленнєвої координації.

Однією з ефективних здоров'язберезувальних технологій у системі корекційної освіти є **логоритмічне виховання**, яке спрямоване на цілісний розвиток дитини та сприяє відновленню й формуванню порушених функцій організму, зокрема мовленнєвої сфери. Логоритміка як педагогічне явище охоплює застосування комплексу ритмічних, мовленнєво-ритмічних і музично-ритмічних впливів, що мають корекційне та розвиткове спрямування й адресовані здобувачам освіти з особливими освітніми потребами, переважно з порушеннями мовлення.

Володіння логоритмічними методами є невід'ємною складовою професійної компетентності фахівців у сфері дошкільної освіти, зокрема вихователів і логопедів, які реалізують освітньо-корекційну діяльність в умовах інклюзивного навчання. На сучасному етапі розвитку корекційної педагогіки питання впровадження логоритміки в освітній процес набуло особливої актуальності, що обумовлено її доведеною ефективністю в подоланні низки мовленнєвих розладів. Практика показує, що логоритмічні заняття позитивно впливають на дітей із заїканням, загальним недорозвитком мовлення, фонетико-

фонематичними порушеннями, афазією тощо.

Актуальні аспекти логоритмічного виховання та його виховний потенціал висвітлено в наукових працях таких дослідників, як Ю. Бондаренко, С. Гандзюк, М. Капітули, В. Найдич, О. Сагірової, Л. Федорович та інших.

1.2. Історія логоритміки

Ідеї про значення ритмічної та рухової активності в розвитку дитини були обґрунтовані ще у середині XIX століття. Зокрема, К. Д. Ушинський підкреслював виховне значення народних рухливих ігор, розглядаючи їх як потужний засіб формування особистості. У свою чергу, М. Пирогов акцентував увагу на необхідності рухової діяльності в житті дитини як провідної форми її розвитку та соціалізації.

Формування логоритміки як окремої педагогічної дисципліни відбувалося на основі системи музично-ритмічного виховання, що набула популярності в європейських країнах на початку XX століття. Засновником цього напрямку вважається швейцарський композитор, диригент і педагог Еміль Жак-Далькроз, який створив методику ритмічного виховання, орієнтовану на розвиток рухової координації, ритмічного слуху, уваги, музичної пам'яті й моторної точності. За його переконанням, ритмічне виховання не лише сприяє формуванню музичних навичок, а й здійснює всебічний вплив на фізичний, емоційний та естетичний розвиток особистості, забезпечуючи єдність тілесного й духовного вдосконалення.

Подальший розвиток системи музично-ритмічного виховання, започаткованої Е. Жак-Далькрозом, забезпечили його послідовники, зокрема З. Кодай акцентував увагу на необхідності впровадження музично-ритмічного компонента в систему шкільного виховання на засадах інтеграції ритму й

музики, що відповідало методологічним підходам Жак-Далькроза. Він розглядав музику і ритміку як універсальну основу для різних видів мистецтва – образотворчого, хореографічного, театрального.

Послідовниця Золтана Кодая – Ержебет Сенні – наголошувала на значному розвивальному потенціалі ритмічних занять, вважаючи засвоєння пентатоніки початковим і обов'язковим етапом музичної освіти. Вона символічно порівнювала систему ритміки і пантоміміки з «материнським молоком», акцентуючи увагу на значенні наслідування та ритмічного повторення рухів для всебічного розвитку дитини.

На території України ідеї Емілія Жак-Далькроза вперше були практично реалізовані Зофією Свьонтковською та Феліксою Щепановською, які у 1911 році відкрили у Львові Музичну школу нового типу. Після 1918 року керівництво навчальним процесом перейшло повністю до Свьонтковської.

У Києві методику Жак-Далькроза поширювала Антоніна Пашковська – випускниця Геллерауського інституту, викладачка, хореограф і танцівниця. Вона активно впроваджувала ритмічну освіту в різних закладах, зокрема в Імператорській консерваторії, Музичній школі вільних художників, Вищому музично-драматичному інституті імені М. Лисенка, а також організовувала вистави, лекції та танцювальні вечори.

Важливою віхою в розвитку ритмічного виховання стало заснування в 1919 році в Києві Інституту ритмічного виховання. Його метою було системне дослідження і розвиток методики Жак-Далькроза, підготовка фахівців-ритмістів та інтеграція ритміки в шкільну освіту. Інститут також активно займався видавничою, просвітницькою та культурно-масовою діяльністю.

Значний внесок у популяризацію методики зробила Олена Дрогомирецька – учениця Жак-Далькроза. Вона організовувала заняття з ритміки в дитячих садках Львова,

проводила концерти й лекції, готувала дітей до публічних виступів, а також запроваджувала ритмопластичну підготовку для дорослих і сценічних виконавців. Її педагогічна діяльність отримала широке визнання в культурному середовищі Галичини.

У середині та наприкінці ХХ століття ідеї ритмічного виховання почали розглядатися в контексті терапії, що позитивно впливає на психофізіологічний стан особистості, зокрема у корекції таких мовленнєвих порушень, як заїкання, загальний недорозвиток мовлення, фонетико-фонематичні порушення мовлення. Логопедами (О. Гопіченко, Є. Соботович, Л. Федорович та ін.) була здійснена класифікацію вправ за рівнем складності з урахуванням моторних особливостей дітей із порушеннями мовлення, визначила базові принципи організації логоритмічних занять. Крім того, були сформульовані теоретико-методологічні засади застосування логоритміки у роботі з дорослими, що мають порушення мовлення, зосередивши увагу на особливостях м'язового тону, координації рухів, ході, темпі та пластичності.

У цей період формується поняття логопедичної ритміки (логоритміки) – як напрямку, в якому центральна роль належить слову й ритму, а не музиці. Це відрізняє логоритміку від традиційної музично-ритмічної системи.

У другій половині ХХ століття логоритмічні методики знаходять застосування в нейрореабілітації, зокрема у корекції афазії – мовленнєвих порушень, пов'язаних із втратою здатності до розуміння або продукування мовлення при збереженні слуху й мовленнєвого апарату. Основною метою стає подолання просодичних розладів, пов'язаних з ритмо-інтонаційною стороною мовлення.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття численні наукові дослідження підтверджують високий корекційний, терапевтичний і здоров'язбережувальний потенціал логоритміки у навчанні й вихованні дітей. Серед українських

науковців, які досліджують і розвивають ідеї Е. Жак-Далькроза, варто відзначити Г. Ніколаї, яка поглиблено вивчає та адаптує його систему до сучасних освітніх умов. Важливий внесок у вивчення музично-ритмічної діяльності в контексті корекційної педагогіки зробила Ю. Бондаренко, зокрема у роботі з дітьми дошкільного віку зі зниженим зором.

Питання застосування логоритміки при порушеннях мовлення, зокрема заїканні та темпо-ритмічних розладах, досліджуються у працях Л. Журавльової, О. Літовченко та В. Найдич. Загально-логопедичні можливості логоритміки та її інтеграцію в корекційно-розвивальні програми розглядають у своїх роботах Л. Лісова, І. Лопухіна, Н. Савінова та ін. Окремо заслуговують на увагу дослідження Г. Хілько, присвячені використанню логоритміки у корекції алалії.

Доведено, що логоритміка як елемент фізичного та естетичного виховання позитивно впливає на фізичний розвиток дитини, удосконалює музичний слух, ритмічність, пам'ять, виразність рухів, а також сприяє емоційному самовираженню та загальному художньо-естетичному розвитку.

Музично-ритмічні заняття, впливаючи на пізнавальні, вольові та емоційні сфери особистості, сприяють гармонійному становленню її психофізіологічної структури. У свою чергу, логоритміка отримала широке впровадження в логопедичній практиці як метод реабілітації, орієнтований на корекцію мовленнєвих і моторних порушень через ритмічну активність. Доведено, що логоритмічні вправи чинять системний вплив на організм дитини: активізують мовлення, дрібну й загальну моторику, формують почуття ритму, розвивають вищі психічні функції, а також сприяють продуктивним видам діяльності, необхідним для повноцінного розвитку особистості.

Таким чином, становлення логоритміки пройшло кілька етапів: від усвідомлення значення рухової активності в педагогіці до її інтеграції в лікувальні методики. На

сучасному етапі логоритміка розглядається як форма активної терапії, що поєднує мистецтво, рух і слово, та використовується в системі комплексної реабілітації осіб з мовленнєвою патологією.

1.3. Сучасний стан розвитку логоритміки

На сучасному етапі розвитку вітчизняної системи освіти логоритміка утверджується як важлива складова інклюзивного, корекційного та загально-розвиткового підходу в роботі з дітьми, які мають мовленнєві, психофізіологічні або сенсорні порушення. Її ефективність визнано не лише в логопедичній практиці, а й у комплексній роботі фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, закладів дошкільної освіти, спеціальних шкіл і центрів реабілітації.

В умовах реформування української системи освіти та переходу до інклюзивної моделі навчання логоритміка активно впроваджується як ефективний засіб компенсації порушень мовлення, моторики та емоційно-вольової сфери. У поєднанні з іншими методами логопедичної корекції вона використовується для дітей з такими нозологіями, як загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ), фонетико-фонематичні порушення, заїкання, аутизм, синдром дефіциту уваги з гіперактивністю (СДУГ) тощо.

Логоритмічні вправи сприяють підвищенню рівня комунікативної компетентності дітей, розвитку сенсомоторних зв'язків, нормалізації темпу мовлення й формуванню просодичних компонентів мовлення. У процесі логоритмічної діяльності формується здатність дітей до регуляції емоційного стану, що особливо актуально для осіб з розладами аутистичного спектру.

Останніми роками активно впроваджуються мультимедійні освітні технології, що включають відео, аудіо, графіку та інтерфейс з елементами віртуальної або

доповненої реальності. Мультимедійні логоритмічні комплекси дозволяють оптимізувати навчальний процес за рахунок високого рівня наочності, інтерактивності та індивідуалізації.

Такі засоби є особливо цінними при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, оскільки дозволяють регулювати темп подання матеріалу, підсилюють мотивацію до навчання, а також стимулюють міжсенсорну інтеграцію (зорово-слухо-моторну). Деякі розробки підтримують режим аудіо-реакційного супроводу, де дитина може відтворювати мовленнєві моделі, рухи або ритмічні патерни під керівництвом комп'ютерної програми.

У контексті цифровізації освіти, а також у відповідь на виклики пандемії COVID-19, виникла необхідність адаптації логоритмічної роботи до дистанційного формату. У результаті було створено низку відеокурсів, інтерактивних платформ і онлайн-програм, які дозволяють проводити логоритмічні заняття в синхронному або асинхронному режимі.

При цьому використовуються відеозаписи вправ, рухових і музично-ритмічних композицій, доступних для повторення в домашніх умовах. Онлайн-логоритміка не є повноцінною заміною традиційної форми, однак дозволяє зберегти сталість та регулярність занять у разі неможливості очного відвідування.

Підготовка майбутніх педагогів, зокрема логопедів, вихователів, асистентів дитини та спеціальних педагогів, дедалі частіше включає в себе опанування методів логоритмічної корекції. У навчальних планах закладів вищої освіти з'являються дисципліни, присвячені логоритміці, музично-ритмічному вихованню та психофізіологічним основам ритмізації.

Здобувачі вищої освіти отримують знання про закономірності формування мовлення в контексті руху та ритму, оволодівають методикою побудови логоритмічного

заняття, опановують навички підбору музичного матеріалу, ритмічних схем, рухових вправ з урахуванням індивідуальних потреб дітей. Особлива увага приділяється практичному компоненту: моделюванню занять, аналізу відеофрагментів, розробці власних логоритмічних програм.

Таким чином, логоритміка в Україні набуває широкого впровадження в освітньому процесі, адаптується до сучасних технологічних викликів і стає важливою складовою фахової підготовки педагогів, що працюють у сфері інклюзивної та спеціальної освіти.

Контрольні запитання та завдання:

1. Що таке логоритміка і які основні компоненти вона поєднує у корекційній педагогіці?
2. Які основні цілі логоритмічного виховання в системі корекційної освіти?
3. Хто є засновником методики музично-ритмічного виховання, яка лягла в основу логоритміки, і які основні напрями цієї методики?
4. Які етапи розвитку логоритміки як педагогічного напрямку можна виокремити в історії її становлення?
5. Яке значення має логоритміка в сучасній системі інклюзивної освіти та корекції мовленнєвих порушень?
6. Яким чином сучасні мультимедійні технології впливають на розвиток та впровадження логоритміки у практичну діяльність?

Тема 2.

ЗАСОБИ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РИТМІКИ

2.1. Теоретичні засади логопедичної ритміки: поняття, об'єкт, предмет, завдання та принципи

Логопедична ритміка (синонім: логоритміка) – це спеціально організована діяльність, яка поєднує рух, ритм, музику і слово з метою корекції, розвитку та формування мовлення в осіб із мовленнєвими порушеннями. Це міждисциплінарна технологія, що ґрунтується на поєднанні педагогічних, логопедичних, психологічних і музично-ритмічних методів впливу.

Об'єктом логопедичної ритміки є процес мовленнєвого розвитку дітей із порушеннями мовлення в умовах поєднання ритмічного руху, музики та слова.

Предметом – система засобів і методів ритмічного впливу, які сприяють розвитку мовленнєвої, моторної та емоційної сфери.

Завдання логопедичної ритміки – логопедична ритміка має на меті цілісне корекційно-розвиткове охоплення мовленнєвої, моторної, емоційної та соціальної сфер дитини. Її завдання формуються відповідно до особливостей порушень мовлення та принципів нейропсихологічної й сенсомоторної інтеграції:

1. *Корекція порушених мовленнєвих функцій* – заняття сприяють нормалізації артикуляційних навичок, вдосконаленню просодичних компонентів мовлення (ритму, темпу, інтонації), формуванню плавності мовлення, а також полегшенню запуску мовленнєвого потоку в дітей із моторними порушеннями мовлення (наприклад, при заїканні,

ЗНМ, алалії).

2. *Розвиток слухової уваги та ритмічної організації мовлення* – ритм і музика стимулюють формування фонематичного слуху, мовленнєвого сприймання, здатності диференціювати звуки. Логоритмічні вправи активізують слухову пам'ять і увагу, тренують здатність сприймати мовлення в поєднанні з музичними сигналами.

3. *Формування координації рухів, моторики та дихання* – поєднання рухів з ритмічним мовленням дозволяє зміцнити дрібну й загальну моторику, розвивати точність та узгодженість рухових актів, покращити дихально-фонаційну координацію. Це особливо важливо для формування правильного мовленнєвого дихання й голосу.

4. *Гармонізація емоційного стану дитини* – музика і ритмічні рухи мають терапевтичний вплив: знижують емоційне напруження, сприяють саморегуляції, створюють позитивне емоційне тло для мовленнєвої активності. Завдяки цьому діти почуваються впевненіше, активніше долучаються до занять.

5. *Активізація процесів соціалізації* – групова форма роботи сприяє комунікативному розвитку: діти навчаються взаємодіяти, чекати черги, реагувати на партнера, підтримувати ритм і темп разом. Це розвиває навички соціального спілкування, включаючи мовленнєвий діалог, звертання, мовленнєві ініціативи.

Принципи логопедичної ритміки. Ефективність логоритмічної роботи визначається дотриманням основних дидактико-корекційних принципів, які забезпечують відповідність занять можливостям та потребам дитини:

1. *Принцип єдності слова, руху і музики* – базується на синтезі трьох сенсорних каналів сприймання: слухового, зорового і кінестетичного. Завдяки одночасному залученню мовлення, руху і музики активізуються різні зони мозку, що підсилює ефект навчання.

2. *Принцип доступності та поступовості* – матеріал добирається відповідно до вікових, психофізіологічних та мовленнєвих особливостей дитини. Ускладнення відбувається поетапно – від простих рухів і мовленнєвих моделей до складніших конструкцій і комбінацій.

3. *Принцип індивідуального підходу* – передбачає урахування індивідуального рівня розвитку, типу мовленнєвого порушення, темпу засвоєння, рівня емоційної готовності дитини до взаємодії. Завдання можуть бути адаптовані для кожного учасника групи.

4. *Принцип емоційності та ігрової спрямованості* – заняття проходять у формі гри, що сприяє формуванню позитивного емоційного досвіду, підвищенню мотивації до мовленнєвої активності, зниженню тривожності. Емоційне забарвлення стимулює образне й асоціативне мислення.

5. *Принцип повторюваності й варіативності* – заснований на тому, що повторення – необхідна умова для автоматизації мовленнєвих та рухових навичок. Водночас варіативність запобігає монотонності та знижує втомлюваність, сприяючи збереженню уваги й інтересу до занять.

Відповідно до цих принципів логопедична ритміка відрізняється цілеспрямованим використанням ритмізованих рухів і музики як засобів впливу на мовлення. Її унікальність полягає в тому, що провідною в логоритмічному процесі виступає мовленнєва активність, яка реалізується у тісному зв'язку з ритмікою й моторикою.

2.2. Психофізіологічні механізми взаємодії рухів та мовлення

Рух і мовлення – це дві взаємопов'язані функції, які мають спільні нейрофізіологічні механізми. Обидві активності регулюються суміжними зонами кори головного мозку, передусім – премоторною корою, сенсомоторною

корою, лобними та скроневими відділами, які тісно пов'язані з зонами Брока і Верніке, що відповідають за мовленнєве продукування та сприймання.

Ритмічні рухи активізують сенсомоторну інтеграцію: вони залучають аудіальну, візуальну й кінестетичну системи одночасно. Це сприяє утворенню нових нейронних зв'язків між зонами, відповідальними за регуляцію рухів, і мовленнєвими центрами, що, у свою чергу, покращує автоматизацію мовленнєвих структур, ритмічність, темп, інтонаційну виразність і фонаційно-дихальну координацію.

Згідно з сучасними нейропсихологічними даними:

- рухова активність стимулює нейропластичність мозку – здатність до самовідновлення і навчання;
- моторне програмування впливає на розвиток граматичних і лексичних структур мовлення;
- ритмічне моделювання сприяє посиленню внутрішньої мовленнєвої організації.

Таким чином, логопедичні заняття, що поєднують ритмізовану рухову активність і мовлення, є ефективним методом не лише корекції порушень мовлення, а й загального розвитку нейрофункціональних механізмів у дітей.

2.3. Музично-ритмічний вплив на дітей дошкільного віку

У дошкільному віці музика і рух виступають природними засобами психофізіологічного розвитку дитини. Ритм, мелодія, тембр і динаміка впливають на емоційний стан, викликають відповідну моторну реакцію, що формує музично-руховий досвід, сприяє розвитку мовленнєвого апарату, пам'яті, уваги, слуху та мовленнєвого дихання.

Рухова активність під музику (наприклад, марширування, танцювальні рухи, ігри з ритмізацією мовлення) сприяє:

- сенсорній інтеграції (координація зорового, слухового і моторного сприйняття);
- розвитку фонематичного слуху та просодичних компонентів мовлення;
- формуванню вміння регулювати темп, ритм, інтонацію власного мовлення;
- підвищенню мотивації до мовленнєвої активності завдяки емоційній залученості.

Діти в дошкільному віці сприймають музику не лише слухом, а й через тілесний досвід. Саме тому музично-рухова діяльність є одним із найефективніших засобів формування мовленнєвої поведінки, особливо у дітей із мовленнєвими порушеннями. Музика задає структуру і ритм, у якому дитина починає краще володіти власними рухами і словами, що надзвичайно важливо для дітей із заїканням, алалією, ЗНМ чи ФФНМ.

2.4. Види вправ на логоритмічних заняттях

Логоритмічні заняття базуються на поєднанні музики, руху та мовлення, тому структура вправ охоплює різні види сенсомоторної активності з корекційною метою. Усі вправи мають не лише розвитковий, а й терапевтичний ефект, спрямований на активізацію мовлення, моторики, дихання, уваги, ритмічного слуху та емоційної сфери дитини.

1. Ритмічні рухи під музику – це базові вправи, що формують відчуття ритму, темпу, координації, а також створюють емоційно-позитивний настрій на занятті.

Приклади:

- ходьба в різних напрямках під музичний супровід (марширування, «хода гномів», «танець пташок»);
- стрибки в ритмі музики з паузами;

- чергування бігу та спокійної ходи під зміну темпу музики.

Корекційне значення: розвиток рухового контролю, ритмічної організації поведінки, узгодження дихання та руху.

2. Мовленнєво-рухові ігри – це ігрові вправи, що об'єднують артикуляційні рухи, звуконаслідування, міміку і жести.

Приклади:

- пальчикові ігри («сорока-білобока», «їжачок», «млин»);
- артикуляційна гімнастика з римованим супроводом («язичок будує будинок»);
- імітаційні рухи до слів («вухо слухає», «пташка літає»).

Корекційне значення: активізація дрібної моторики, розвиток мовленнєвого дихання, формування артикуляційних укладів, збагачення словникового запасу.

3. Вправи на дихання та фонематичний слух – ці вправи формують дихальну витривалість, плавність мовлення, мовленнєвий видих, а також розвивають здатність розрізняти звуки.

Приклади:

- «вдих-видих» під рахунок або музику;
- продування на кульки, пір'їнки, ватні грудочки;
- впізнавання звуків (дзвоник, бубон, барабан);
- плескати, коли чуєш заданий звук.

Корекційне значення: формування мовленнєвого дихання, розвиток слухової уваги й фонематичного сприйняття.

4. Ігри на координацію – завдання цього типу допомагають синхронізувати рухи рук, ніг, корпусу, міміки з інструкціями чи музичним супроводом.

Приклади:

- рухи за командами («руки вгору – руки вбік»);
- ігри на дзеркальне повторення;
- вправа «роби навпаки» (логічне переключення рухів).

Корекційне значення: розвиток моторного контролю, концентрації, просторового орієнтування.

5. Ігри на розвиток темпу, ритму, динаміки рухів і мовлення – ці вправи спрямовані на усвідомлення змін у темпі, ритмі, гучності та швидкості звучання мовлення та музики.

Приклади:

- виконання рухів у різному темпі («швидко – повільно»);
- говоріння фраз із різною гучністю (пошепки, голосно);
- супроводження вірша ритмічними ударами чи плесканням.

Корекційне значення: нормалізація темпо-ритмічної структури мовлення, розвиток слухового контролю та інтонаційної виразності.

6. Ритмізація віршованих текстів – це вправа на мовленнєво-рухове супроводження римованих фраз з одночасним відтворенням ритмічного малюнку.

Приклади:

- читання вірша з плесканням або тупанням у ритм складів;
- скандування тексту з паузами на дихання;
- супровід тексту пальчиковими рухами чи танцювальними елементами.

Корекційне значення: розвиток мовного слуху, артикуляційної моторики, формування ритмічної й граматичної структури мовлення.

Отже, логоритмічні вправи мають комплексний вплив:

вони не лише коригують мовлення, а й формують цілісну психомоторну, сенсорну та емоційну організацію дитини. Їх доцільно варіювати за рівнем складності, враховуючи вік, тип мовленнєвого порушення та індивідуальні можливості вихованців.

2.5. Основні музичні поняття: ритм, темп, динаміка

У логоритмічній діяльності музичні категорії – **ритм, темп, динаміка** – виступають важливими регуляторами рухово-мовленнєвої координації, розвитку слухового сприймання, дихання, артикуляції та емоційної виразності.

Ритм – це впорядковане чергування звуків і пауз, яке створює часову структуру музичного (або мовленнєвого) матеріалу.

У логопедичній ритміці ритм служить:

- основою просодики мовлення (інтонації, пауз, наголосу);
- засобом нормалізації темпу у дітей із заїканням чи затримкою мовного розвитку;
- умовою запуску мовлення – наприклад, через ритмічне промовляння фраз або віршів.

Темп – це швидкість виконання музичного, рухового чи мовного фрагменту. Зміна темпу дає змогу:

- керувати динамікою уваги й збудження дитини;
- розвивати контроль над темпом мовлення;
- адаптувати вправи до індивідуальних можливостей (повільний темп – для дітей із моторними порушеннями, швидкий – для стимуляції реакцій).

Динаміка – це сила звучання та інтенсивність виконання (музики, мовлення, рухів). У логоритміці

використовується для:

- розвитку звуковисотного та емоційного слуху;
- регулювання гучності мовлення (голос – шепіт – мовчання);
- формування виразного мовлення через зміну емоційного тону.

Функціональне значення цих понять у логоритміці:

Категорія	Корекційне значення	Освітнє значення	Оздоровче значення
Ритм	Формування інтонації, зв'язності, зниження темпових порушень	Вивчення ритмічного читання	Стимуляція дихального циклу
Темп	Уповільнення мовлення, контроль заїкання	Розвиток швидкості реакції	Нормалізація нервово-м'язової регуляції
Динаміка	Виразність мовлення, емоційна регуляція	Диференціація сили звуку	Розрядка напруження, зниження стресу

Отже, ритм, темп і динаміка є ключовими категоріями логоритміки, що забезпечують єдність корекційного, освітнього та оздоровчого впливу на дитину. Їх цілеспрямоване використання сприяє формуванню правильного мовлення, розвитку мовленнєво-рухової координації, емоційної саморегуляції та загальному зміцненню психофізичного здоров'я. Завдяки цим компонентам логоритміка виступає ефективним засобом комплексного впливу на дитину з особливими освітніми потребами.

2.6. Види музичної діяльності на логоритмічних заняттях

Заняття з логоритміки включають різноманітні форми музичної активності, які поєднують слухання, відтворення, імпровізацію та рух.

Кожен вид діяльності спрямований на розвиток окремих психомоторних або мовленнєвих компонентів:

1. *Слухання музики з руховою імпровізацією* – дитина реагує на музику спонтанними рухами – це сприяє емоційній регуляції, сенсомоторній координації та творчому самовираженню.

2. *Ритмічні ігри* – це ігри з плесканням, тупанням, ударами по столу чи тілу в заданому ритмі. Розвивають відчуття ритму, рухово-слухову координацію, формують навички колективної взаємодії.

3. *Музичні етюди (інсценізації)* – ігрове відтворення сюжетів під музику, поєднане з емоційною мімікою, жестами, словами. Сприяє розвитку мовленнєвої інтонації й зорово-моторної інтеграції.

4. *Спів із руховим супроводом* – поєднання співу із жестами, простими танцювальними рухами або пальчиковими вправами. Активізує дихання, артикуляцію, емоційно-естетичне сприймання.

5. *Гра на елементарних музичних інструментах* – використання трикутників, бубнів, маракасів, барабанів для формування почуття ритму, націленості дії, моторної точності. Допомогає дітям із ЗНМ і ФФНМ навчитися ритмізації мовлення.

6. *Ритмічна декламація віршів і скоромовок* – мовлення в ритмічній структурі під музичний чи моторний супровід. Сприяє розвитку фонематичного слуху, ритмо-інтонаційної організації мовлення, артикуляційної моторики.

Отже, використання різних видів діяльності у логоритміці забезпечує комплексний підхід до корекції

мовленнєвих порушень, формує психофізіологічну готовність дитини до спілкування й взаємодії, активізує творчий потенціал та сприяє успішній соціалізації.

2.7. Засоби логопедичної ритміки

У логопедичній ритміці засоби навчання й терапевтичного впливу виступають важливим інструментарієм, що забезпечує сенсорну, емоційну, моторну та мовленнєву стимуляцію дитини. Засоби поділяються на звукові, візуальні, предметно-ігрові та мультимедійні – з урахуванням принципів багатоканального впливу на психофізіологічні процеси.

1. Музичні твори – використовуються з метою формування ритму, інтонації, настрою, темпо-ритмічного тла заняття.

Вони поділяються на:

- 1) інструментальні композиції (фортепіано, скрипка, флейта) – для розвитку слухової уваги та ритму;
- 2) вокальні твори – для формування інтонаційної виразності;
- 3) народна музика – як засіб етнопедагогіки та знайомства з національною культурою.

Функції: стимуляція емоційно-моторного відгуку, ритмізація мовлення, фонетико-фонематична тренінговість.

2. Ритмічні інструменти – призначені для активної участі дитини в ритмізації, розвитку моторної точності й слухового самоконтролю:

- 1) металофон – для навчання звуковисотного сприймання;
- 2) барабан, бубон, маракаси – для ритмічного супроводу вправ і пісень;
- 3) кастаньєти, тріскачки – як елемент гри та емоційної активзації;

Функції: формування почуття ритму, розвиток дрібної моторики, слухово-рухова координація.

3. Предмети для ритмізації – забезпечують фізичну активність і рухову виразність:

1) стрічки, скакалки, обручі – для вправ з ритмічної гімнастики;

2) м'ячі, мішечки, кубики – для динамічних ігор на розвиток темпу та просторової орієнтації.

Функції: стимуляція рухово-мовленнєвої активності, зниження м'язового напруження, формування загальної моторики.

4. Візуальні матеріали – спрямовані на зорову підтримку та фіксацію уваги:

1) картки з зображеннями дій, предметів, емоцій – для супроводу інструкцій;

2) ілюстрації до казок і віршів – для активізації мовленнєвих реплік;

3) схеми рухів або артикуляційних вправ – як орієнтир у складних завданнях.

Функції: розвиток візуального сприймання, розуміння інструкцій, словесне узагальнення.

5. Словесний матеріал, як основне джерело мовленнєвих зразків і смислове підґрунтя вправ:

1) вірші, пісеньки, лічилки – для ритмізації мовлення;

2) скоромовки, загадки, казки – для тренування артикуляції, інтонації, словникового запасу.

Функції: розвиток зв'язного мовлення, автоматизація мовленнєвих навичок, формування просодики.

6. Мультимедійні засоби – сучасні цифрові ресурси підвищують мотивацію й залучення дитини до навчального процесу:

1) аудіозаписи – для слухових тренувань, повторення інтонацій, темпів;

2) відеоролики – з прикладами виконання логоритмічних вправ;

3) інтерактивні презентації – для візуалізації структур заняття, демонстрації рухів.

Функції: інтерактивна підтримка занять, візуалізація абстрактних понять, індивідуалізація навчання.

Поєднання різноманітних засобів логопедичної ритміки дозволяє створити багатоканальне, емоційно насичене та стимулююче середовище, що забезпечує ефективне досягнення корекційних, розвиткових та оздоровчих цілей.

Отже, логопедична ритміка є синтетичною методикою, що спирається на комплексне поєднання музики, руху та мовлення з метою корекції й розвитку психофізіологічних функцій дитини. Вона забезпечує ефективну педагогічну підтримку в умовах дошкільного навчання і сприяє всебічному розвитку дитини.

Контрольні запитання та завдання:

1. Що таке логопедична ритміка та які її об'єкт і предмет?
2. Які основні завдання логопедичної ритміки виділяють дослідники?
3. Назвіть принципи, що лежать в основі логоритмічної діяльності.
4. У чому полягає психофізіологічний механізм взаємодії рухів і мовлення?
5. Які основні види вправ застосовуються на логоритмічних заняттях та з якою метою?
6. Яке функціональне значення мають поняття ритму, темпу і динаміки у логопедичній ритміці?
7. Які види музичної діяльності використовуються на логоритмічних заняттях?
8. Які засоби логопедичної ритміки класифікують за типами сенсорного впливу?
9. Як ритмічні інструменти сприяють розвитку мовленнєвої та моторної сфери дитини?
10. Чому логопедична ритміка вважається ефективною методикою у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами?

Тема 3.

ОСОБЛИВОСТІ ОБСТЕЖЕННЯ ПСИХОМОТОРНИХ ФУНКЦІЙ У ДІТЕЙ

3.1. Психомоторика у дітей: поняття, мета та завдання обстеження

Психомоторика — це система взаємозв'язаних психічних і рухових процесів, що забезпечують координацію дій, регуляцію рухів, управління тілом, просторову орієнтацію та моторно-мовленнєву взаємодію. У дошкільному віці психомоторний розвиток є основою для становлення мовлення, мислення, емоційно-вольової сфери та соціальної взаємодії.

Психомоторика охоплює такі компоненти:

- загальна й дрібна моторика;
- координація рухів;
- дихальний і артикуляційний контроль;
- емоційно-рухова регуляція;
- здатність до самоконтролю, переключення уваги та дій.

Обстеження психомоторики — це комплексна діагностична процедура, спрямована на аналіз функціонального стану рухової, сенсорної, мовленнєвої та регуляторної систем дитини. Зокрема, важливо виявити, наскільки узгодженими є дії дитини, чи може вона виконувати інструкції, реагувати на ритм, чергувати рухи, зберігати рівновагу, контролювати темп і силу рухів, артикуляцію.

Мета обстеження психомоторики:

- оцінка рівня сформованості психомоторних функцій, зокрема здатності до координації рухів, мовленнєвого

дихання, артикуляційного контролю;

- виявлення відхилень у розвитку моторики, які можуть ускладнювати засвоєння логоритмічного матеріалу;

- визначення готовності дитини до логоритмічних занять, особливо з використанням складних музично-рухових, мовленнєвих і координаційних елементів;

- планування індивідуального підходу у логопедичній роботі.

Завдання обстеження психомоторного розвитку:

1. Виявлення порушень рухових, мімічних, артикуляційних функцій:

- аналіз якості виконання рухів (узгодженість, ритмічність, точність);

- спостереження за мімічною активністю, виразністю емоцій;

- оцінка артикуляційної моторики – стан губ, язика, щелеп, здатність утримувати пози.

2. Оцінка здатності до самоконтролю, гальмування, переключення уваги:

- виконання інструкцій, які вимагають зміни дії;

- тестування на стійкість і переключення уваги;

- здатність «робити навпаки» або гальмувати імпульсивні реакції.

3. Діагностика слухової, ритмічної, мовленнєвої чутливості:

- реакція на звукові сигнали;

- відтворення простих ритмічних структур;

- здатність до слухового запам'ятовування лінгвістичного матеріалу.

4. Визначення ступеня моторної готовності до логоритмічних занять:

- рівень розвитку загальної й дрібної моторики;

- точність і плавність рухів під музичний чи мовний супровід;

- сприйняття ритму, темпу, динаміки руху.

Систематичне обстеження психомоторики є базисом для побудови індивідуалізованого корекційного маршруту, а також умовою успішного впровадження логоритмічних методик у роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Психомоторні характеристики визначають не лише здатність дитини до співучасті в логопедичній ритміці, але й є діагностичним індикатором стану її нейропсихічного розвитку.

3.2. Методи дослідження психомоторних функцій

Обстеження психомоторного розвитку дитини потребує комплексного підходу, що враховує як рівень моторної організації, так і здатність до регуляції дій, контролю імпульсів, переключення уваги. До основних методів, що використовуються у логопедичній та логоритмічній практиці для оцінювання психомоторних функцій дошкільників, належать:

1. Дослідження рухової пам'яті

Мета: оцінити здатність дитини запам'ятовувати та відтворювати рухові послідовності.

Зміст методики: 1. Повторення серії жестів (педагог показує послідовність з 2-5 рухів – наприклад, плескання, підняття рук, нахил – і просить дитину повторити). 2. Ритмічні вправи за зразком – дитина повинна відтворити задану ритмічну структуру (плескати – плескати – топнути).

Оцінюється: точність, послідовність, швидкість реакції, кількість правильно відтворених рухів.

2. Дослідження переключення рухів та самоконтролю

Мета: виявити здатність дитини змінювати рухову програму відповідно до нової інструкції, пригнічуючи попередню дію.

Зміст методики: 1. Команди типу «роби навпаки» (наприклад, інструктор піднімає праву руку – дитина має підняти ліву). 2. Чергуються інструкції: «руки на пояс – руки вперед – руки вгору» – з поступовим прискоренням. 3. Графомоторні завдання з чергуванням напрямку (ліворуч/праворуч, вгору/вниз).

Оцінюється: здатність до концентрації, швидкість перемикання, наявність помилок.

3. Дослідження мимовільного гальмування рухів

Мета: дослідити здатність дитини гальмувати рухи у відповідь на зовнішній сигнал (визначається рівень вольового контролю, важливого для регуляції мовлення).

Зміст методики: 1. Гра «Замри» – на звуковий сигнал дитина має зупинити рух. 2. Гра «Стоп!» – активність припиняється на знак (жест, слово, музичне зупинення).

Оцінюється: час реакції, точність зупинки, частота затримок або невиконань.

4. Методи дослідження статичної координації

Мета: оцінити здатність зберігати рівновагу, фіксоване положення тіла, положення рук та голови.

Зміст методики: 1. Утримування пози (стояння на одній нозі, поза «ластівки» – руки в сторони, нахил уперед). 2. Положення рук і голови під час повільних рухів. 3. Тримання предметів (наприклад, книжки на голові, палиці – у витягнутих руках).

Оцінюється: стабільність пози, тривалість утримання, симетрія, точність.

5. Методи дослідження динамічної координації

Мета: оцінити рівень узгодженості рухів під час активного переміщення.

Зміст методики: 1. Ходьба по прямій лінії (впевненість, точність кроків). 2. Комбіновані рухи – ходьба з ритмічними ударами в долоні, з притупами. 3. Біг із перешкодами, перестрибування предметів. 4. Елементи танцю або музично-рухових ігор («Танець каченят», «Паровозик»).

Оцінюється: синхронність дій, здатність слідкувати за інструкцією, реакція на зміну ритму/темпу.

Отже, кожен із методів дослідження психомоторики спрямований на виявлення сильних і слабких сторін психофізичного розвитку дитини. Дані, отримані в результаті обстеження, слугують основою для побудови логоритмічного впливу, адаптації вправ, визначення послідовності занять та прогнозування динаміки корекції.

3.3. Обстеження сенсомоторних та мовленнєвих функцій

Комплексне обстеження дітей із мовленнєвими порушеннями передбачає аналіз не лише мовленнєвої сфери, а й функцій, тісно пов'язаних із нею – сенсорних, моторних, емоційно-вольових. Сенсомоторика виступає ключовою ланкою у формуванні передумов мовлення, а також забезпечує координацію рухів, орієнтацію в просторі, здатність до артикуляційного контролю.

1. Дослідження уваги та переключення

Мета: оцінити здатність дитини утримувати увагу на інструкції, вчасно перемикатися між завданнями, пригнічувати імпульсивні реакції.

Зміст методики:

1. Тестування стійкості уваги – тривале виконання монотонного завдання (наприклад, виявити всі зображення певного кольору).

2. Ігри на переключення: 1) «Птахи – не птахи»: плескати тільки на назви птахів. 2) «Так – Ні»: відповідати навпаки (наприклад, на питання «Це кіт?» – казати «Ні», навіть якщо це так).

3. Рухові відповіді на сигнал – змінювати напрямок руху, позу або темп за звуковим або візуальним сигналом.

Оцінюється: швидкість реакції, частота помилок, здатність зберігати інструкцію в пам'яті.

2. Дослідження мимовільної моторики пальців рук

Мета: визначити рівень розвитку дрібної моторики, її автоматизованість та координацію з мовленням.

Зміст методики:

1. Рухові ланцюжки: «Кільце» – поєднання великого пальця з усіма іншими по черзі; «Драбинка» – поперемінне згинання пальців обох рук; «Кулак – долоня – ребро» – з чергуванням на рахунок.

2. Тонка моторика: нанизування намистин, гудзиків; робота з пінцетом, щипцями, дрібними пазлами; перебирання крупи, гудзиків.

Оцінюється: розвиток моторики рук, який напряму пов'язаний із мовленнєвим розвитком (принцип «рука-мозок-мовлення»), особливо в дітей із затримкою мовлення та алалією.

3. Дослідження орального праксису

Мета: оцінити ступінь сформованості довільних рухів мовленнєвого апарату, здатність до утримання артикуляційних поз, координацію рухів язика, губ, щелеп.

Зміст методики:

1. Повторення рухів за зразком: витягування губ

«трубочкою», усмішка; відкритий рот із підняттям язика вгору/вниз; показ «зубів», «горобчик», «качечка».

2. Координаційні вправи: дотик язиком до щік, піднебіння, зубів; рух язика по колу; чергування губних і язикових рухів.

3. Утримання пози: фіксація однієї артикуляційної пози на 5–7 секунд.

Оцінюється: розвиток артикуляційного апарату, необхідного для правильної звуковимови й плавного мовлення.

4. Обстеження рухів язика, міміки, м'язів очей

Мета: виявити порушення координації мімічних м'язів, здатності до керування рухами язика, очей, що впливають на загальну виразність мовлення.

Зміст методики:

1. Язик: рух у сторони, вгору-вниз; кругові рухи язика; дотик до носа, підборіддя.

2. Міміка: зображення емоцій («радість», «злість», «подив», «сум»); асиметричні рухи (підняття однієї брови, усмішка в один бік).

3. Очі: рухи вгору-вниз, вліво-вправо; рухи по колу за годинниковою/проти годинникової стрілки; фіксація погляду на об'єкті.

Оцінюється: симетричність, точність, плавність рухів; виявляються ознаки м'язової слабкості, спастики або дистонії.

Обстеження сенсомоторних та мовленнєвих функцій дозволяє логопеду повноцінно оцінити фізіологічну й нейромоторну основу мовлення, виявити слабкі ланки, що заважають мовленнєвому розвитку, та визначити цілі індивідуалізованої логоритмічної програми.

3.4. Дослідження слухової уваги, музичного слуху та ритмічного відчуття

Успішна реалізація логоритмічного підходу потребує оцінки базових слухових здібностей дитини. Вони включають слухову увагу, музичний слух та ритмічне відчуття – функції, що формують здатність сприймати, розрізняти, аналізувати та відтворювати мовленнєві, музичні й ритмічні сигнали. Їх обстеження дозволяє адаптувати логоритмічні завдання до рівня розвитку дитини.

1. Дослідження слухової уваги

Мета: виявити здатність дитини концентруватися на слуховому сигналі, виділяти значущі звуки із загального фону, реагувати на вербальні й невербальні стимули.

Зміст методики:

1. Виявлення звуків серед шумів – дитині пропонують почути сигнал (наприклад, дзвіночок) у поєднанні з іншими звуками (шурхіт, плескання).

2. Ігри на слухову реакцію: «Почуй і повтори» – повторення серії звуків або слів у заданій послідовності; «Аплодуй, коли...» – дитина плескає у відповідь на обумовлений звук (наприклад, коли почує «дзвінок» серед інших слів).

3. Виконання команд по слуху – серія інструкцій, які не супроводжуються візуальними підказками.

Оцінюється: точність виконання, швидкість реакції, кількість правильних відповідей, здатність до стійкої уваги.

2. Дослідження музичного слуху

Мета: оцінити здатність дитини до розпізнавання музичних властивостей – висоти звуку, тембру, довжини звучання, мелодії, ритму.

Зміст методики:

1. Розпізнавання високих/низьких звуків – дитина слухає пари звуків і визначає, який вищий або нижчий.
2. Порівняння тривалості звучання – прослуховування коротких і довгих сигналів, вибір довшого/коротшого.
3. Диференціація тембрів – розрізнення інструментів за звуком (трикутник, барабан, маракаси, скрипка тощо).
4. Мелодичний слух – ігри «Впізнай пісню», «Повтори мелодію».

Оцінюється: точність визначення, здатність утримувати слухову інформацію, вираження оцінки (словом або жестом).

3. Дослідження ритмічного відчуття

Мета: визначити здатність дитини сприймати й відтворювати ритмічні структури, синхронізувати рух із ритмом, імпровізувати у відповідь на музику.

Зміст методики:

1. Відтворення ритму ударами/плесканням – дитина повторює задану ритмічну послідовність.
2. Гра «Повтори ритм» – педагог плескає в долоні в певному ритмі (наприклад, коротко-коротко-довго), дитина має повторити.
3. Імпровізація під музику – дитина вигадує рухи або ритмічні дії до фрагмента музики (швидкої, повільної, уривчастої).

Оцінюється: точність повторення, темп, ритмічна стабільність, узгодженість рухів із ритмом музики.

Слухова увага, музичний слух і ритмічне відчуття є фундаментальними для логоритмічної діяльності. Їх оцінювання дозволяє виявити потенціал дитини до ритмізації мовлення, розвинути слухову чутливість та підібрати вправи, що сприяють мовленнєвій активності, координації й самовираженню.

Отже, комплексне обстеження психомоторних функцій дозволяє глибоко оцінити стан моторної, мовленнєвої,

сенсорної й емоційної сфер дитини. Результати обстеження є основою для розробки індивідуальних логоритмічних програм, що враховують сильні сторони дитини та цілі корекційно-розвиткового впливу.

Контрольні запитання та завдання:

1. Що включає поняття психомоторики у дітей і які її основні компоненти?
2. Які цілі та завдання має обстеження психомоторного розвитку дитини?
3. Назвіть основні методи дослідження рухової пам'яті та переключення рухів у дошкільників.
4. Як здійснюється оцінка динамічної та статичної координації у дітей?
5. У чому полягає роль сенсомоторних функцій у розвитку мовлення?
6. Яким чином перевіряється слухова увага, музичний слух та ритмічне відчуття у дітей?

Тема 4.

ЛОГОПЕДИЧНА РИТМІКА В СИСТЕМІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ПОДОЛАННЯ ЗНМ, ФФНМ, ЗАЇКАННЯ ТА АЛАЛІЇ

4.1. Загальний недорозвиток мовлення

Загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ) є одним із складних мовленнєвих порушень, що проявляється у недостатньому формуванні всіх основних компонентів мовленнєвої системи – фонетико-фонематичного, лексико-граматичного та зв'язного мовлення. При цьому у дітей із ЗНМ зазвичай збережені слухові функції та інтелектуальний рівень, що відрізняє це порушення від сенсорних або когнітивних дефіцитів.

Характеристика мовленнєвих порушень при ЗНМ – діти з загальним недорозвитком мовлення зазвичай мають обмежений словниковий запас, що є наслідком недостатньої активності мовленнєвої діяльності та порушень у процесах мовленнєвого сприймання та продукції. В їхній мовленнєвій системі часто виявляються аграматизми – граматичні помилки, які свідчать про незрілість лексико-граматичних навичок. Порушення звуковимови є характерним проявом ЗНМ, що пов'язано з недостатньою сформованістю артикуляційного апарату та порушеннями фонематичного сприйняття.

Крім мовленнєвих проявів, у дітей з ЗНМ спостерігається уповільнене мовленнєве та моторне дозрівання, що ускладнює оволодіння навичками мовленнєвої комунікації. Також характерною ознакою є труднощі в орієнтації у просторі, що пов'язано з порушеннями сенсорної інтеграції та когнітивних функцій, необхідних для успішної адаптації у навколишньому

середовищі.

Особливості рухового розвитку при ЗНМ – рухова сфера у дітей із ЗНМ характеризується різноманітними порушеннями. Зокрема, спостерігаються дефіцити як загальної, так і дрібної моторики, що проявляються у нестійкості ходьби, незлагоджених рухах рук, труднощах при виконанні координаційних завдань. Недостатній розвиток моторних навичок пов'язаний із порушеннями нейрофізіологічних процесів, що відповідають за моторну регуляцію.

Важливим компонентом рухового недорозвитку є слабка координація рухів, що негативно впливає на формування навичок письма, малювання та інших видів діяльності, пов'язаних з дрібною моторикою. Окрім цього, діти з ЗНМ мають труднощі в регуляції рухів – вони не завжди можуть адекватно контролювати силу, швидкість та точність рухів, що утруднює їхню адаптацію у соціальному та навчальному середовищі.

Особливу увагу слід приділяти недостатньому розвитку ритмічного компонента рухової діяльності. Ритмічні навички тісно пов'язані з формуванням мовленнєвих функцій, оскільки ритміка сприяє координації артикуляційних рухів і підтримує темп мовлення. Недостатність цього компонента може стати перешкодою для ефективної комунікації та мовленнєвого розвитку.

4.2. Структура логоритмічного заняття для дітей із загальним недорозвитком мовлення

Логоритмічне заняття – це спеціалізований корекційний комплекс, що поєднує елементи логопедії та ритмічної рухової активності, спрямований на комплексний розвиток мовленнєвих і моторних функцій у дітей із ЗНМ.

1. Вступна частина. Заняття починається з привітання та організаційних вправ, які налаштовують дитину на

активну роботу. У цей період здійснюється адаптація уваги, емоційне налаштування, а також легкі рухові вправи для пробудження та підготовки м'язів до подальшої діяльності.

2. *Основна частина* – цей етап заняття включає комплекс вправ, спрямованих на:

- координацію рухів і мовлення – вправи, які допомагають узгодити рухові акти з мовленнєвими реакціями, розвивають синхронність між моторикою та артикуляцією;

- дихальні та артикуляційні вправи – спеціальні вправи для покращення дихальної підтримки мовлення, зміцнення артикуляційного апарату, розвиток чіткої і правильної звуковимови;

- ритмізацію коротких фраз – ритмічне повторення коротких мовленнєвих структур із підтримкою рухів, що сприяє розвитку мовленнєвого темпу, плавності і виразності.

3. *Завершальна частина* (підсумковий етап) – включає релаксаційні вправи, які знімають м'язову напругу та психологічне напруження, а також мовленнєву імпровізацію – вільне мовленнєве творення, що стимулює креативність і мовленнєву активність дитини.

4.3. Особливості розвитку просторової орієнтації в логоритміці при загальному недорозвитку мовлення

Просторова орієнтація є важливим компонентом когнітивного та рухового розвитку дитини і суттєво впливає на формування мовленнєвих навичок.

Для її розвитку застосовуються:

- вправи з визначення напрямків руху (вперед, назад, вліво, вправо), які сприяють кращому усвідомленню просторових понять;

- ігри на розрізнення правої та лівої сторін, що формують просторову асиметрію і сприяють розвитку

моторної координації;

- виконання рухів за словесною інструкцією, що тренує здатність до аудіального сприйняття та перетворення інформації в рухову реакцію.

Основні завдання логоритміки при ЗНМ:

- розвиток моторики, що забезпечує покращення загальної та дрібної рухової активності, важливої для мовленнєвого апарату;

- формування звуковимови, через артикуляційні вправи та координацію рухів органів мовлення;

- розвиток мовленнєвої пам'яті, необхідної для запам'ятовування нових мовленнєвих структур і лексичних одиниць;

- підвищення темпу мовлення та його виразності, що сприяє формуванню адекватної швидкості та емоційної забарвленості мовленнєвої продукції.

4.4. Фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення

Фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення (ФФНМ) характеризується порушеннями вимови окремих звуків, а також дефіцитами у процесах фонематичного аналізу і синтезу, які є фундаментальними для мовленнєвого розвитку. Основними проявами ФФНМ є неправильна артикуляція звуків, спотворення або змішування фонем, що призводить до зниження зрозумілості мовлення.

Стан фонематичного розвитку при ФФНМ характеризується тим, що у дітей із ФФНМ спостерігається відсутність сформованих умінь розрізняти близькі за звучанням звуки, що ускладнює сприйняття й відтворення мовної інформації.

Труднощі виникають при повторенні ритмічних і мовленнєвих структур, що свідчить про зниження

фонематичного слуху – здатності точно розпізнавати і аналізувати звуки мови.

Ці порушення призводять до загального зниження мовленнєвого слуху, що негативно впливає на процеси читання і письма.

Фонематичний слух – це спеціалізована форма слухового сприйняття, що полягає у здатності розрізняти, аналізувати та синтезувати фонemi – мінімальні значущі одиниці мовлення.

Розвиток фонематичного слуху є передумовою для формування правильної звуковимови, адекватного сприйняття мови та успішного оволодіння навичками читання і письма.

4.5. Логоритмічна корекція фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення

Корекційна робота з дітьми, при ФФНМ, ефективно доповнюється логоритмічними вправами, що поєднують ритмічну рухову активність із мовленнєвими завданнями.

Основні напрями логоритмічної корекції включають:

- вправи на диференціацію звуків – через поєднання ритмічних рухів і звукового аналізу, що сприяє кращому розрізненню близьких фонем;

- артикуляційні та ритмічні ігри, які розвивають координацію рухів органів мовлення і підтримують мовленнєвий темп;

- вправи на розвиток темпу й інтонації, що покращують експресивність мовлення і сприяють формуванню природного мовленнєвого ритму.

Застосування логоритміки в корекції ФФНМ допомагає покращити якість звуковимови, розвинути фонематичний слух і стимулювати загальний мовленнєвий розвиток дитини.

4.6. Заїкання, як мовленнєве порушення

Заїкання – це порушення мовленнєвого потоку, що характеризується спазмами мовленнєвих м'язів та частими перериваннями або повтореннями звуків, складів чи слів. Цей розлад може проявлятися у формі невротичних або неврозоподібних станів, які супроводжуються психоемоційними змінами у дитини.

Заїкання класифікують на дві основні форми, які відрізняються за механізмами виникнення та клінічними проявами:

1. Невротична форма – розвивається раптово, часто як реакція на стресові ситуації або психотравмуючі події. Характеризується яскраво вираженими емоційними реакціями, підвищеною тривожністю та значною мовленнєвою напругою, що ускладнює корекцію.

2. Неврозоподібна форма – має поступовий початок і пов'язана з органічними ураженнями центральної нервової системи. У цій формі емоційна складова менш виражена, але спостерігаються стійкі мовленнєві порушення, що потребують комплексного нейрологічного і логопедичного підходу.

Особливості дітей із заїканням визначаються тим, що діти з заїканням часто відзначаються високим рівнем тривожності та емоційної напруженості, що погіршує їхню здатність до ефективної комунікації. Порушення мовленнєвого дихання у таких дітей ускладнює підтримку ритмічності та плавності мовлення, що може посилювати симптоми заїкання.

Особливості обстеження дітей із заїканням. Для комплексного оцінювання мовленнєвих труднощів у дітей із заїканням застосовують:

- аналіз темпу мовлення для визначення нерівномірності або надмірної швидкості;

- тестування дихальної координації, що допомагає виявити дисбаланс між диханням і мовленням;
- оцінку ритмічної стійкості, яка є важливою для контролю мовленнєвого потоку;
- спостереження за загальною моторикою, оскільки рухові реакції можуть впливати на мовленнєвий процес.

4.7. Структура логоритмічного заняття та принципи роботи при заїканні

Логоритмічний підхід у роботі з дітьми, які заїкаються, поєднує мовленнєву терапію з ритмічними руховими вправами, що сприяє нормалізації мовленнєвого потоку та зниженню напруження.

1. Вправи на нормалізацію дихання – це спеціальні дихальні техніки спрямовані на формування рівномірного дихального ритму, що підтримує плавність мовлення.

2. Повільне ритмічне промовляння через повторення коротких текстів із акцентом на рівномірність темпу та чіткість артикуляції, часто у супроводі ритмічних рухів.

3. Рухова ритмізація коротких текстів – виконання синхронізованих рухів під час мовлення, що допомагає дитині краще контролювати темп і ритм мовлення.

4. Мовленнєво-рухова імпровізація – вільні творчі вправи, які стимулюють спонтанність мовлення і знижують мовленнєвий контроль, що сприяє зниженню тривожності.

Логоритмічний підхід при заїканні базується на наступних принципах:

1. Поступовість – навчання відбувається поетапно, починаючи з простих вправ на дихання та рух, поступово ускладнюючись і переходячи до більш складних мовленнєвих структур.

2. Ритмізація мовлення – використання ритмічних вправ для встановлення плавного та рівномірного темпу

мовлення, що допомагає подолати переривчастість і спазми.

3. *Зниження мовленнєвої напруги* – створення умов для зменшення емоційного та фізіологічного напруження, що часто є причиною заїкання.

4. *Поєднання руху з диханням і словом* – інтеграція рухових вправ із мовленнєвими завданнями для розвитку координації моторних та артикуляційних процесів, що сприяє гармонізації мовленнєвого потоку.

4.8. Алалія, як мовленнєве порушення

Алалія – це глибоке порушення мовлення, що пов'язане з недорозвитком або ураженням мовних центрів головного мозку в ранньому дитинстві. Даний стан характеризується суттєвими труднощами у засвоєнні і формуванні мовленнєвих навичок, незважаючи на збережений слух та загальний рівень інтелекту.

Виділяють дві основні форми алалії:

1. Моторна алалія, при якій спостерігається порушення продукування мовлення – дитина має труднощі з активним мовленням, вимовою слів і побудовою речень;

2. Сенсорна алалія, що характеризується порушенням розуміння мовлення – діти не сприймають або не адекватно інтерпретують мовленнєву інформацію.

4.9. Етапи та особливості логоритмічної корекції при алалії

Корекція алалії за допомогою логоритмічного підходу спрямована на комплексний розвиток мовленнєвих та рухових функцій і включає такі основні напрямки:

- формування правильного мовленнєвого дихання, що забезпечує підтримку голосу і артикуляції;

- ритмізацію коротких мовленнєвих конструкцій для покращення структурованості мовлення та розвитку фонематичних навичок;

- активізацію мовлення через музично-рухову стимуляцію, що сприяє мотивації дитини і розвитку зв'язків між рухом і мовою;

- розвиток загальної моторики та артикуляційних рухів, що сприяє поліпшенню координації та артикуляційної чіткості.

Процес корекції при алалії за допомогою логоритміки складається з послідовних етапів:

1. *Підготовчий етап* – робота над відновленням і формуванням мовленнєвого дихання, розвитком слухової уваги та моторики, які є базою для подальшої мовленнєвої діяльності.

2. *Основний етап* – інтеграція ритмічної рухової активності з мовленнєвими завданнями, що допомагає формувати мовленнєві навички в контексті руху і ритму.

3. *Закріплювальний етап* – узагальнення і закріплення отриманих мовленнєвих знань і умінь у активному мовленні, спрямованому на комунікативну діяльність.

Отже, логопедична ритміка виступає ефективним засобом подолання мовленнєвих порушень завдяки поєднанню ритму, руху й мовлення, що сприяє цілісному впливу на психофізіологічні функції дитини. Вона адаптується до кожного типу порушення (ЗНМ, ФФНМ, заїкання, алалія), забезпечуючи індивідуальний підхід до корекційної роботи.

Контрольні запитання та завдання:

1. Поясніть, що таке загальний недорозвиток мовлення. Які основні мовленнєві компоненти порушені при ЗНМ?

2. Охарактеризуйте етапи логоритмічного заняття для дітей із ЗНМ. Які завдання реалізуються на кожному з

етапів?

3. Наведіть приклади вправ, спрямованих на розвиток просторової орієнтації у дітей із ЗНМ у межах логоритмічної роботи. Чому просторові уявлення важливі для мовлення?

4. Порівняйте особливості мовленнєвого розвитку дітей із ФФНМ та алалією. У чому полягають головні відмінності?

5. Опишіть принципи логоритмічної роботи з дітьми, які заїкаються. Які вправи найчастіше використовуються у корекційному процесі?

6. Складіть приклад логоритмічного комплексу для дітей з моторною алалією, використовуючи знання про етапи логоритмічної корекції.

Тема 5.

ПРИНЦИПИ ТА ФОРМИ МІЖФАХОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЛОГОПЕДА І МУЗИЧНОГО КЕРІВНИКА В ЛОГОРИТМІЧНІЙ РОБОТІ

5.1. Основні принципи спільної корекційної роботи логопеда та музичного керівника в контексті логоритміки

1. Принцип систематичності. Систематичність є фундаментальною умовою ефективності логоритмічної та корекційно-розвивальної роботи. Регулярне проведення занять забезпечує закріплення сформованих навичок, створення стійких рухових та мовленнєвих динамічних стереотипів, які необхідні для автоматизації правильної звуковимови, дихальної координації та ритмічної організації мовлення. У контексті нейропсихології, систематичне повторення активізує формування нейронних зв'язків між коровими зонами, відповідальними за мовлення, слух та рух. Таким чином, регулярна взаємодія логопеда й музичного керівника у формі логоритмічних занять сприяє стабілізації терапевтичного ефекту та забезпечує стійку динаміку мовленнєвого розвитку.

2. Принцип всебічного впливу – цей принцип передбачає комплексний вплив на різні аспекти психофізіологічного розвитку дитини: мовленнєвий, моторний, емоційний, сенсорний та когнітивний. Спільні заняття логопеда і музичного керівника об'єднують артикуляційні вправи, ритмічні рухи, музичний супровід, спів, дихальні та мовленнєві ігри, що активізують декілька сенсорних каналів одночасно (слуховий, зоровий,

кінестетичний). Всебічний вплив сприяє кращому засвоєнню мовленнєвого матеріалу, підвищенню мотивації до занять і загальному гармонійному розвитку дитини, що відповідає принципам інтегративного підходу в логопедії та музичній педагогіці.

3. Принцип доступності та індивідуального підходу.

Зміст корекційно-логоритмічних занять добирається з урахуванням вікових особливостей, психічного розвитку, ступеня мовленнєвого порушення та індивідуальних можливостей дитини. Музичний керівник і логопед узгоджують дидактичні прийоми, темп роботи, інструкції, рівень складності мовних і моторних завдань. Індивідуалізація дозволяє уникнути перенавантаження, знижує тривожність і створює умови для включення кожної дитини у активну діяльність відповідно до її зони найближчого розвитку (Л. С. Виготський).

4. Принцип наочності – наочність забезпечує сенсорну підтримку навчального процесу, полегшуючи розуміння та засвоєння мовного матеріалу. У роботі логопеда та музичного керівника використовуються: зорові опори (картки, жести, предмети); музичні інструменти та ритмічні маркери; демонстрація правильних рухів і артикуляцій; слухові приклади (мелодії, звуки, тембри). Принцип наочності базується на закономірностях сприймання та пам'яті дітей дошкільного віку, для яких домінує наочно-образне мислення.

5. Принцип поступового ускладнення – поступове ускладнення вправ є необхідним для розвитку рухових, мовленнєвих і музичних функцій. Вправи вводяться від простих до складніших: рухи з одного виду стимуляції (наприклад, під музику) переходять до комбінованих (рух + мовлення); мовленнєві завдання ускладнюються від повторення складів до побудови фраз; ритмічні вправи варіюються за темпом, тривалістю, складністю. Така поетапна побудова корекційного процесу відповідає принципу навчальної градації і створює оптимальні умови

для нейропсихологічного розвитку дитини та закріплення мовленнєво-рухових навичок.

5.2. Основні форми спільної корекційної роботи логопеда та музичного керівника

Спільна діяльність логопеда та музичного керівника в закладі дошкільної освіти охоплює планування, проведення занять і корекцію. Ефективність роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями значно зростає за умов тісної, системної та гнучкої взаємодії між фахівцями. Така співпраця дозволяє адаптувати педагогічний вплив до індивідуальних потреб кожної дитини, поєднуючи мовленнєву терапію з музично-ритмічною стимуляцією.

Логопед відповідає за формування артикуляційних, інтонаційних та дикційних навичок, а музичний керівник добирає вокальні та ритмічні вправи відповідно до мовленнєвого рівня дітей. Взаємодія двох спеціалістів забезпечує інтеграцію корекційних завдань у зміст загально-розвиткових заходів і сприяє досягненню більш виражених терапевтичних результатів.

Основні напрями спільної роботи логопеда та музичного керівника:

1. Спільне планування і коригування роботи протягом навчального року.

2. Розроблення узгодженого річного плану взаємодії, що включає спільні цілі, тематичні блоки і послідовні етапи логоритмічної корекції.

3. Регулярний перегляд і корекція плану на основі діагностики, успіхів дітей і педагогічного аналізу.

4. Ведення «Зошита взаємодії».

5. Спільне ведення документації: фіксація спостережень, аналіз занять, ідей та прикладів інтеграції логопедичних і музичних прийомів.

6. Добір методичної літератури, посібників та дидактичних засобів.

7. Спільне опрацювання науково-методичної бази,

адаптація авторських програм і добір відповідних вправ із урахуванням психофізіологічних особливостей дітей.

8. Вибір музичного матеріалу для розвитку фонематичного слуху, ритму, темпу та інтонаційної виразності мовлення.

9. Організація та участь у тематичних розвагах, святах і відкритих заходах.

10. Створення карток мовленнєвих ігор та ігор зі словом та їхнє використання у повсякденній діяльності та індивідуальній роботі з дітьми.

11. Розробка рухово-мовленнєвих, артикуляційних, фонематичних та ритмічних ігор з музичним супроводом.

12. Професійна взаємодтримка через участь у педрадах та методичних об'єднаннях.

13. Виступи музичного керівника на педагогічних радах із питань застосування логоритмічних вправ, співу та ритмізації мовлення.

14. Презентації логопеда щодо інноваційних методів розвитку мовлення через музику і рух.

Отже, така співпраця дозволяє реалізувати принципи інтегрованого навчання, гармонізує логопедичний і музично-естетичний розвиток дитини, а також підвищує ефективність інклюзивної освіти загалом.

Контрольні запитання та завдання:

1. У чому полягає сутність принципу систематичності у логоритмічній роботі?

2. Як реалізується принцип всебічного впливу у спільній роботі логопеда та музичного керівника?

3. Яке значення має принцип доступності та індивідуального підходу в організації логоритмічних занять?

4. Які засоби наочності найчастіше використовуються у логоритміці для дітей дошкільного віку?

5. Як здійснюється поступове ускладнення мовленнєвих і музичних завдань у логоритмічній практиці?

6. Назвіть основні напрями спільної роботи логопеда та музичного керівника.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО КУРСУ

1. *Скласти хронологічну таблицю розвитку логоритміки.* Завдання: підготуйте таблицю з ключовими історичними етапами становлення логоритміки, вкажіть відомих фахівців (українських і зарубіжних), які зробили внесок у розвиток методики.

2. *Провести аналіз сучасних форм логоритмічної роботи.* Завдання: ознайомтесь із сучасними логоритмічними програмами в Україні або за кордоном, порівняйте їхні особливості та зробіть висновки про ефективність.

3. *Скласти карту понять до теми «Засоби логопедичної ритміки».* Завдання: побудуйте ментальну карту, що відображає зв'язки між об'єктом, предметом, завданнями логопедичної ритміки та психофізіологічними механізмами рухів і мовлення.

4. *Розробити серію вправ на розвиток ритму, темпу та динаміки.* Завдання: створіть 3-5 логоритмічних вправ для дітей 4-6 років, що спрямовані на розвиток ритмічного відчуття, вміння змінювати темп, силу звуку та паузу у мовленні.

5. *Провести обстеження психомоторики дитини (модельна ситуація).* Завдання: опишіть план і методику обстеження психомоторних функцій дитини (4-5 років), підберіть відповідні завдання та оформіть короткий звіт з результатами у вигляді таблиці.

6. *Побудувати діагностичну карту дослідження музичного слуху.* Завдання: розробіть зручну форму обліку результатів оцінки слухової уваги, ритму, інтонації й музичного тембру для логопеда й музичного керівника.

7. *Розробити конспект логоритмічного заняття для дітей із ЗНМ.* Завдання: складіть детальний план заняття для

дітей із ЗНМ II рівня з урахуванням логоритмічної структури: привітання, рухова розминка, мовленнєві завдання, музично-ритмічна частина, прощання.

8. *Створити серію логоритмічних вправ для дітей із ФФНМ.* Завдання: підберіть 4-5 вправ на автоматизацію та диференціацію звуків (наприклад, [с] – [ш]) із використанням рухів, музичного супроводу та мовленнєвих ігор.

9. *Скласти план логоритмічної роботи при заїканні.* Завдання: розробіть поетапний план роботи на 1 місяць (8 занять), включаючи вправи на дихання, релаксацію, ритмізацію мовлення, спів.

10. *Розробити узгоджене заняття логопеда й музичного керівника.* Завдання: підготуйте спільний сценарій фрагмента заняття з дітьми 5 років, у якому мовленнєва задача логопеда (наприклад, автоматизація звуку [л]) підтримується музично-ритмічною діяльністю (гра на шумових інструментах, спів, марш).

Методичні та наочні матеріали для підготовки практичних завдань подані в додатках А-І.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Бондаренко Ю. А. Теоретико-методичні засади корекційного спрямування музичної діяльності дошкільників зі зниженим зором: дис. ... док. пед. н.: 13.00.03 – корекційна педагогіка. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. 370 с.

2. Гандзюк С. Логоритміка – система рухових вправ. *Дошкільне виховання*. 2012. №1. С.28-35.

3. Журавльова Л.С. Розвиток мовлення у старших дошкільників із заїканням засобами музично-дидактичних ігор. Дис. ... канд. пед. н.: 13.00.03. – корекційна педагогіка. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. 180 с.

4. Забара О. В. З історії виникнення логопедичної ритміки. *Логопед*. 2012. №10. С. 8-15.

5. Кавиліна Г.К. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Логоритміка»: навчальне видання. Одеса : Університет Ушинського, 2021. 61 с.

6. Капітула М. С. Логоритміка в системі корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : мат-ли VII Міжнародної наук.-практ. конф. (Харків, 16 – 18 березня 2023 р.). Харків, 2023. С. 356-358.

7. Козинець О.В., Кириленко О. В. Психологічні особливості дітей старшого дошкільного віку із заїканням. *Наука і освіта*. 2021. С. 31-34.

8. Лазаренко О. І. Логоритміка як складова корекційної роботи вчителя-логопеда. URL: <http://ru.calameo.com/read/004606231a9d15636835e>.

9. Лісова Л.І. Логоритміка з методикою: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друк-Сервіс» 2018. 140 с.

10. Літовченко О.В. Заїкання у дітей: профілактика і корекція: навчальний посібник. Одеса: ТОВ Лерадрук, 2021.

248 с.

11. Логопедія: підручник / за ред. М.К. Шеремет. Вид. 4-е, пер. та доповн. Київ: Слово, 2017. 856 с.

12. Лопухіна І.С. Логопедія: мова, ритм, рух: конспект занять. 2018. 144 с.

13. Мартиненко І.В. Комунікативний тренінг для дошкільників з порушенням мовлення: навч.-метод. посібник. Харків: Ранок, 2018. 120с.

14. Найдич В.М., Конюк Л.І. Логоритмічні вправи при темпо-ритмічних порушеннях. *Логопед.* 2016. №1. С. 22–28.

15. Ніколаї Г. Ю. Генеза системимузично-ритмічного виховання Е. Жак-Далькроза та її функціонування в Європі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал.* Суми, 2009. № 2. С. 361–372.

16. Овчиннікова Т.С., Федорович Л.О. Музика, ритм і співи в логопедичній роботі: метод. посібн. / За наук. ред. Л.О. Федорович. Кременчук: Християнська Зоря, 2019. 88 с.

17. Презлята Г. Народні рухливі ігри та забави. Івано-Франківськ : ОППО, 2007. 202 с.

18. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Ритміка» / укл. О. А. Вовченко, 2018. URL: <https://ispukr.org.ua/?p=4127>

19. Рібцун Ю. В. Віршики, картинки, звуки для забави і науки. Харків: «Основа», 2013. 176 с.

20. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс. Київ: Освіта України, 2011. 294 с.

21. Рібцун Ю. Логоритміка як засіб діагностики заїкання в дітей дошкільного віку. *Pedagogical Sciences Theory and Practice*, April 2024. URL: <http://dx.doi.org/10.26661/2786-5622-2024-1-05>

22. Рібцун Ю.В. Дитина з порушенням мовленнєвого розвитку: посібник. Харків: Ранок, 2018. 256 с.

23. Рібцун Ю.В. Дошкільнятко: корекційно-

розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 192 с.

24. Савінова Н. В. Логодіагностика та логокорекція мовленнєвої діяльності дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення: монографія. Миколаїв: Іліон, 2017. 262 с.

25. Савінова Н., Корнієнко І., Берегова М. Викладання курсу «Логоритміка та ігри в логопедичній роботі» студентам спеціальності «Спеціальна освіта (логопедія)»: навчальний посібник. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. 130 с.

26. Сагірова О. Логоритміка. *Початкова освіта*. 2001. №36. С. 9–13.

27. Соботович Є.Ф. Порушення мовного розвитку та шляхи їх корекції: навч.-метод. посібник. Київ: ІСДО, 2015. 204 с.

28. Федорович Л. О. Постановка звуків у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Кременчук : Християнська Зоря, 2007. – 200 с.

29. Федорович Л. О., Пищалка Я. О. Конспекти логоритмічних занять із дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Запоріжжя: ЛПРС, 2009. 286 с.

30. Хілько Г.О., Зятіна І. М. Логоритміка для дітей-логопатів. *Логопед*. 2013. №8. С. 24–28.

31. Чеснокова Л. В., Золотарьова О. І. Заняття з логоритміки для дітей з вадами мовлення: посібник. Харків: Основа, 2019. 160 с.

32. Шабутін С. В., Хміль С. В., Шабутіна І. В. Зцілення музикою. Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. 192 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Структура логоритмічних занять

I частина – вступна

Тривалість: 5–7 хвилин.

Мета: Підготувати організм дитини до подальшої активної діяльності – як рухової, так і мовленнєвої.

Активізувати сенсомоторну сферу, дихання, увагу, емоційний стан.

Зміст:

1. Вправи на розігрів м'язів: ходьба, рухи рук, повороти тулуба, легкі стрибки.

2. Вправи на формування почуття ритму (марширування, плескання в долоні, рухи під рахунок).

3. Вправи на просторову орієнтацію: «ліворуч – праворуч», «вгору – вниз».

4. Початкові дихальні вправи: «вітерець», «задуй свічку».

Приклад вправ:

– «Долоньки-веселунчики» – плескання в ритмі музики.

– «Здрастуй, день!» – рухи рук угору, вниз, у сторони.

– «Крокуємо весело!» – ритмічна ходьба з назвами частин тіла.

II частина – основна

Тривалість: 15–25 хвилин.

Мета: цілеспрямований розвиток мовлення в єдності з

рухом, координації, зорово-рухової синхронізації, міміки, тонкої та загальної моторики, ритмізації мови. Формування сенсорної інтеграції, розвиток фонематичного слуху, уваги, пам'яті, зорового та слухового сприймання.

Зміст:

1. Вправи з одночасною активізацією руху та мовлення: спів під рухи; ігри на повторення слів у ритмі; пальчикові вправи з віршами.

2. Дихальні вправи з мовленнєвим супроводом.

3. Артикуляційні та мімічні рухи: в ігровій формі або з віршованим супроводом.

4. Вправи на дрібну моторику (зі стрічками, кульками, мішечками).

5. Слухання музики та реагування на її ритм рухами, танцями або мімікою.

6. Голосові вправи: тягнення звуків, ритмічні повтори складів (ма-ма-ма, ба-ба-ба тощо).

7. Мовленнєво-рухові ігри: «Дзеркало», «Уявний оркестр», «Вітерець», «Здрастуй, кішечко».

Приклад вправ:

1. «Буратіно і П'єро» – диференціація напруження / розслаблення.

2. «Дудочка» – поєднання дихання і м'язового контролю.

3. «Збираємо камінчики» – розвиток дрібної моторики з елементами ритмізації.

III частина – заключна

Тривалість: 3–5 хвилин.

Мета: перевести дитину у спокійний, урівноважений стан; закріпити позитивний емоційний фон; забезпечити перехід до іншої діяльності без гіперзбудження.

Зміст:

1. Релаксаційні вправи: розслаблення м'язів, дихальні вправи, уявлення («дихає квіточка»).
2. Плавні рухи рук і тулуба під повільну музику.
3. Слухання спокійної мелодії, закриття очей, дихання носом.
4. Спокійна розмова або рефлексія: «Що тобі сподобалось?», «Який у тебе настрій?»

Приклад вправ:

1. «Пухнаста хмаринка» – діти лягають або сідають, уявляючи, що летять на хмаринці.
2. «Дихаємо разом» – глибокий вдих-видих з імітацією квітки, яка «дихає».
3. «Прощання з музикою» – тихе прощальне плескання, поцілунок долонькою.

Варіації структури

Практика логоритмічної роботи з дітьми із мовленнєвими порушеннями демонструє необхідність гнучкого підходу до побудови заняття. Структура може варіюватися залежно від:

Психофізичних особливостей дітей (ступінь мовленнєвого порушення, рівень збудження, наявність супутніх порушень – гіперактивність, порушення сенсорики тощо).

Корекційних завдань поточного періоду (наприклад: акцент на розвиток артикуляційної моторики, або ритмізації мовлення).

Часу дня та загального стану дитини (ранок/після обіду, втома, потреба в активізації або навпаки – у заспокоєнні).

Наявності матеріалів, музики, технічних засобів.

Наприклад, заняття може починатися не з загального руху, а з пальчикової гімнастики, якщо діти перевтомлені.

Основна частина може бути розширена до ігрового сюжету (музична казка), де логоритмічні вправи інтегруються у хід подій.

Структура логоритмічного заняття – це методично обґрунтована послідовність етапів, яка забезпечує максимальну ефективність корекційного впливу. Водночас, логоритміка є гнучкою системою, де важливу роль відіграє індивідуальний підхід, емоційна включеність дитини та творча інтеграція руху, мовлення і музики.

Психогімнастичні та релаксаційні вправи для всебічного розвитку дитини

Психогімнастика включає спеціальні заняття (єтюди, вправи, ігри), спрямовані на розвиток і корекцію різних аспектів психіки дитини, її пізнавальну, емоційну, особистісну сфери.

Використання елементів психогімнастики під силу кожному з батьків, що дозволяє поставити виховний процес на глибинну психологічну основу, органічно поєднати вплив дорослого на дитину з урахуванням її природних нахилів та здібностей.

Методика занять психогімнастикою досить проста. Психогімнастичні вправи можна використовувати як для загального розвитку дитини, так і для корекції різних психічних станів, наприклад надмірної рухливості, слабкої концентрації уваги, істеричності, боязкості, замкнутості тощо.

Релаксація та психологічні настрої дітей для відновлення організму

У використанні прийомів релаксації важливо дотримуватися техніки поетапного переходу в стан розслаблення. Вправи рекомендується виконувати у супроводі приємної, спокійної музики.

1 етап

Лягти зручно і розслабитися.

2 етап

Відчути і «оглянути» все своє тіло думкою, викликаючи відчуття тепла, і послідовно «оглянувши» всі

його частини: голову, руки, ноги, тулуб. Бажано при цьому закрити очі.

3 етап

Відчуття приємного тепла, задоволення, спокою, комфорту від розслабленого тіла.

Вступна частина перед кожним настроєм

Діти лягають на хорт, влаштовуються зручніше. Руки витягнуті уздовж тулуба, розслаблені. Ноги прямі, не схрещені. Грає тиха спокійна музика.

Ведучий. «Лягайте зручніше. Закрийте очі.

Дихаємо спокійно і рівно. Дамо нашим ногам і рукам відпочити, витягнемо і розслабимо їх. Давайте помовчимо і прислухаємося до звуків навколо себе (пауза).

Прислухайтесь до вашого подиху (пауза).

Дихання рівне і спокійне. Дозвольте своєму тілу розслабитися і відпочити (пауза).

Послухайте, що я хочу вам розповісти: ...»

Психогімнастичні вправи для дітей молодшого дошкільного віку

«Зайчик»

Мета: розвиток моторної пам'яті.

Дитина повинна придумати і запам'ятати певну позу. Поки звучить музика, вона вільно стрибає по кімнаті немов зайчик. Як тільки музика закінчилася, тут же повинна прийняти обрану раніше позу.

«Сова»

Мета: розвиток самоконтролю.

Якщо в сім'ї дитина одна, совою повинен бути дорослий. Поки сова спить, дитина вільно переміщується по кімнаті. За

командою: «Ніч!» Сова прокидається, а дитина завмирає. Якщо до наступної команди: «День!» Дитина почне рухатися або заговорить, сова і дитина міняються місцями.

«Тихіше!»

Мета: розвиток вольової саморегуляції.

Мишеня хоче пройти по стежці, на якій лежить кіт. Воно то йде на пальчиках, то зупиняється і, приклавши вказівний палець до губ, показує: «Тихіше!». Брови при цьому повинні підніматися до верху.

«Легідне кошеня»

Мета: вираз задоволення, радості.

Дитина уявляє у себе на руках кошеня, яке лащить, муркоче. А потім сама стає цим кошеням і підставляє голову дорослому, щоб той його погладив, приголубив.

«Гра з шарфиком»

Мета: розслаблення м'язів шиї.

Мама принесла ведмежаті теплий шарфик, щоб той більше не мерз. Напівсонне ведмежа, не відкриваючи очей, пов'язало шарфик на шию. Покрутило ведмежа головою в одну сторону, потім в іншу: добре, тепло.

Релаксація для дітей для відновлення організму

«Посміхнись»

Діти лягають на килим. Закривають очі. «Хто сьогодні швидко бігав, стрибав і скакав. Той, звичайно, не втомився, але втомилася голова, Думати їй завжди пора. Треба просто

полежати, згадати сонце, море.

Подивитися всередину себе і зірочку побачити, поруч з місяцем. Ось вона блищить і посміхається. І від місяця запалюється. Якщо це побачив ти. Оченята відкрий, подивися на друзів, посміхнися.

«Слон»

Поставити стійко ноги, потім представити себе слоном.

Повільно перенести масу тіла на одну ногу, а іншу високо підняти і з «гуркотом» опустити на підлогу.

Рухатися по кімнаті, по черзі піднімаючи кожную ногу і опускаючи її з ударом стопи об підлогу.

Вимовляти на видиху «Ух!».

«Бубонці»

Діти лягають на спину. Закривають очі і відпочивають під звучання колискової «Пухнасті хмарки».

«Пробудження» відбувається під звучання бубонця.

«Літній день»

Діти лягають на спину, розслабляючи всі м'язи і закриваючи очі.

Проходить релаксація під звучання спокійної музики:

- Я на сонечку лежу,

Але на сонце не дивлюся.

Оченята закриваємо, вічка відпочивають.

Сонце гладить наші обличчя,

Нехай нам сон хороший сниться.

Раптом ми чуємо: бом-бом-бом!

Прогулятися вийшов грім.

Гримить грім, як барабан.

«Тиша»

- Тихіше, тихіше, тиша! Розмовляти не можна!

Ми втомилися – треба спати – ляжемо тихо на ліжко

І тихенько будемо спати.

«Зозуля»

Діти лежать на килимі, із закритими очима. «Тихо, тихо стало раптом. Сонечко заснуло. Кульбаба спить давно, і коник теж.

А зозулі все одно, спати вона не може. Всі ку-ку-ку-ку, за віконцем вторить.

Відпочину і я трошки, а тепер гляну у віконце.

«Дружні діти»

Діти лежать на килимі. «Дружні діти в нашому саду, дуже я їх заспокоїти хочу. Оченята закрийте друзі і уявіть. Озеро, лебеді, небо прекрасне. Ну а тепер ви уявіть хвилю. Ось облити нею вас я хочу. Страшно? Анітрохи. Ще полежите. Ну, а тепер всі дружно очі відчиніть».

«Берег»

Діти стоять на килимі і дивляться на ведучого. «Стійте поруч, стійте разом. Берег тут, а ви на місці. А тепер очі закрийте. І спробуйте, так стійте».

«Бажання»

Діти лежать на килимі горілиць. На стелі зірки. «Очі дивляться на небо прекрасне. Бачите скільки зірок на небі ясному. Можна їх порухувати, а можна вибрати одну. І бажання своє загадати. Раз, два, три бажання зірочка моє прийми!»

«Рибки»

Діти сидять і дивляться на панно «Риби в морі». «Море хвилюється, море хвилюється. Дуже вже хочеться з небом битися. Рибки плывуть все і без зупинки. Очки закрій і слідом пливи. Очки відкрій і цю ж рибку знайди».

«Квіти на галявині»

Діти лежать на животі і дивляться на панно «Квіти на галявині» «Квіти на галявині дружно стоять. Квіти тут знову очікують хлопців. Я зроблю крок і зупинку. Подумаю, чи так ступаю я спритно. А вага мені квіти кивають. Давай, лягай на галявину і відпочивай. Я оченята закрию і знову в дорозі. Квіти і квіти – я йду по росі».

«Дощик»

Діти лежать на килимі, на животі з початку з відкритими очима. «Дощик - кап-кап по даху. Ось уже його не чути. Вічка закриваються, із сонечком зустрічаються. Бачу сонце вдалині і кораблик на річці. Дощик раптом полив річкою, парасольку я відкрив великий. Дощик тікає, вічка відкриваю».

«Відпочинок»

Діти лежать на килимі з закритими очима. «Птахи співають з ранку і до вечора. Слухати люблю, коли робити мені нічого. Ось і зараз співають, і співають. Я відпочиваю і думаю тут. Виросту, стану великим, розумним, красивим таким. Просто треба вміти відпочивати. А то можна швидко втомитися. Якщо очі працювали, подумай відпочити полювання чи їм».

«Іграшки»

Мета вправи: вчити дітей розрізняти стани напруження і розслаблення м'язів; формувати вміння свідомо розслаблятися; регулювати психоемоційний стан; знімати фізичне напруження після активної діяльності; розвивати уяву через гру в образи знайомих персонажів.

Хід проведення:

1. Підготовка. Діти стають або сідають у вільному просторі. Можна вмикати спокійну фонову музику (легка інструментальна, дзвіночки, арфа). Вихователь говорить лагідним голосом.

1 етап: «Петрушка» (15–20 сек)

«Уявіть, що ви – Петрушка, м'яка ганчіркова лялька. Ваше тіло розслаблене, руки і ноги м'яко звисають. Голова нахиляється. Ви наче впали і не можете рухатись самі...»

Діти стоять / сидять з опущеними плечима, руками, ногами. М'язи розслаблені, рухи – мляві або відсутні.

Вихователь м'яко доторкається до плеча дитини – рука має «повиснути».

Завдання: відчувати легкість, пасивність, повну «ватність» у тілі.

Ритмічний супровід: гойдання під повільний темп (можна шепотіти: «Пе-тру-шка... Пе-тру-шка...»).

2 етап: «Буратіно» (10–15 сек)

«А тепер уявіть, що ви – дерев'яний Буратіно. Ви тверді, як дошка. Ваші руки, ноги, спинка – жорсткі. Ви стоїте рівно, сильно, непорушно...»

Діти витягуються, напружують м'язи рук, ніг, спини, живота. Руки прямі, пальці стиснуті, обличчя напружене. Усе тіло – немов дерев'яна фігура.

Завдання: відчувати внутрішню силу, зібраність.

Сигнал: після 10–15 сек. – легкий видих і перехід до фази розслаблення.

3 етап: «Петрушка» (повторно, 15–20 сек.)

«Буратіно втомився і знову став м'яким Петрушкою. Усе тіло відпочиває. Руки падають, голова хилиться. Тіло легке, наче хмаринка...»

Діти знову «опадають», тіло розслабляється. Вони мають відчутти контраст: дерев'яне – ганчіркове.

Легке погойдування в ритмі повільної музики або під слова вихователя для того щоб заспокоїтися, зняти напруження, відчутти легкість.

Завершення: глибокий вдих-видих і фраза: «А тепер прокинулись – усміхаємось!».

Поради для логопеда / вихователя:

1. Обов'язково називати емоційний стан персонажа: Петрушка – м'який, веселий або втомлений; Буратіно – сильний, упертий.

2. Слідкуйте за диханням: під час фази «Петрушка» – повільне глибоке дихання, «Буратіно» – затримка на вдиху (напруга).

3. При необхідності супроводжуйте словами: «напруження – розслаблення», «дерево – ганчірка», «тверде – м'яке».

Логоритмічні вправи

(за Н.С. Корякіною Цікава логоритміка: методичні рекомендації.
URL: <https://naurok.com.ua/cikava-logoritmika-342389.html>)

В роботі доцільно поєднувати:

а) вправи без музичного супроводу, щоб діти краще зрозуміли та відчули, як треба виконувати ці рухи.

б) вправи під музику, щоб діти не тільки вірно виконали рухи, а ще й рухалися у темпі музичного супроводу.

Корисно інколи проводити «музично-ритмічну гімнастику; різні види основних рухів під музику різного характеру. Така вправа сприяє розвитку не тільки не тільки м'язів, а ще й уваги і музичного сприйняття.

Вправи на розвиток орієнтації у просторі

Ці вправи тісно пов'язані з попередніми, адже вони побудовані на основних рухах, як крокування та біг. Ці вправи вчать дітей:

1. Крокувати, бігати, стрибати один за одним, по колу, дотримуючись дистанції.

2. Шикуватися парами, врозтіч, по колу, в колонну.

3. Крокувати, бігати, рухатись підскоками вільно, не наштовхуючись одне на одного.

4. Шикуватися в колонну, шеренгу, по колу, по кутах, в розсип.

5. Шикуватися в коло із різних положень: сидячи, стоячи у шерензі, стоячи вільно по залу.
6. Шикуватися в коло обличчям, спиною, боком.
7. Рівномірно звужувати та розширювати коло.
8. Знаходити місце в колонні: стоячи, та під час руху.
9. Крокувати зі зміною ведучих.
10. Крокувати по залу зі зміною напрямку: праворуч, ліворуч, по діагоналі, змійкою, ходою задки.
11. Шикуватися з колони у пари; розходитися праворуч-ліворуч по одному.
12. Перешиковуватися із пар у четвірки, розходитися парами праворуч-ліворуч.
13. Перешиковуватися з великого кола в маленькі.
14. Розрізняти праву і ліву руки.

Загальнорозвиваючі вправи

Ці вправи (для розвитку окремих груп м'язів та суглобів), допомагають тренувати м'язи ший, плечового поясу, ніг, корпусу, активізують їх роботу; розвивають швидкість, чіткість, розмах рухів, допомагають ліквідувати окремі фізичні недоліки. Вони проводяться із предметами (прапорці, султанчики, м'ячі тощо) і без них.

Частіше за все їх використовують на фізкультурних заняттях, під час ранкової гімнастики, фізкультхвилинки. Але й на музичних заняттях, і на заняттях з логоритміки.

«Качання рук зі стрічками»

Мета: розвивати координацію рухів рук, покращувати відчуття ритму, розвивати дрібну моторику та вестибулярний апарат.

Хід проведення: кожній дитині дають довгу кольорову стрічку на паличці. Під музичний супровід діти повільно і плавно качають руки зі стрічками в різних напрямках: вперед-назад, вгору-вниз, по колу.

Виконавець контролює плавність рухів, розрізняє темп музики (повільний – повільні рухи, швидкий – більш активні махи).

Вправу можна ускладнити: виконувати рухи спочатку обома руками одночасно, потім по черзі, звертаючи увагу на координацію лівої і правої рук.

«Хитання рук» і «Вітряк»

Мета: покращити координацію, розвинути рухову активність рук, навчити диференціювати рухи правою та лівою рукою, розвинути відчуття ритму.

Хід проведення: Діти стоять або сидять з розслабленими руками. За командою починають легко хитати руки вперед-назад («Хитання рук»), потім виконують кругові рухи руками у різні боки («Вітряк»).

Спочатку рухи робляться разом двома руками, потім окремо – спочатку ліва рука, потім права. Під музичний супровід можна змінювати швидкість рухів.

«Великі крила»

Мета: розвивати амплітуду рухів рук, зміцнювати м'язи плечового поясу, розвивати координацію та ритмічність рухів.

Хід проведення: діти піднімають руки в сторони, уявляючи, що це крила великого птаха. Плавно «махати крилами» вгору-вниз, виконуючи рухи з великою амплітудою. Можна додати команду – «злітати» (руки піднімаються вгору), «сідати» (руки опускаються вниз).

Важливо підтримувати ритмічність рухів відповідно до

музики.

«Малюємо на піску»

Мета: розвивати дрібну моторику пальців і кистей рук, просторове уявлення, творче мислення.

Хід проведення: дитина сідає за спеціальний стіл або піднос з піском (або сухою крупою). За допомогою пальців чи палиці «малює» у піску різні лінії, фігури, прості образи (кола, хвилі, спіралі).

Можна пропонувати завдання: намалювати сонце, доріжку, листок. Акцент на плавних рухах пальців, рівномірному натиску.

«Оплески і долоні»

Мета: розвивати ритмічність, координацію рухів рук, увагу і слухове сприйняття.

Хід проведення: діти разом виконують різні види оплесків: легкі, гучні, швидкі, повільні. Музичний керівник задає ритм або ритмічний малюнок, який діти повторюють.

Можна ускладнити: чергувати оплески долонями, удари по колінах, по стегнах. Під час виконання потрібно концентруватися на синхронності та ритмічності.

«Гра з уявним м'ячем»

Мета: розвивати координацію рук, просторове уявлення, увагу та моторну уяву.

Хід проведення: Діти уявляють, що тримають великий м'яч. Вони виконують дії: кидають м'яч вгору, ловлять його, передають по колу. Рухи можуть бути як повільні, так і швидкі, з різною амплітудою.

За бажанням можна вводити команду змінювати розмір уявного м'яча (великий, маленький).

Вправи зі стрічкою»

Мета: розвивати дрібну моторику, координацію рухів, відчуття ритму, концентрацію уваги.

Хід проведення: Кожній дитині дають стрічку на паличці. Під музичний супровід діти виконують різноманітні рухи: обертання стрічки навколо руки, розмахування вгору-вниз, віяло, колові рухи, зміни напрямку рухів.

Під час вправи потрібно відчувати легкість і плавність рухів, узгоджувати їх із ритмом музики.

«Виразні руки»

Мета: розвивати виразність рухів, уяву, моторну координацію, уміння передавати зміст музики тілом.

Хід проведення: Педагог включає музику з різним характером (спокійна, весела, швидка, повільна).

Діти за допомогою рухів рук передають образи та рухи: травичка коливається, дерева хитаються, віти завиваються, райдуга з'являється, хмаринки плывуть, пташки летять. Рухи мають відповідати темпу, ритму і настрою музики.

Після вправи можна обговорити з дітьми, що вони відчували, які образи намагалися передати.

«Підтягнулись»

Мета: навчити дітей усвідомлено розрізняти праву і ліву руку, розвивати координацію рухів у ритмі музики, сприяти формуванню просторових уявлень.

Музичний супровід: Ф. Шуберт «Eckosez» (полька). Ця мелодія має виразний, ритмічний характер, який допоможе дітям почути чіткі ритмічні акценти для виконання рухів під праву та ліву руку.

Хід проведення: Під музику «Екосез» діти стоять в колі

або лінії. За командою піднімають і простягають руку – спочатку праву, потім ліву, повторюючи рух у ритмі музики. Важливо, щоб усі діти починали рух з правої руки.

Педагог показує рухи, але враховує дзеркальне відображення (коли дорослий показує рух правою рукою, діти повторюють цей рух своєю правою рукою, а не дзеркальною лівою).

Рухи можуть ускладнюватись: підтягування руки вище, згинання в лікті, повороти кисті.

«Руку повинен мені простягнути»

Мета: закріпити навички диференціації правої і лівої руки, розвивати слухову увагу, координацію рухів у парі або групі.

Музичний супровід: польська народна мелодія «Полька» (традиційна, весела, танцювальна) Ритмічний та жвавий настрій мелодії стимулює активність дітей і допомагає слідкувати за зміною рук у ритмі.

Хід проведення: Під мелодію діти утворюють пари. За сигналом діти простягають руку для «потиску» – спочатку праву, потім ліву. Потім виконують рухи, наприклад, «руку повинен мені простягнути» – тобто подають руку партнеру. Всі починають із правої руки, повторюючи кілька разів у різному темпі.

Педагог слідкує, щоб діти правильно називали і використовували відповідну руку.

«Прапорець»

Мета: навчити впізнавати і контролювати рухи правої та лівої руки, розвивати зосередженість і моторну координацію.

Музичний супровід: маршова мелодія середнього

темпу. Чіткий маршовий ритм допомагає відпрацьовувати точність і зосередженість рухів правою та лівою рукою.

Хід проведення: Діти стоять або сидять, руки опущені вздовж тулуба. За командою піднімають праву руку і виконують рух підняття прапорця. Потім те саме повторюють лівою рукою. Рухи виконуються чітко, у повільному темпі, з акцентом на розрізнення рук.

Важливо, щоб усі починали з правої руки.

«Вправи з квітами»

Мета: закріпити поняття правої і лівої руки через взаємодію з предметами, розвивати дрібну моторику і координацію.

Музичний супровід: легка інструментальна музика у спокійному темпі (наприклад, «Весняна пісня» або «Полька квітова»). Мелодія допомагає налаштуватися на плавні, делікатні рухи руками із квітами.

Хід проведення: Кожна дитина отримує штучну квітку або зображення. За командою «правою рукою підняти квітку» діти піднімають квітку правою рукою. Потім «лівою рукою подати квітку другу» – передають предмет сусідові лівою рукою. Вправу можна ускладнити рухами обох рук одночасно: права тримає, ліва – подає.

Всі починають рух з правої руки, щоб створити звичку і орієнтацію.

«Вправи з прапорцями»

Мета: розвивати просторове уявлення, уміння розрізняти праву і ліву руку, координацію рухів у ритмі музики.

Музичний супровід: жива народна мелодія з виразним ритмом (наприклад, українська народна пісня «Гей, соколи»).

Ритмічна музика з акцентами підсилює відчуття часу та напрямків рухів.

Хід проведення: Діти тримають маленькі прапорці (можна кольорові) в обох руках. Під музичний супровід вони піднімають спочатку правий прапорець, потім лівий, виконують рухи вгору-вниз, по колу. Рухи мають бути синхронізовані з ритмом музики.

Під час розучування педагог показує рухи, звертаючи увагу на дзеркальне відображення – діти повторюють рухи не дзеркально, а відповідно до своєї правої або лівої руки.

Важливе зауваження щодо дзеркального відображення – коли дорослий показує рух, потрібно пам'ятати, що діти сприймають це як у дзеркалі. Тобто, якщо педагог піднімає праву руку, діти, дивлячись на нього, інтуїтивно можуть підняти протилежну руку – ліву. Тому важливо вказувати чітко, яка рука має рухатися, або виконувати рухи з дітьми у фронтальному положенні, пояснювати і показувати на собі або через дзеркало.

Вправи в танцювальних рухах

Ці вправи тісно пов'язані з загально розвиваючими. Танцювальними рухами діти оволодівають у таких піснях-іграх, як «Райдуга-дуга», «Андрій-воробій», музичних вправах (іграх «Дзеркало», «Ой, хмелю мій, хмелю»).

Пісня-гра «Райдуга-дуга»

Мета: розвивати ритмічні і плавні танцювальні рухи; формувати просторову орієнтацію та уяву; удосконалювати навички групової взаємодії; розвивати емоційно-естетичне

сприймання музики.

Текст пісні (народна, варіативна):

Райдуга-дуга,

Через небо пролягла.

Вийшло сонце з-за хмаринки —

Грай, веселко, для дитини!

Разом ми підемо,

Під дугою пройдемо.

Весело крокуємо в ряд —

Друзі ми, як зорепад!

Хід проведення: Діти утворюють півколо (або «райдугу»), тримаючись за руки. Під час співу рухаються вправо-вліво, імітуючи дугоподібний вигин райдуги. У певному куплеті одна дитина (або пара) проходить під «дугою», інші піднімають руки догори, утворюючи «арку».

На повторі – інші діти міняються ролями. Рухи плавні, з виразною координацією рук і корпусу, синхронізовані з темпом пісні.

Можна ускладнити вправу додаванням жестів: розкриті руки – «світить сонце», «йде дощик» – рухи пальців вниз тощо.

Пісня-гра «Андрій-воробій»

Мета: розвивати швидкі танцювальні рухи у стрибках і кроках; вдосконалювати координацію рук і ніг; формувати навички слухової уваги та імітаційної моторики.

Текст пісні

Андрій-воробій,

Не сідай на тин,
Бо прибіжить кішка,
З'їсть тебе враз!

Ти стрибай, стрибай,
Та швиденько тікай!
На дубок – не на тин,
А в садок – в бур'ян!

Хід проведення: Діти зображують «горобців», які рухаються, стрибають, кружляють по колу. На слова «Андрей-воробій» діти енергійно стрибають на обох ногах.

На інші куплети – бігають по колу дрібними кроками, «пташині рухи»: махають «крилами» (руками), нахиляються вперед – «дзьобають зернятка».

Можна вводити гру в ролях: один – «воробій», інші – «зеренця» або «вітер», який ловить пташку.

Вправа поєднує танцювальні елементи, гру і фантазію.

Музична вправа-гра «Дзеркало»

Мета: розвивати увагу, вміння точно повторювати рухи; тренувати орієнтацію в просторі; формувати навички емоційно-рухового відгуку на музику.

Текст пісні
Я – твоє дзеркальце,
Подивись на мене.
Як ти рухнеш – так і я,
Рух той повторюю щодня!

Права ручка – догори,
Ліва – вбік, дивись сюди.

Посміхнись і повернись,
І за мною повтори!

Хід проведення: Діти стають у пари: один – «дзеркало», інший – «людина перед дзеркалом». «Людина» виконує танцювальні або плавні рухи руками і тулубом під музику (нахили, повороти, плавні рухи рук). «Дзеркало» має точно повторити ці рухи синхронно, але дзеркально.

Після одного музичного фрагмента діти змінюються ролями. Можна проводити в колі – один у центрі, інші повторюють його рухи. Для ускладнення – зміна темпу або характеру музики.

Музична вправа-гра «Ой, хмелю мій, хмелю»

Мета: вивчати народні танцювальні елементи: притупування, кроки, поклони; формувати відчуття ритму та структури пісні; розвивати навички імпровізації і парного танцю.

Текст (народна українська хороводна пісня), уривок:

Ой, хмелю мій, хмелю,

Чого ж ти не в'єшся?

Молода дівчинонька,

Чого ж ти не ймешся?

Якби ж мені йнятись,

То кого ж кохати?

Нема такого хлопця,

Щоб могла обрати.

Хід проведення: Всі діти стають в коло або півколо.

Один гравець – у центрі. Під пісню він виконує танцювальні рухи – притупує, кружляє, нахиляється.

На куплеті – запрошує партнера жестом (простягає руку) і танцює з ним. Далі партнер стає в центр, і гра повторюється. Рухи виконуються у ритмі пісні з чітким акцентом на зміну рухів.

Можна навчати дітей притупам, «козачку», елементам українського народного танцю в спрощеній формі.

Коли починають вчити дітей виразності рухів, треба пам'ятати про таке:

1. Починати розучування танцювальних рухів краще без музики, щоб діти повністю могли зосередитися над технікою виконання.

2. Складним рухам треба вчити поетапно. Наприклад, «напівприсід» починають навчати вірно присідати, а потім додають прямі виставлені ноги на п'ятку і стрибок під час присідання та розпрямлення.

3. Якщо діти не відчують ритм цих рухів, як то колупалочка, треба спочатку програти його (ритм) на бубоні, чи брязкальцях, а потім «відобразити» це ногами.

4. Щоб допомогти дітям краще відчувати темп рухів у таночку, який будується на кроках, чи бігу, треба потренувати крок, чи біг на місці.

5. Дітям з порушеннями мовлення важко дається змінний крок, а також крок польки. Тому над цими рухами треба працювати довго та поетапно.

Працюючи над навичками виразних рухів, треба пам'ятати, що дуже корисно починати заняття з танцювальної розминки.

Наприклад, діти виконують нескладні рухи: «райдуга», «віконець», «крильця», «ліхтарики», «тупцюючий крок на

місці», «каблучок», «підтоп однією ногою». «Вільний таночок» – діти танцюють так, як їм підказує музика.

Рух «Райдуга»

Мета: розвивати пластику рук, відчуття простору, ритм, уяву (образ веселки).

Зміст: рух, що імітує форму дуги або веселки в повітрі.

Хід виконання: Діти піднімають обидві руки вгору над головою і повільно ведуть їх дугоподібно зліва направо або навпаки. Рух супроводжується плавним нахилом корпусу в бік, як би малюючи веселку.

Можна використовувати стрічки або хустинки, щоб зробити рух виразнішим.

Рух «Віконця»

Мета: розвивати координацію рук і зору, стимулювати увагу і зорове сприймання, формувати уяву.

Зміст: рух з утворенням рамки руками перед обличчям – як ніби дитина заглядає у вікно.

Хід виконання: Долоні складаються перед обличчям так, щоб утворити рамку (великий і вказівний пальці кожної руки утворюють кути «віконця»). Потім дитина «заглядає» в рамку, повертає голову вліво-вправо.

Можна поєднувати з рухами очей і голови: «поглянь у віконце вліво – вправо – вгору – вниз».

Рух «Крильця»

Мета: розвивати рухову легкість, грацію, координацію верхніх кінцівок, створювати образну асоціацію з природою.

Зміст: імітація крилець пташки або метелика.

Хід виконання: Руки зігнуті в ліктях, долоні біля плечей або талії. Діти виконують легкі, пульсуючі рухи

руками вгору-вниз – «махання крилами».

Можна поєднати з легкими стрибками або рухом по колу.

Рух «Ліхтарики»

Мета: розвивати дрібну моторику, координацію, плавність і виразність рухів рук.

Зміст: рух з імітацією світіння або мерехтіння.

Хід виконання: Діти тримають руки перед собою, кисти розкриті, пальці м'яко рухаються (як ніби тримають у руках світло). Руки піднімаються вгору, описують дуги, «мерехтять» пальцями.

Можна ускладнити: «підняти один ліхтарик» – праву руку догори, потім іншу.

Рух «Тупцюючий крок на місці»

Мета: розвивати ритмічність, моторну активність нижніх кінцівок, орієнтацію в ритмі музики.

Зміст: імітація ритмічного тупотіння або дрібного притупу ногами на місці.

Хід виконання: Дитина стоїть на місці, по черзі піднімає ноги з притупом або тупотить обома ногами в ритм музики.

Можна супроводжувати рухами рук (наприклад, «руки на поясі», або махи вперед-назад). Виконувати в різному темпі.

Рух «Каблучок»

Мета: розвивати слухо-рухову координацію, точність рухів ніг, відчуття фольклорного ритму.

Зміст: танець з невеликим ударом носком або п'ятою об підлогу – традиційний елемент українського танцю.

Хід виконання: Дитина легко виставляє одну ногу

вперед (носок), робить рух «удар по підлозі» – каблучком. Потім змінює ногу і повторює.

Рух може бути як стоячи на місці, так і в русі (по колу або у парі).

Рух «Підтоп однією ногою»

Мета: удосконалення ритмічної координації, зміцнення м'язів нижніх кінцівок, відчуття темпу.

Зміст: притуп або ритмічний удар ногою по підлозі однією ногою.

Хід виконання: Дитина піднімає праву або ліву ногу і легко тупає по підлозі в ритмі музики. Рух повторюється кілька разів, потім зміна ноги.

Можна комбінувати з плесканням або рухами рук.

«Вільний таночок»

Мета: розвиток емоційного відгуку на музику, уяви, самовираження, вміння імпровізувати.

Зміст: імпровізаційний танець – дитина вільно рухається у відповідь на музику.

Хід виконання: Діти танцюють на власний розсуд – під музику, яка змінює темп, настрій, характер. Немає заданого алгоритму рухів – діти імпровізують: кружляють, присідають, махають руками, «літають», «стрибають» тощо.

Педагог може підтримувати рухи словами або прикладами: «як пташка», «як дощик», «як метелик».

Вправи для розвитку дрібної моторики

На велике значення цих вправ для розвитку мови звертають увагу всі фахівці.

Дуже корисно починати роботу з таких пісень-ігор як «Сорока», «Йде коза рогата», «Ладоньки».

Пісня-гра «Сорока»

Мета: розвивати дрібну моторику, тактильне та слухове сприймання; формувати фонематичне сприймання, ритмічний слух; розвивати артикуляцію через супровідний текст; створити емоційно-позитивний контакт між дорослим і дитиною.

Хід проведення: Дитина або група дітей сидить, а дорослий бере дитячу долоньку та пальцями або кінчиком вказівного пальця малює по ній кругові або точкові рухи.

Вимовляється текст у ритмі з рухом:

Сорока-ворона,
На припічку сиділа,
Діткам кашку варила.
Цьому дала, цьому дала,
Цьому дала, цьому дала,
А цьому – не дала:
Він дров не рубав,
Воду не носив,
Піч не топив —
Каші не заслужив!

У фіналі вказівним пальцем торкаються останнього пальчика (мізинця або великого), іноді злегка лоскочать – це викликає у дітей веселу реакцію.

Можна виконувати індивідуально або в колі, змінюючи інтонацію для кожної дитини.

Коментар: діти вчаться сприймати ритм і звук, активізуються пальчикові зони, що позитивно впливає на

мовлення (відповідно до принципу нейромоторного зв'язку).

Пісня-гра «Йде коза рогата»

Мета: розвивати зорову фіксацію, увагу та реакцію на мовленнєві сигнали; розвивати загальну моторику: координацію, рівновагу, орієнтацію в просторі; сприяти формуванню словесного та емоційного реагування; викликати сміх, емоційне розвантаження, зняття психом'язового напруження.

Хід проведення: Ведучий (логопед або інший дорослий) іде до дитини, присідає трохи навпочіпки і наближається, імітуючи козу.

Промовляє (наспівує або ритмічно говорить):

Йде коза рогата

За малими хлоп'ятами.

Хто каші не їсть?

Хто молока не п'є?

Бода, бода, бода!

При словах «бода» – дорослий легко і грайливо торкається дитини чолом (або носиком) до лоба чи плеча – дуже м'яко і з гумором.

Вся група спостерігає, сміється, потім діти можуть змінюватися ролями: одна дитина – «коза».

Коментар: ця гра стимулює мовленнєву реакцію, увагу, викликає очікування, підтримує контакт і готує до подальших дій.

Пісня-гра «Ладоньки» (або «Ладусі»)

Мета: розвивати двосторонню координацію рук, ритмічність, слухову увагу; формувати вміння виконувати рухи в ритм з текстом, наслідувати дорослого; сприяти

моторній стимуляції мовлення, активізувати центри синхронізації.

Хід проведення: Дитина сидить або стоїть, дорослий плескає в долоні разом з нею під текст.

Класичний текст:

Ладоньки, ладоньки,
Де були? – У бабуньки!
Що їли? – Кашку!
Що пили? – Бражку!

Кашку їли, бражку пили,
По лавочці ходили,
Водичку носили,
У пічку садили,
Кашку варили, діткам носили!

Під час кожного рядка виконуються відповідні рухи: плескання в долоні, рухи руками як «носіння води», «садіння в піч», «роздавання дітям».

У фіналі – можна додати ніжні рухи погладжування долоньок або обійми.

Коментар: вправа має структурований ритм і дає дитині модель для повтору мовлення та координації. Добре підходить для логопедичних занять при ЗНМ, РАС, затримках мовленнєвого розвитку.

На подальших етапах доцільно використовувати такі вправи, як: «Веселі долоньки», «Дудочка», «Вітер і вітерець», «Гра з водою», «Збираємо камінчики», а також ігрові завдання: «Уявний оркестр».

«Веселі долоньки»

Мета: розвивати дрібну моторику, ритмічне відчуття, координацію обох рук; активізувати мовленнєві зони мозку через моторну стимуляцію; формувати вміння наслідувати рухи в ритмі музики чи вірша.

Хід проведення: Діти плескають у долоні в різному темпі, змінюючи напрямки (вгору, вниз, вбік). Можна додати елементи: плескання об стіл, по колінах, у долоні партнера (як у грі «ладусі»). Виконуються команди: «Повільно – швидко», «Плескаємо – стискаємо кулачки», «Долоньки танцюють».

Підходить пісенька або віршик, наприклад:

Весело долоньки
Плескають у такт!
Раз – два – три – чотири,
Стукнемо отак!

«Дудочка»

Мета: розвивати правильне носо-губне дихання, подовжене видихання; формувати навички артикуляційної вправності (губи, щоки, язик); розвивати фонематичне дихання та силу видиху, необхідну для мовлення.

Хід проведення: Діти уявляють, що тримають дудочку і дмухають у неї: довгий, плавний видих з губ, складених трубочкою.

Варіації: гра на великій дудочці (довгий звук), на маленькій (короткий звук).

Можна супроводжувати вправу віршом:

Я дудочку узяв до губ –
І дмухнув у неї: пуп-пуп-пуп!

Вітер дме – я не боюсь,
Я дмухну ще раз – і усміхнусь!
Після кількох повторів – розслаблення м'язів обличчя.

«Вітер і вітерець»

Мета: розвивати контроль дихання (сила, тривалість, напрям); формувати емоційно-образне мислення та регуляцію дихального потоку; сприяти зняттю напруження, розслабленню.

Хід проведення: Діти уявляють, що вони – вітерець. Вони дмухають на легкі предмети (пір'їнку, серветку, ватну кульку), пересуваючи їх по столу.

Потім уявляють, що стали сильним вітром – дмухають сильніше.

Завдання чергуються: вітер – вітерець – буря – затишшя.

Можна поєднувати з рухами рук, тулуба: «вітер розмахує гілками», «колише травичку».

«Гра з водою»

Мета: розвивати тактильні відчуття, дрібну моторику, зорово-моторну координацію; сприяти сенсорному розвитку, розслабленню; створювати емоційний комфорт, знижувати тривожність.

Хід проведення: У прозору ємність наливається вода, дитина опускає руки й виконує різні дії: «плескає», «ловить крапельки», «переливає», «малює на воді».

Варіанти завдань: «Піймай рибку», «Зроби хвилю», «Краплі дощу».

Можна давати команду пошепки або шепотіти, імітуючи шум води – стимулюючи мовленнєвий шепіт.

«Збираємо камінчики»

Мета: розвивати дрібну моторику, зосередженість, сенсорне сприймання; стимулювати узгоджені рухи рук і пальців, увагу, терпіння.

Хід проведення: На столі або в мисці розкладено маленькі камінці, намистини або гудзики.

Дитина пальцями (не всією долонею) повільно збирає їх по одному до контейнера. Варіант: збирає лише правою, лише лівою рукою, за кольорами або розміром.

Можна супроводжувати рахунком або коротким віршиком:

Раз – камінчик,
Два – камінчик,
Всіх я в жменьку поскладав,
В кишеню заховав.

Ігрове завдання «Уявний оркестр»

Мета: розвивати уяву, слухову увагу, ритмічну пам'ять; формувати вміння рухатись у ритмі музики; стимулювати емоційне самовираження через гру-роль.

Хід проведення: Діти обирають «інструменти»: уявні барабани, скрипки, флейти, труби тощо.

За командою дорослого або під музичний супровід виконують відповідні рухи:

- скрипка – водять рукою «смичком»;
- барабан – плескають або б'ють уявними паличками;
- труба – дмухають і імітують мімікою.

Дорослий диригує: «всі грають голосно – тихо», «швидко – повільно», «паузи», «соліст» тощо.

Можна проводити з реальними шумовими

інструментами або заміниками (ложки, коробочки, пластикові пляшечки з рисом).

Ще більш будуть допомагати у розвитку дрібної моторики вправи з предметами: «Вправи з м'ячами», українська народна мелодія, композиція Н. Щербакової, «Весела стрічка» муз. М. Сатуліної, «Дудочка» муз. Т. Ломової.

«Вправи з м'ячами»

Мета: розвивати дрібну моторику рук і пальців, ритмічну координацію; формувати узгоджені рухи обох рук, зорово-рухову координацію; стимулювати контроль сили стискання, координацію «рука-око».

Музичний супровід: українська народна мелодія (рівний, чіткий ритм)

Матеріал: м'які маленькі м'ячики (резинові, сенсорні, тенісні).

Хід проведення: Під музику діти виконують ритмічні дії з м'ячем:

- Перекочують м'яч між долонями;
- Стискають і розтискають м'яч у ритмі музики;
- Перекладають м'яч з руки в руку через різні сторони (вгору, вниз, за спиною);
- Кидають об стіл і ловлять (або об підлогу в положенні сидячи).

Можна давати завдання:

- «Повільно – швидко»,
- «М'яч подорожує» – у правій, у лівій руці, навколо голови.

Завершення: «м'яч заснув» – кладемо на долоню і гладимо іншою рукою.

Коментар: рухи синхронізовані з народною мелодією,

що дає відчуття стабільного ритму.

«Весела стрічка»

Мета: розвивати дрібну та загальну моторику, плавність рухів рук, емоційне самовираження; сприяти ритмічній пластичності та формуванню образного мислення.

Музичний супровід: музика М. Сатуліної (збірка музичних логопедичних вправ).

Матеріал: яскраві стрічки (1–1,5 м), тканинні або паперові, прив'язані до палички чи просто в руках.

Хід проведення: Діти беруть стрічку в одну або обидві руки.

Під музику виконують рухи:

- «Малюємо коло»,
- «Малюємо хвильку»,
- «Веселка» – рух від низу догори по дузі,
- «Вітерець» – стрічка вільно коливається,
- «Салют» – підкидають і ловлять стрічку.

Рухи узгоджуються з музичними акцентами (наприклад: акцент – змінити напрям або руку).

На завершення – укладають стрічку в долонях, «заснула стрічка».

Коментар: плавна музика М. Сатуліної ідеально підходить для розвитку моторно-естетичного відгуку.

«Дудочка»

Мета: розвивати контроль дихання, силу і тривалість видиху; стимулювати рухи губ, щік, язика через артикуляційну гру; формувати свідоме видихання під звуковий сигнал, що важливо для мовлення.

Музичний супровід: музика Тетяни Ломової (збірка музичних логопедичних вправ).

Матеріал: уявна дудочка або трубочка; за бажанням –

справжні дудочки, соломинки, свистульки.

Хід проведення: Діти «грають на дудочці» – губи витягнуті трубочкою, повільно дмухають.

Варіанти:

- Гра на довгому звуці: «дууу» (довге дихання);
- Короткі ритмічні дмухання: «пу-пу-пу»;
- «Дудочка засмучена» – звук повільніший, «дудочка весела» – швидкі дмухання.

Можна супроводжувати пісенькою:

Я дудочку узяв,

Весело заграв.

Пі-пі-пі – весела я,

Ду-ду-ду – іду гулять!

Коментар: музика Т. Ломової має легку, «дмухальну» структуру, яка допомагає дітям відчувати повітряний струмінь і ритм.

Вправи, що регулюють м'язовий тонус

М'язовий тонус – це стан кістково-м'язового апарату, готовність до виконання рухів. Вправи допомагають дітям регулювати ступінь напруги м'язів, та перекладати навантаження з однієї групи на іншу.

Вправи, які регулюють м'язовий тонус, є допоміжними та проводяться без музичного супроводу, щоб дитина могла повністю зосередитися на своїх відчуттях та виконувати вправи у зручному для себе темпі.

«Кинь свої руки»

Мета: зняти м'язову напругу з плечового пояса й рук; розвивати відчуття розслаблення, навички саморегуляції; підготувати руки до дрібномоторних вправ.

Хід проведення: Діти стоять прямо. За командою логопеда або під спокійну музику піднімають руки в сторони до рівня плечей. Злегка нахиляються вперед, – різко (але без напруги) «кидають» руки вниз, даючи їм «повиснути» вільно. Руки мають «впасти» як мокрі ганчірки.

Повторити 3–4 рази з повільним вдихом перед початком.

«Кулачки – пальці»

Мета: розвивати дрібну моторику й м'язовий контроль кисті рук; знімати м'язову скутість, активізувати пальці; підготувати руки до письма чи артикуляційних вправ.

Хід проведення: За сигналом: Діти міцно стискають пальці в кулачки. Утримують 3 секунди (можна супроводжувати лічбою: «Раз-два-три...»). Повільно розтискають пальці, широко їх розводячи.

Повторити 5–6 разів. Можна проводити в ритмі: «Стиснули – розтиснули», плескаючи в долоні.

«Стряхнути воду з пальців»

Мета: розслабити пальці та кисті, усунути напругу після моторної активності; розвивати координацію рук і уяву; сприяти емоційній розрядці.

Хід проведення: Діти згинають руки в ліктях, долоні опущені вниз. За сигналом логопеда імітують «На пальчиках краплі води». Швидкими легкими рухами трусять кистями рук (як обтрушують воду). При цьому можна супроводжувати словами: «Крап-крап-крап, ось і вода стікає з пальців!». Повторити 3–4 рази.

«Піднімати та опускати плечі»

Мета: зняти напруження в плечах та ший; розвивати усвідомлення власного тіла, координацію; формувати позитивну тілесну реакцію.

Хід проведення: Діти стоять або сидять рівно. За командою піднімають плечі якомога вище («наче торкаються вушок»). Затримують на 2 секунди. Повільно опускають вниз з видихом. Повторити 4–5 разів.

Варіант: у ритмі вірша або з уявною ситуацією: «Плечі ми підняли – хмарку підпирали, а тепер спустились – на землю схилюлись».

«Буратіно і П'єро»

Мета: розвивати контроль рухів тіла, емоційне вираження через рух; стимулювати уяву та рухову диференціацію: напруження – розслаблення; допомогти дітям відчути, що таке «жорстке» і «м'яке» тіло.

Хід проведення: Діти спочатку стають «Буратіно» – рухи різкі, кутасті, «дерев'яні», руки витягнуті вперед, ноги прямі. Кроки прямі, як по лінії, руки майже не гнуться.

Потім стають «П'єро» – в'ялі, розслаблені рухи. Руки й ноги наче з ганчір'я, корпус похилений, повільні рухи голови.

Можна додати музику: марширування – для Буратіно, повільний вальс – для П'єро.

Можливе промовляння тексту:

«Буратіно – дерев'яний,

Ступає чітко, рівно, глянь.

А П'єро – м'який, лінивий,

Ледь не впав на килим сивий!»

Вправи, які виховують музично-ритмічне відчуття

Ці вправи направлені на передачу в рухах темпу, акценту музичного твору та його ритмічного малюнку. Вони є складовою частиною ігор, таночків, хороводів. Розвитку музично-ритмічного відчуття сприяє також гра на дитячих музичних інструментах, співи, музично-дидактичні ігри, а також таночки. Наприклад, «Передай хустинку», муз. Т.Ломової; «Мелодія»; «Повторюй, дружок, за мною», муз. Н. Щербакової; «Підтяглися», муз. Ф. Шуберта «Екосез», гра «Оркестр» – українська народна мелодія, гра «Мишоловка», муз. К. Стеценко «Гопак».

«Передай хустинку»

Мета: розвивати почуття ритму та реакцію на музичний акцент; формувати зосередженість, увагу до зміни темпу; активізувати соціальні взаємодії в колективі дітей.

Музичний супровід: музика Тетяни Ломової

Хід проведення: Діти сидять або стоять у колі. У когось в руках хустинка. Під музику хустинку передають по колу в ритмі музики.

На музичний акцент (зазвичай гучний або несподіваний звук) – дитина, в якої хустинка, має виконати рух:

- підкинути хустинку,
- зробити крок у центр,
- прокоментувати жестом/мімікою фразу або звук.

Варіант: хустинка «летить по вітру» – рухи рук під плавну музику.

«Мелодія»

Мета: вчити дітей рухами відображати характер і

настрій музики; розвивати координацію рухів рук і корпусу; формувати емоційно-руховий образ музичного твору.

Музичний супровід: музика Д. Кабалевського

Хід проведення: Діти слухають музичну п'єсу Кабалевського (звичайно – легка, мелодійна).

Завдання: рухами рук, тулуба, мімікою передати почуту мелодію.

Наприклад: «Плавна мелодія» – руки малюють хвилі, райдугу; «Веселий настрій» – стрибки, махи руками, посмішка; «Сумна» – повільна хода, опущені плечі.

Вправу можна виконувати як індивідуально, так і в парах.

«Цікавий випадок»

Музичний супровід: ритмічна музика

Мета: розвивати творчу уяву, інтонаційне слухання; формувати вміння рухатися відповідно до драматургії музики.

Хід проведення: Ведучий описує ситуацію: «Йшов хлопчик, раптом...». Діти слухають музику і рухами вигадують і показують, що сталося:

- на зміну темпу – реакція (злякався, сховався, побіг);
- на форте – жест переляку, чи крок назад.

Це музично-пластична імпровізація з елементами гри-казки.

«Повторюй, дружок, за мною»

Мета: розвивати ритмічну пам'ять, координацію слух-мова-рух; активізувати артикуляційно-моторну активність; формувати мотивацію до наслідування.

Музичний супровід: музика Н. Щербакової.

Хід проведення: Ведучий (логопед) під музику виконує

просту ритмічну фразу з рухами: плескання, притупи, хлопки, удари по колінах тощо.

Діти мають точно повторити комбінацію в ритмі музики.

Варіації: Повторити голосом ритмічну структуру (на склади: па-па, та-та-та). Додати міміку: усмішку, здивування, нахил голови.

«Підтяглися!»

Мета: розвивати дихання, поставу; формувати узгодженість рухів рук і плечей; стимулювати м'язовий тонус і увагу до ритму.

Музичний супровід: музика Ф. Шуберта «Екосез»

Хід проведення: Під маршову музику діти виконують: підйом рук угору – «потягнулися»; розвели руки в сторони; нахили вбік.

Темп музики диктує ритм рухів: чітко – повільно – швидко.

Завдання: не відставати від ритму, зберігати координацію.

«Оркестр»

Музичний супровід: українська народна мелодія

Мета: розвивати відчуття тембру, ритму, інтонації; формувати навички гри на елементарних музичних інструментах; розвивати слухову увагу, взаємодію в групі.

Хід проведення: Діти отримують дитячі інструменти: бубни, трикутники, дерев'яні ложки, маракаси. Ведучий виконує роль диригента.

Під музику діти грають у певному ритмі. Наприклад: група бубнів – «удар – пауза», група маракасів – «трі – трі – трі», трикутник – на сигнал ведучого.

Завершується одночасним «гучним акордом».

«Мишоловка»

Мета: розвивати реакцію на ритмічну зміну; вправляти у швидкому переключенні дій; сприяти емоційній активізації та слуховій увазі.

Музичний супровід: музика К. Стеценка «Гопак»

Хід проведення: Діти – «мишенята» – вільно рухаються під жваву частину «Гопака».

На музичний акцент або сигнал (дзвінок) – «мишоловка захлопнулась!» – діти мають миттєво замертти або сісти навпочіпки.

Хто не встиг – вибуває або виконує завдання.

Працюючи над розвитком музично-ритмічного відчуття у дітей із порушеннями мовлення, слід враховувати, що кожен тип ритмічної структури по-різному впливає на їхній психофізичний стан і, відповідно, на готовність до навчальної чи корекційної діяльності.

1. Маятниковий (колисковий) ритм. Це рівномірний, плавний пульс із чітким тактом, що нагадує рух маятника або коливання гойдалки.

Психофізіологічний ефект: заспокоює центральну нервову систему, знижує рівень м'язової напруги та загальної збудливості, сприяє нормалізації серцевого ритму та дихання (ентрейнмент-ефект).

Рекомендації до використання: ідеальний для початкового етапу заняття з гіперактивними або надмірно збудженими дітьми; застосовується в розділі «Вступна частина» для поступового зниження рівня тривожності та налаштування на корекційну роботу.

2. Секундний (1 Гц) «ритм дії». Темп близько одного сильного такту на секунду (60 уд/хв), що називають також

«альфа-ритмом дії», оскільки він оптимальний для активації уваги й моторних реакцій на рівні сполучень «мозок-м'яз».

Психофізіологічний ефект: стимулює роботу префронтальних зон кори, підвищує здатність до утримання уваги й робочої пам'яті; підсилює мотивацію до рухової активності та покращує темпо-ритмічну координацію.

Рекомендації до використання: ефективний для дітей зі зниженим тонусом чи загальмованістю; використовується в основній частині занять під час вправ на крокування, стрибки та енергійне плескання для активації мотиваційних і виконавчих механізмів.

Вправи на активізацію уваги

Увага є фундаментальною психічною функцією, що забезпечує спрямованість і концентрацію свідомості на певному об'єкті чи діяльності. З наукової точки зору, увага характеризується двома основними режимами:

Пасивна увага – автоматичне захоплення свідомості яскравим чи незвичним стимулом (наприклад, гучним звуком або раптовим рухом в полі зору).

Активна увага – цілеспрямована психічна діяльність, коли дитина свідомо обирає, на чому зосередитися, та підтримує цю фокусованість протягом певного часу.

У дітей із мовленнєвими порушеннями (ЗНМ, ФФНМ, дизартрія, заїкання, алалія та ін.) спостерігається недостатня сформованість як пасивних, так і активних механізмів уваги.

Це, у свою чергу, негативно впливає на:

Пам'ять – через розпорошеність уваги інформація не закріплюється на потрібному рівні.

Мислення – без достатнього рівня зосередженості

важко аналізувати, порівнювати й узагальнювати сенсорні враження.

Мовлення – утруднюється процес сприймання та продукції звукових ланцюжків, погіршується ритмізація та інтонаційна виразність.

Таким чином, розвиток уваги повинен бути інтегрованим у всі форми музично-логоритмічних занять. Рекомендується застосовувати такі групи вправ:

Ритмо-вмісні завдання (наприклад, «Повтори рухи»): за допомогою синхронізації рухів із музичним темпом діти тренують утримання елемента в пам'яті та його відтворення.

Вправи на селективне сприймання (типу «Заборонений рух»): сприяють розвитку гальмівних процесів, вмінню пригнічувати автоматичні реакції й утримувати увагу на змінній інструкції.

Сенсорно-кольорові сигнали (наприклад, «Вправи з прапорцями»): використовуючи зовнішні маркери, діти навчаються швидко переключатися між видами діяльності, закріплюючи зв'язок між експліцитним сигналом і моторною відповіддю.

Музично-дидактичні ігри («Музичне лото» за звуком і виглядом): акцент на розвитку слухової уваги та асоціативної пам'яті через поєднання аудіо- та візуальних стимулів.

Регулярне введення таких вправ у кожний блок заняття забезпечує систематичне нарощування здатності до зосередження та саморегуляції, що сприятиме не лише корекції мовленнєвих дефіцитів, а й загальному підвищенню когнітивного та емоційного розвитку дітей.

«Повтори рухи»

Мета: розвивати рухову пам'ять, навіювання рухів; формувати вміння діяти в ритмі музики; стимулювати зорову

увагу та координацію; підвищувати виконавську дисципліну.

Хід проведення: Перший етап – спостереження: педагог демонструє кілька простих загальнорозвивальних або танцювальних рухів під музичний супровід (наприклад: «марш – поворот – підйом рук – плескання – нахил»).

Діти не повторюють, а уважно спостерігають за послідовністю.

Другий етап – відтворення: увімкнувши ту ж музику ще раз, педагог пропонує дітям повторити вправу у тому ж порядку.

При потребі – супроводжує голосовою підказкою.

Коментар: вправа виконується у ритмі музики, з урахуванням пауз, акцентів і зміни темпу.

Варіанти ускладнення: збільшити кількість рухів; додати поворот або танцювальний елемент; провести з лідером із числа дітей.

«Заборонений рух»

Мета: розвивати увагу, самоконтроль; тренувати гальмівні процеси нервової системи; формувати вміння діяти за правилом, пригнічувати імпульсивні дії.

Хід проведення: педагог вводить правило: є один «заборонений рух», який не можна повторювати. Наприклад, «стрибок» або «руки на пояс».

Вмикається музика, і педагог демонструє серію рухів у ритмі музики: Плескання – крок на місці – руки вгору – стрибок – нахил – поворот тощо.

Діти повторюють усі, крім «забороненого» руху. Хто помиляється – сідає або виконує завдання (наприклад, «посміхнись і порахуй до трьох»).

Варіанти ускладнення: Змінювати заборонений рух під час гри. Виконувати вправу в парах або з ведучим-учнем.

«Вправи з прапорцями» (без музики)

Мета: розвивати зорову увагу, реакцію на сигнали; формувати вміння диференціювати команди; тренувати швидкість переключення між діями; стимулювати кольорову асоціативність та моторне реагування.

Матеріали: кольорові прапорці (зелений, жовтий, червоний, синій тощо).

Хід проведення: Педагог домовляється з дітьми про значення кожного кольору:

- Зелений – крокують на місці.
- Жовтий – плескають у долоні.
- Червоний – стрибають.

(Можна додати: Синій – «замри», Фіолетовий – «повтори ім'я» тощо.)

Педагог піднімає прапорець одного з кольорів – діти виконують відповідну дію. Потім сигнал змінюється – діти швидко переключаються на іншу дію.

Коментар: рухи виконуються ритмічно, з чітким початком і завершенням дії.

Ускладнення: використання подвійного сигналу (наприклад: зелений + жовтий – поєднання кроків і плескання).

Зміна значень кольорів після 2–3 раундів. Проведення в ігровому сюжеті (наприклад: «семафор для поїзда»).

Завдання на увагу є складовою частиною таких музичних ігор: «Кого не стало? Муз. Ф. Шуберта, «Ховайся хутчіш!» муз. А. Філіпенко, «Іграшкова крамниця», «Яка іграшка заховалась?» «Не запізнюйся», укр. нар. мелодія, «Бери прапорець!» муз. «Дві угорські мелодії», «Один, два, три, чотири, п'ять», автор О. Соковніна.

«Кого не стало?»

Мета: розвивати спостережливість та зорову пам'ять; тренувати оперативне переключення уваги; формувати здатність утримувати послідовність елементів в пам'яті.

Музичний супровід: музика Ф. Шуберта.

Хід проведення: Діти сидять перед демонстраційним полем із набором фігурок (інструментів, іграшок тощо). Під супровід фрагмента Шуберта вихователь показує всі предмети (1–2 хв).

Музика призупиняється – вихователь непомітно прибирає один із предметів. Діти вголос називають, чого не стало.

Впродовж гри можна змінювати темп музики (повільніше/швидше), що розвиває навичку адаптивного утримання уваги.

«Ховайся хутчіш!»

Мета: розвивати сенсомоторну координацію у поєднанні зі слуховою увагою; формувати навичку швидкого реагування на зміну музичного сигналу; підсилювати механізми гіперболічного перемикавання уваги (раптові зміни).

Музичний супровід: музика А. Філіпенка.

Хід проведення: Діти стоять у просторі – «розглядають експонати» (маленькі інструменти або картки).

Під музику Філіпенка вони демонструють спокійні рухи (ходьба на місці, огляд).

Коли музика раптово зупиняється, діти мають миттєво «заховатися» (присісти, притиснутись до стіни, прикрити обличчя долонями).

При відновленні мелодії – знову «роздивляються».

«Іграшкова крамниця»

Мета: розвивати послідовну увагу при виконанні лінійних дій; покращувати зорове сприйняття та координацію рухів рук; сприяти мовленнєвій активності через словесний опис.

Хід проведення: На столі розкладено кілька «іграшок» (моделей). Вихователь дає завдання: «придбай» певний набір – спочатку називає один предмет, потім додає другий і т. д.

Діти по черзі дістають з «крамниці» вказані іграшки, утримуючи в пам'яті послідовність.

Після кожного кола зміст набору ускладнюється (збільшується кількість позицій).

«Яка іграшка заховалась?»

Мета: розвивати оперативну зорову пам'ять; тренувати внутрішнє мовленнєве супроводження (вербалізацію образу); сприяти інтеграції зорового та словесного планів.

Хід проведення: Діти оглядають розкладені на столі іграшки (5–7 шт.). Вихователь з'єднує їх хустинкою або паперовим екраном на 3–5 сек – «заховує».

Після зняття «завіси» діти мають назвати, яка саме зникла.

Поступово скорочується час показу перед хованням, що стимулює зосередженість.

«Не запізнюйся»

Мета: розвивати управління часом реагування (таймінг); формувати навички синхронізації руху з музичним супроводом; стимулювати мовленнєво-моторну інтеграцію.

Музичний супровід: українська народна мелодія.

Хід проведення: Під відому мелодію діти

«добираються» до «зупинок»: на кожен куплет – вони йдуть колом, а на приспів («Не запізнюйся...») – миттєво зупиняються.

При зміні темпу мелодії діти мусять коригувати швидкість ходьби, що розвиває ритмічну гнучкість.

«Бери прапорець!»

Мета: розвивати концентрацію на кольорових сигналах (сенсорний розвиток); тренувати рухову відповідь на зоровий стимул; підсилювати координацію «око–рука».

Музичний супровід: музика з «Двох угорських мелодій».

Хід проведення: Діти стоять у колі з присіданнями, перед кожним лежать прапорці різних кольорів. Вихователь подає сигнал звуковим жестом (удар палицею по підлозі) і називає колір.

Діти мають швидко взяти прапорець відповідного кольору та підняти вгору, не відриваючи уваги від ведучого.

Темп називання кольорів поступово пришвидшують.

«Один, два, три, чотири, п'ять»

Музичний супровід: музична руханка О. Соковніної

Мета: розвивати лінійну рахунково-ритмічну увагу; формувати мічену моторну реакцію на числові сигнали; підсилювати мовленнєво-ритмічну інтеграцію.

Хід проведення: Діти слухають ведучого, який ритмічно декламує:

Один, два, три, чотири, п'ять —

Усі встали, всі пішли.

На кожне число діти виконують певний рух:

- «Один» – піднімають праву руку,
- «Два» – ліву,
- «Три» – плескають в долоні,
- «Чотири» – крокують на місці,
- «П'ять» – присідають.

Після закінчення фрази рухи повторюють у зворотному порядку.

Ускладнення – змінювати зв'язок «число ↔ рух» або вводити подвійні комбінації.

Коментар до вправ: інтеграція завдань на увагу в кожную гру дозволяє одночасно стимулювати нейронні мережі, що відповідають за сенсорну інтеграцію, робочу пам'ять, виконавчий контроль й мовленнєву продукцію. Регулярне чергування ігор із різними видами стимулів (зоровий, слуховий, моторний) сприяє формуванню стійкої здатності до фокусування», «гальмування неактуальних реакцій» та «швидкого переключення», що є критичними для подальшої мовленнєвої комунікації й навчання.

Розвиток музичного сприйняття є неможливим без розвитку слухової уваги. Дуже корисні такі вправи: «Барабанщики», «Музично-ритмічна гімнастика», «Увага! Музика!», «Запам'ятай музику» («Ритміка «Музичний рух»») «Музичні змійки», «Вулиця!».

Ключові методичні принципи:

1. Прогресивність – від простого (чіткий ритм) до складного (фон із відволіканнями).
2. Інтеграція сенсорних каналів – поєднання аудіо-, візуальних та моторних стимулів.
3. Через гру – до навички: ігровий формат підвищує

мотивацію та знижує тривожність.

4. Рефлексія після вправи – обговорення власних труднощів і успіхів, що укріплює метапізнавальний контроль.

«Барабанщики»

Мета: розвинути здатність слухово відрізнити регулярні та нерегулярні ритмічні малюнки; покращити координацію рухів рук у такт музиці; активізувати синхронізацію слух-рух.

Хід проведення: Підготовка: діти сидять за столом із простими барабанчиками або пляшечками з рисом/гудзиками.

Демонстрація зразка: педагог показує два-три зразки ритму (наприклад: рівномірні удари «так-так-так» і нерівні «так-так-па-па-так»).

Прослуховування: увімкнути короткий музичний фрагмент (4–8 тактів) з чітким ритмом.

Відтворення: діти «гратимуть» у такт – перші три повтори разом із педагогом, потім самостійно.

Ускладнення: педагог змінює ритм (прискорює / сповільнює, вводить паузи) – діти мають адаптувати удари під новий малюнок.

Закінчення: спільна «фінальна партія» – усі відтворюють ритм із закритими очима, зосереджуючись виключно на слуховому зразку.

«Музично-ритмічна гімнастика»

Мета: розвивати слухову увагу при одночасному виконанні координованих рухів (руки, ноги, корпус); формувати вміння перемикатися між різними руховими патернами за звуковими сигналами; зміцнити рівновагу та дихальний контроль.

Хід проведення: Підготовка майданчика: достатньо

місця, мінімум перешкод.

Розминка: плавні вправи під мелодію «маятникового» темпу (гойдалки, нахили, повороти).

Основна частина:

За командою «руки вгору» – діти піднімають руки й тримають їх у такт мелодії;

«Руки в сторони» – розкривають руки, описуючи великі дуги;

«Кроком марш» – марширування на місці;

«Присідання» – при гучному такті музики.

Слухова увага: педагог випадково змінює команду чи темп – діти мають негайно відреагувати правильним рухом або зупинитись.

Плавний перехід: до повільного темпу для відновлення дихання і розслаблення.

«Увага! Музика!»

Мета: тренувати селективну увагу – уміння фокусуватися на музичному потоці, ігноруючи зовнішні відволікання; розвинути оперативне спостереження за зміною музичних темпів, динаміки, інструментів.

Хід проведення: Діти стоять на метках у колі.

Педагог включає різкі музичні фрагменти різного характеру (наприклад, барабанний дріб, струнна арія, сопілка).

На кожен тип фрагмента діти виконують певний рух (наприклад: барабан – притуп; арія – розвести руки в сторони; сопілка – покрутитися навколо своєї осі).

Ускладнення: між фрагментами вмикається «шум» (говоріння, анімований кліп) – діти мають не звертати увагу на шум і продовжувати слідувати за музикою.

Після 5–6 змін обговорюють разом: «Що було

найважче помітити?»

«Запам'ятай музику»

Мета: розвивати оперативну слухову пам'ять та фіксацію ритмічних фраз у робочій пам'яті; формувати здатність відтворювати мелодійний чи ритмічний «зразок» через рухи.

Хід проведення: Педагог програє короткий (4–8 тактів) ритмічний або мелодійний фрагмент.

Діти уважно слухають, не рухаючись (статична фаза).

Після програвання – під той самий фрагмент діти рухаються, імітуючи ритм (крок, притуп, плескання, махи руками).

Контроль пам'яті: фрагмент програють вдруге без рухів – діти мають обмінятися враженнями і назвати ключові ритмічні акценти;

Відтворення групами: клас ділиться на групи, кожна вибирає свій спосіб рухового відображення (наприклад, група А – стрибки, група Б – плескання).

«Музичні змійки»

Мета: розвинути слуховогальмівні процеси – діти мають утримати в пам'яті довгу мелодійну лінію та передавати її «по ланцюжку»; формувати послідовну увагу та кооперацію між дітьми.

Хід проведення: Діти стають у шеренгу, «рука в плече» одне за одним. Педагог співає чи грає на інструменті короткий мотив (2–4 такти).

Перший учасник «передає» цю мелодію далі – наприклад, легеньким «шущу» або коротким жестом рук, що відображає висоту звуку.

Кожний наступний намагається повторити так само і передати далі.

Якщо «змійка» «сплутується» (учасник не може відтворити), педагог видає короткий сигнал, повертає мелодію до початку і починає наново.

«Вулиця!»

Мета: тренувати селективне слухове сприйняття на тлі мультисенсорної стимуляції; розвивати аналітико-синтетичні навички: розпізнавання окремих звукових подій у загальному потоці.

Хід проведення: Створюється «аудіофон» — шум із записами вулиці (автомобілі, кроки людей, гавкіт собак), накладений на тихий музичний фон.

Діти слухають фон і мають підняти руку або подати умовний сигнал (звук, рух) щоразу, коли почують конкретний звук-маркер (наприклад, гудок автомобіля).

Після декількох хвилин виконання педагог відтворює лише маркер (без фону) — діти мають назвати, в якому контексті (який шум “вулиці”) звучав цей звук.

Обговорення: «Що було найскладніше відокремити?»

Гра «Хусточки»

Мета: розвинути слухову селективну увагу та здатність інтерпретувати музичні сигнали; формувати навички самостійного вибору та прийняття рішення в умовах різних музичних темпів; сприяти розвитку координації рухів і просторової орієнтації через переміщення навколо маркерів; виховувати почуття відповідальності за власні дії та мотивацію до виконання індивідуальних завдань.

Матеріали: три кольорові хусточки (червона, жовта, зелена), розкладені у різних частинах зали.

Музичні фрагменти: швидкий марш, український гопачок, заспокійлива колискова.

Хід проведення: Інструктаж та ознайомлення:

Діти стають у центрі зали, педагог пояснює умовні зони: навколо червоної хусточки – рух «марш», навколо жовтої – танцювальні кроки під «гопачок», навколо зеленої – плавні присідання під колискову.

Підкреслюється, що кожна дитина слухає самостійно й обирає правильну зону.

Виконання вправи:

1. Увімкнути уривок маршу, діти виконують крокувальні рухи навколо червоної хусточки.

2. Перехід до гопачка – діти переміщуються до жовтої хусточки й виконують танцювальні оберти та дрібні присідання у ритмі мелодії.

3. Плавна колискова – діти прямують до зеленої зони та виконують повільні присідання або «гойдання» корпусом, імітуючи коливання.

Після кожної фази педагог запитує: «Що ти відчував, коли крокував / танцював / присідав? Як обрав свою хусточку?»

У випадку помилки – педагог м'яко нагадує інструкцію та заохочує спробувати ще раз.

Педагог систематично підбадьорює кожну дитину, відзначаючи правильний вибір та закріплюючи впевненість. Поступово зменшується словесний супровід, діти звикають орієнтуватися лише на слухові сигнали.

Методичні зауваження: темп музики має бути чітко диференційованим: марш (>100 уд/хв), гопачок (120–140 уд/хв), колискова (50–60 уд/хв).

Для підсилення фокусу уваги можна застосувати світлові маркери або включати короткі паузи між фрагментами.

Рекомендується повторити вправу 2–3 рази, щоб діти закріпили навичку самостійного вибору та швидкого

реагування.

Розвиток уваги, пам'яті, ритмічного чуття використовується не тільки у всіх видах музичних вправ, але й в усій музичній діяльності дітей. Треба пам'ятати, що чим більший руховий досвід дитини, тим більше в нього впевненості в собі. Крім того, рух – це стимул для дозрівання нервових зв'язків.

Обмеженість дитини у русі може бути однією з причин затримки його психічного розвитку, оскільки існує пряма залежність між низькими показниками моторики і затримкою психологічного розвитку.

Крім всіх вищезгаданих вправ доцільно також використовувати ігри із словом, створені на основі малих форм фольклору та невеликих поетичних творів сучасних авторів, ігри зі співами таночки зі співами, хороводи. При необхідності у логоритмічні заняття включаються вправи на розвиток дихання, артикуляції, голоси, міміки, тактильних відчуттів; ігри з інструментальним супроводом, таночки з ритмічним завданням, ігри на музично-шумових ударних інструментах; пісні, а частіше – невеличкі підстави, які містять звуконаслідування для автоматизації приголосних, чи для розвитку дихання, чи артикуляції.

Розвиток уваги, пам'яті та ритмічного чуття є базовими компонентами не тільки спеціалізованих музично-ритмічних вправ, а фактично пронизує всю музичну активність дітей. Наукові дослідження свідчать про тісний взаємозв'язок між рівнем моторики та темпом психічного розвитку: чим ширший руховий досвід дитини, тим вищий її ступінь самовпевненості й ефективності виконання складних завдань.

Рухова активність стимулює формування та зміцнення синаптичних зв'язків у корі головного мозку, що сприяє

дозріванню центральної нервової системи. Навпаки, обмеження в рухах може призводити до затримки когнітивного й мовленнєвого розвитку – «існує пряма кореляція між низькими показниками моторики та затримкою психологічного розвитку».

Щоб забезпечити цілісну підтримку розвитку всіх складових музичної діяльності, доцільно поєднувати:

1. Моторні вправи (ритмічна гімнастика, хороводи, таночки з ритмічним завданням), які тренують загальну й дрібну моторику, координацію та відчуття темпу;

2. Ігри зі словом на основі малих фольклорних форм (частівки, прислів'я) та сучасних віршованих творів, що одночасно прокладають шлях до автоматизації звуків і розвитку фонематичного слуху;

3. Вправи на дихання, артикуляцію та міміку, інтегровані в ігровий формат (звуконаслідувальні підстави, «дудочка», «вітерець»), які сприяють зміцненню дихальної та голосової функцій⁴;

4. Музично-дидактичні ігри з інструментальним супроводом, використання шумових ударних інструментів (бубни, маракаси), що активізують слухову увагу, відчуття такту і створюють умови для взаємодії в групі;

5. Короткі пісенні комплекси зі звуконаслідуванням і ритмічними текстами, які служать одночасно засобом артикуляційної корекції та заохочують мовленнєву активність.

**Сходинки логоритмічного заняття
(за Н.С. Корякіною)**

**СХОДИНКА ПЕРША
ЛОГОРИТМІКИ**

В залі музика лунає,
Чути спів і чути сміх,
Нас сьогодні запросила
Логоритміка усіх!

Марш

Нас кличе логоритміка весела,
Лунає в нашій залі сміх і спів,
Навчасьмося ми гарно говорити
Слова, склади і звуки голосні!

Логоритміка — це свято
Для усіх-усіх маляток,
Логоритміка — це сміх
І здоров'я для усіх!

СХОДИНКА ДРУГА ЛОГОРИТМІКИ
*Вправи на розвиток загальної та
артикуляційної моторики (входять
до комплексів ранкової гімнастики)*

Вправа «Ведмежата»
*(імітація ходи ведмедя, ходьба на
зовнішній стороні стопи)*

Ведмежата в ліс пішли,
Ведмежата мед знайшли,
Дружно в лапки набирали —
Смачно медом ласували.
*(Артикуляційні вправи. Облизування
губ, верхніх, нижніх зубів 5—6 разів.)*

Вправа «Коник»
(почергове піднімання ніг)

Коник сам себе пасе,
Коник гривкою трясє,
Скаче коник-стрибунець
Через поле навпростець.
Цок-цок-цок. **(Доїчі)**
Чути на увесь лісок!
(Клацання язиком 5—6 разів.)

СХОДИНКА ТРЕТЯ ЛОГОРИТМІКИ

Ми вчимося ходити

Ми сьогодні не малята,
А малесенькі звірята,
У лісочку поживаєм,
До пеньочка завітаєм!

Першими прибігли зайчики,
Зайчики-пострибайчики.

Скік-скік-скік!
(Підскоки — 30 с.)

Гномики казкові йдуть,
(Ходьба напівприсівши.)

Подарунки нам несуть!
Велетні покрокували,
Гномиків всіх перегнали!

Біля озера лелека,
(Стояти.)

А за зайчиками — лисичка,
Рудохвостая сестричка.
(Ходьба на носках—30с.)

Видно нам його здалека!
Ходить по воді лелека.
(Ходьба з високим підніманням ніг.)

Йде ведмедик клишоногий,
Ледве піднімає ноги.
Туп-туп-туп!

(На зовнішній стороні стопи — 30 с.)

Бачить жабку він здалека.

Тихо їжачок повзе,
(Не відриваючи стопи від підлоги.)

Груші, яблука везе,
Їжачок, їжачок,
В нього повний рюкзачок!

**СХОДИНКА ЧЕТВЕРТА
ЛОГОРИТМІКИ
Приставний крок**

Біля синьої водички
Ходять нові черевички,
Крок туди і крок сюди,
Біля синьої води.
Ось які черевички,
Ось які невеличкі!

М'яч

(підскок)

Б'ють мене, а я не плачу,
Тільки вище, вище скачу!
Скік-скік-скік!

Галоп

В мене коник молодець
Іде коник навпростець:

Цок-цок-цок,
Цок-цок-цок.

**СХОДИНКА П'ЯТА ЛОГОРИТМІКИ
Для веселого язичка**

Артикуляційна гімнастика (проста)

**Вправи входять до занять з
розвитку мовлення та логопедичної
ритміки.**

Вправа «Жабки-сміхотушки»
(оскал)

Всі ми жабки-сміхотушки —
Посміхнулись аж до вушка! (5—6 разів.)

Вправа «Слоники»
(хоботок)

Я наслідую слону —
Туби хоботом тягну! (5—6 разів.)

Вправа «Поцілую маму»

Я до мами пригорнусь —
Поцілую — усміхнусь. (5—6 разів.)

Вправа «Парканчик»
(показали зуби)

Наші зубки — це парканчик —
А за ним сховався зайчик. (5—6 разів.)

СХОДИНКА ШОСТА ЛОГОРИТМІКИ

Дивні звуки голосні

У лісовій школі вчатьсЯ білченята, зайченята, пташенята. Вони вивчають звуки: голосні (які?), приголосні (які?).

Найбільше їм подобаються голосні звуки, бо їх можна проспівати по-різному (наприклад: тихо, голосно, в різному темпі, з наростанням / зниженням голосу).

Послухайте пісню про голосні звуки, які так подобаються білченятАм.

Вранці білочкА малі
Вчили звуки голосні

А-о-у, е-и-і,

Дивні звуки голосні!

Ну, а ти не відставай

З ними разом називай:

А-о-у, е-и-і,

Дивні звуки голосні!

СХОДИНКА СЬОМА ЛОГОРИТМІКИ

Від звука — до слова

Звуки мови.— голосні і приголосні — об'єднуються в склади, склади — в слова. Запросимо в гості Фею Красивої Мови.

Фея Красивої Мови

Наша мова калинова —

І від звука аж до слова

Будем радісно їти —

Я і ти, я і ти!

Чи вмієте ви називати слова на певні звуки?

Діти. Уміємо!

А-а-а — ми назвемо слова:

— Автобус, акула, аптека, Андрій —

Слова на звук А ти назвати зумій!

О-о-о — вивчили давно.

Звук цей гарно промовляли, і слова ми

називали, О-о-о — вивчили давно!

— Ожина, опеньки, осел, огірки —

Слова на звук О ми назвем залюбки!

И-и-и — ти слова назви!

И слів не починає,

Та в словах він поживає,

И-и-и — ти слова назви!

— Лисиці, синиці, лини і гриби —

Слова із цим звуком ти назови!

Музичне лото (впізнай музичний інструмент)

Тема заняття: «Музичне лото» (впізнай музичний інструмент) (старший дошкільний вік).

Тривалість: 40–45 хвилин

Мета:

1. Розвинути музично-ритмічне відчуття та слухову увагу.
2. Закріпити вміння розрізняти музичні інструменти за звуком та виглядом.
3. Підвищити моторику і координацію через логоритмічні вправи.
4. Сприяти розвитку артикуляційних і дихальних навичок.

Матеріали та обладнання:

1. Картки з зображеннями музичних інструментів (дублюючі по 1 на дитину).
2. Аудіозаписи окремих звуків інструментів (3–5 сек.).
3. Моделі (зображення) або реальні невеликі інструменти (ксилофон, маракаси, барабанчик).
4. Музичний супровід для вступної та заключної частин.
5. Металевий ліхтарик або м'яка поклажа для вправи «Пухнаста хмаринка».

Структура заняття

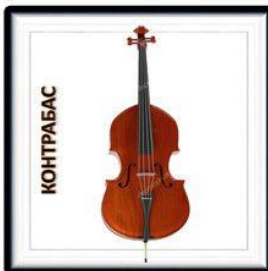
Етап	Час	Зміст та методи
I. Вступ	5–7 хв.	1. Привітання під рухливу пісеньку (ритмічний марш). 2. Вправа «Протягни руку» (розрізнити права/ліва рука). 3. Дихальна вправа «Дудочка».

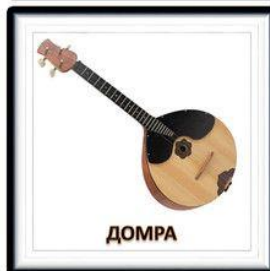
II. Основний	28–30 хв.	А) Музичне лото за звуком (15 хв.) 1. Демонстрація карток із зображенням інструментів (барабан, ксилофон, гітара, сопілка, маракаси). 2. Прослуховування коротких аудіофрагментів (5–7 інструментів). 3. Діти знаходять відповідну картку і показують жестом логоритмічну вправу для цього інструмента (наприклад: барабан – притуп кроком і плескання; гітара – плавні рухи руками, як на струнах). Б) Музичне лото за виглядом (15 хв.) 1. Карткова гра: роздати дітям набір карток із інструментами. 2. Вихователь показує зображення або модель інструмента, діти піднімають картку. 3. Пояснювальна бесіда: назва інструмента, короткий голосовий і мімічний портрет (як звучить, які губи, язик, дихання використовуються). 4. Артикуляційна вправа «Трубочка»: діти промовляють звук, який нагадує інструмент (наприклад: та-та-та – для барабана; ду-ду – для сопілки).
III. Заклучний	5–8 хв.	1. Гра-рефлексія «Назви свого улюбленого інструмента». Діти по черзі називають інструмент і демонструють рух (коротка хореографія). 2. Релаксація «Пухнаста хмаринка» під тиху інструментальну мелодію. 3. Прощання з музикою: тихі оплески в долоні по черзі.

Коментар: Ритмічні вправи на розрізнення права/ліва

рука сприяють просторовій орієнтації. Дихальні вправи («Дудочка») готують голосовий апарат до артикуляційних завдань. Рухи, що імітують гру на інструментах, розвивають координацію великої моторики у поєднанні з мовленням. Артикуляційні вправи («Трубочка») формують коректний апаратний імпульс для відтворення звуків. Рефлексія стимулює усвідомлення власних досягнень і емоційний відгук.

Лото «Музичні інструменти»
(М. Демків)

БАЛТОРНА

КЛАРНЕТ

ГОРН

ФЛЕЙТА ПАНА

СОПІЛКА

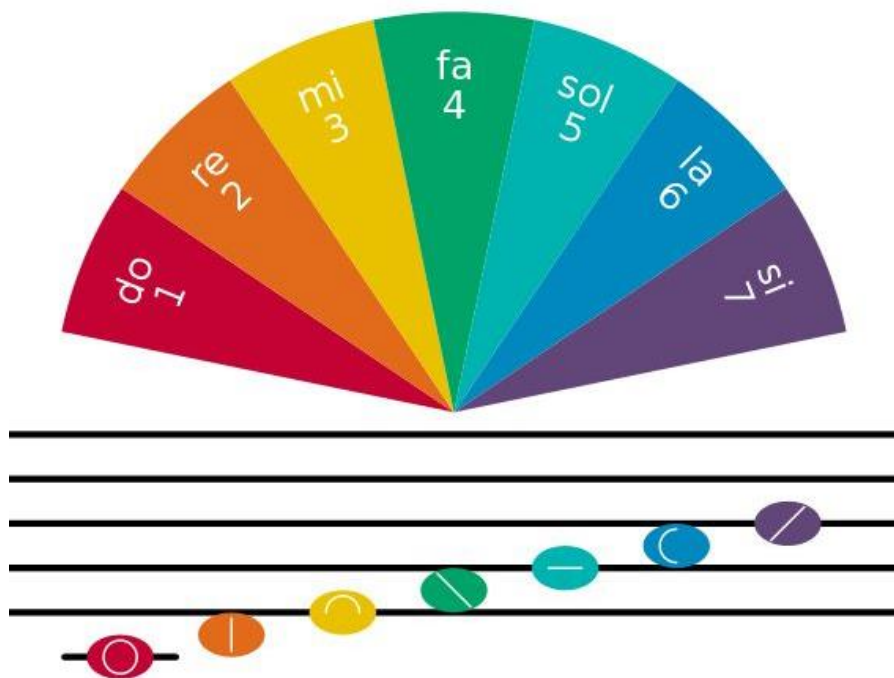

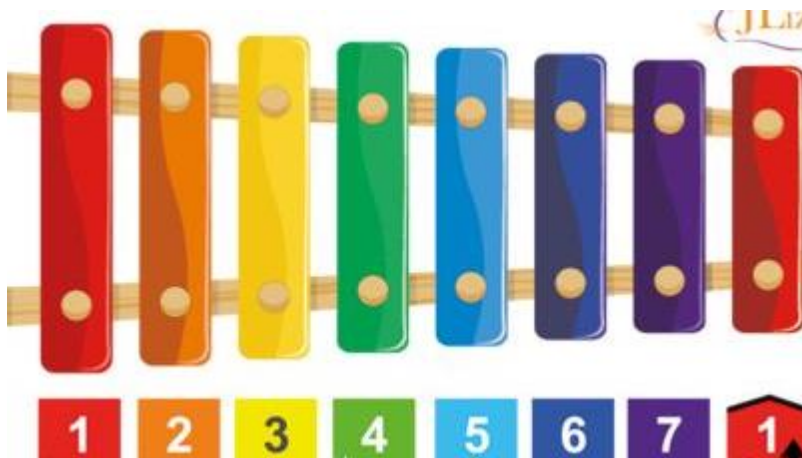
ГОБОЙ

Додаток Е

Ілюстративний матеріал до логоритмічних занять

Ноти та їх позначення на ксилофоні

1 – до
2 – ре
3 – мі
4 – фа

5 – соль
6 – ля
7 – сі
1 – до

Картки з рухами «Мої мінливі емоції»

МОЇ МІНЛИВІ ЕМОЦІЇ

картки рухів

Ці картки з рухами – це веселий та енергійний спосіб залучити маленьких дітей до фізичних відчуттів, пов'язаних з різними емоціями. Ці рухові картки пов'язують емоції з погодними особливостями, даючи дітям зрозуміти емоції в контексті реального світу. Цей ресурс досліджує такі емоції:

- злий
- спокійний
- щасливий
- наляканий
- радісний
- сумний

Картки підходять як перерва в русі, перехідна діяльність, стимул для обговорення або просто для подальшого вивчення емоцій».

Понахилийся в різні
сторони ніби дерево
від сильного вітру

Стрімко вистрибуй,
як лава з вулкану

Міцно обхвати свої
ноги і напруж тіло,
ніби велика комета

Стрибай, танцюй, як
щасливі веселки

Витягнися вгору і
посміхайся, як
щасливі квіточки

Завмири, як
налякане, замерзле
дерево (10 сек)

Озирнися, як
розгублені хмаринки

Присідай і вставай,
як сумний,
непостійний
вітерець

Повільно згинай
коліна і спускайся
вниз, як
сумні краплі дощу

Розгойдуйся як
грайливий ніжний
вітерець

Обійми себе, як
чарівні теплі
сонячні промені

Закружляй, як
сердитий вітер

Тупоти ногами
(плескай в долоні)
як сердитий грім та
блискавка

Стій на місці, як
спокійне, блакитне
небо

Розслабся, як
спокійна, нерухома
трава, яка тягнеться
до сонця

Гра з каштанами

Каштанчики в руках тримаю,
І з ними грати починаю.
Раз — угору піднімаю,
Два — донизу опускаю.
Три — попереду тримаю,
На чотири — заховаю.
П'ять — каштанчики кручу,
Шість — я ними стукочу.
Сім — по колу покатаю,
Вісім — знову піднімаю.
Дев'ять — високо стрибаю,
Десять — тихо засинаю.

Авторка: Тетяна Стружко

Руханка “Святкова пасочка”

Ось сьогодні справді свято:
будем паску випікати.
*Руки на поясі,
повороти тулуба.*

1

Дружно до роботи стали,
мамі радо помагали.
Стають в коло, беруться за руки.

2

Сієм муку через сито!
Імітують рух.

3

Вже гарненько яйце збите.
*Кругові рухи кистями, ніби
збивають щось у мисці.*

4

Цукру дали і родзинок,
*“Набирають” і “висипають”
до тіста.*
Та не час на відпочинок.

5

Замісити тісто вміло —
Не просте це, дітки, діло.
“Місять” тісто.

6

Раз — місили,
Два — місили,
ох, уже й на три — упріли.
“Витирають нім”.

7

Та робота все ж на славу:
підростає паска вдало!
Тягнуться догори, стають навшпиньки.

8

Така гарна, пречудова,
смачна пасочка святкова!
Глядять животики і стрибають.

Руханка

Пливе

рибка

у

ставочку

Ручками імітуємо рух рибки.

олелятко

на

горбочку

Ручками показуєм різьки оленя на голові.

дятлик

дзьобом

стукотить,

Складаєм пальчики однієї руки, наче дзьобик, стукаючи по долоньці іншої.

жук

від

дятлика

біжить.

Біжимо.

з

дуба

жолудь

обірвавсь,

Присіли.

по

стежинці

покотивсь.

Покрутилися, сидячи.

Буде тихо в землі спати,
Щоб весною дубком стати.

Спимо.
Підстрибнули, ручки вгору.

Весела і цікава руханка в колі

Від хвоста і аж до вушка,
Від поясу і до шиї, знизу вгору робимо рухи пальцями, як павучки

В зебри смужка,

Малюємо на спинці смужки

смужка,

смужка.

Не горошки, не клітинки,
Рухи, як сиплеться горох, а потім малюємо клітинки

Не малюнок у всю спинку.

Тільки смужка,

смужка,

смужка.

Від хвоста і аж до вушка.

Руханка по виконанню схожа на стару дитячу гру «Рельси, рельси, шпалы, шпалы»)))

ЗАЙЧИК

Сірий зайчик сів і жде, (Присідання.)

Спритно вушками пряде. (Приклавши кисті до вух, то розгинають, то згинають їх.)

Зимно зайчику стояти,

Треба трішки пострибати, (Стрибки.)

Скік-скок, скік-скок.

Треба трішки пострибати,

Пострибавши, розпочати (Сісти за парти.)

Знову відмінки вивчати (сісти за парти)

ПТАШКИ

Крильця пташки розправляють,
(Руки розвести в різні боки).

Їх до сонця підіймають. (Руки в гору, потягнутись).

Потім можна політати (Покрутитися, рухи руками).

І комашок поганяти. (Вгору низ).

На галявину злетілись, (Присісти).

Там зернят вони наїлись.

Потім знову полетіли, (Рухи руками вгору та вниз).

У гніздечку хутко сіли. (Сісти на місце).

Пісні і музика до логоритмічних занять

(музика Анатолія Павлюка, вірші Людмили Савчук).
пісні із збірника - пісенника «Ходить червень»

ДОЩ ІДЕ

Помірно

Дош і - де,

дош і - де, сі - єть - ся дріб - нень - кий. Ве - се - лить, ве - се - лить

ді - то - чок ма - лень - ких, ді - то - чок ма - лень - ких, Ве - се - лить,

ве - се - лить ді - то - чок ма - лень - ких, ді - то - чок ма - лень - ких.

Дош іде, дош іде,
сіється дрібненький.
Веселить, веселить
діточок маленьких. (Двічі) | Двічі

Дош іде, дош іде,
припускає дужче.
Пострибати малим
хочеться в калюжі. (Двічі) | Двічі

Дош пройшов, дош пройшов,
капає зі стріхи,
а малим, а малим
радість та втіхи. (Двічі) | Двічі

ХОДИТЬ ЧЕРВЕНЬ

Не поспішаючи

Хо-дить чер-вень по зем - лі, хо-дить,
не лі - нить - ся. Під-ру - м'я - ния щіч - ки він виш - ням, по-
лу - ни - цям. Під-ру - м'я - ния щіч - ки він виш - ням, виш - ням, виш - ням, по - лу-
ни - цям.

Ходить червень по землі,
ходить, не лініється.
Підрум'янив щічки він
вишням (Тричі), полуниціям.

Двічі

Буйні трави на ланах
у покіс складає.
Ходить червень по землі
літо (Тричі) починає.

Двічі

ХОДИТЬ ХМАРОНЬКА

Помірно

Хо-дить хма-ронь - ка з гро-мо - ви-ця - ми, на-хи-ля-єть - ся
над кри-ни-ця - ми, на-хи-ля-єть - ся над кри-ни-ця - ми.
По-ли - ва - є по-ля і га - ї,
щоб зрос-та - ли ряс-ні вро-жа - ї.

Ходить хмаронька
з громовицями,
нахиляється
над криницями. | Дівці

Нахиляється
над озерами,
набирає
води відерцями. | Дівці

Поливає
поля і гаї,
щоб зростали
рясні врожаї. | Дівці

ВЕЧІР

Елегійно. Задумливо

Сі - ло сон - це за діб - ро - ви,
за - мов - ка пта - ши - ний спів, Ве - чір си - вий хму - рить бро -
- ви, кли - че, кли - че в ліж - ка ма - лю - ків.

Сіло сонце за діброви,
замовка пташиний спів.
Вечір сивий хмурить брови,
кличе, кличе в ліжка малюків.

На сторожу вийшли зорі.
Місяць дивиться згори.
Вітер спать біжить у гори,
а туман, а туман ляга в яри.

ЛІТО-ЛІТЕЧКО

Помірно

В не-бі со-неч - ко яск-ра-ве, в тра-вах — ко - ни-
ки. А у лі-сі ку-че-ря-вім дзво-нять дзво-ни-ки. А у
лі - сі, а у лі - сі, а у лі - сі ку-че-ря-вім
дзво-нять дзво-ни - ки. //дзво-нять дзво-ни - ки.

В небі сонечко яскраве,
в травах — коники.
А у лісі (Тричі) кучерявім
дзвонять дзвоники.

Двічі

Схожа вродою із сонцем
кожна квіточка,
стигне вишня (Тричі) під віконцем —
літо-літечко.

Двічі

ГАСНЕ ДЕНЬ

Спокійно

Гас-не день ру - м'я-ний. Ве-чір си - во-
 - ко-сий на са-ди, на тра-ви
 роз-си - па - є, роз-си - па - є ро - си.

Гасне день рум'яний.
 Вечір сивокосий
 на сади, на трави
 розсипає, розсипає роси.

Настає тихенько
 зореока нічка.
 Нумо спать, малята,
 заплюшуйте, заплюшуйте вічка.

ОСІНЬ

Слова Т. Волгіної

Музика І. Кишка

В темпі

О- сінь, о- сінь вже при-йшла, йдуть до- щі, не- ма теп-

ла. Крап- крап- крап, крап- крап- крап, йдуть до-

щі, не- ма теп- ла. До вес- ни.

Осінь, осінь вже прийшла,
Йдуть дощі, нема тепла.
Крап-крап-крап, крап-крап-крап,
Йдуть дощі, нема тепла.

Пожовтів зелений сад,
У діброві — листопад.
Шу-шу-шу, шу-шу-шу,
У діброві — листопад.

Спів пташиний голосний
Змовк усюди до весни.
Цінь-цвірінь, цінь-цвірінь,
Змовк усюди до весни.

ОЙ У ГАЮ, ПРИ ДУНАЮ

Не поспішаючи, сумно

Сm G7

Ой у га - ю, при Ду - на - ю, со - ло - вей ще -

Сm G7

бе - че, то він сво - ю всю пта - ши - ну до гніз - деч - ка

Сm Bb7 Eb

кли - че. Ой, тьох- тьох, віть- тьох- тьох- тьох,

Bb7 G7 Сm

со - ло - вей ще - бе - че, то він сво - ю

G7 Сm (Bb7)

всю пта - ши - ну до гніз - деч - ка кли - че.

Ой у гаю, при Дунаю,
Соловей щебече,
То він свою всю пташину
До гніздечка кличе.

Припев:

Приспів:

Ой, тьох-тьох, віть-тьох-тьох-тьох,
Соловей щебече,
То він свою всю пташину
До гніздечка кличе. } 2 р.

«ВИЙДИ, ВИЙДИ, СОНЕЧКО»

(українська народна пісня)

Allegretto

Обробка Л.Ревуцького

Вий-ди, вий-ди, со - неч - ко, на ді - до - ве по - леч - ко,

The first system of the musical score is in 2/4 time, key of B-flat major. It features a vocal melody and a piano accompaniment. The vocal line starts with a whole rest, followed by eighth and quarter notes. The piano accompaniment consists of a steady eighth-note bass line and a treble line with chords and single notes.

rit.

на ба - би - не зіл - ляч - ко, на на - ше по - двір' яч - ко.

The second system continues the melody. The tempo marking 'rit.' (ritardando) is placed above the vocal line. The piano accompaniment includes a triplet of eighth notes in the treble staff.

Allegretto

На вес - ня - ні кві - точ - ки, на ма - лень - кі ді - точ - ки,

The third system returns to the 'Allegretto' tempo. The vocal melody continues with eighth and quarter notes, and the piano accompaniment maintains its rhythmic pattern.

там во - ни гра - ють - ся, те - бе до - жи - да - ють - ся.

The fourth system concludes the piece. It features a triplet of eighth notes in the piano's treble staff and ends with a double bar line.

ІДИ, ІДИ ДОЩИКУ

Швидко

Г_ди, і_ди до_щи_ку,

The first system of musical notation for the song 'Shvidko'. It features a piano accompaniment in the left hand and a vocal melody in the right hand. The key signature is one flat (B-flat), and the time signature is 4/4. The piano part starts with a forte (f) dynamic. The vocal melody begins with the lyrics 'Г_ди, і_ди до_щи_ку,'.

зва_рю то_бі бор_щи_ку в по_ли_в'я_нім гор_щи_ку!

The second system of musical notation. The piano accompaniment continues with a steady eighth-note pattern. The vocal melody continues with the lyrics 'зва_рю то_бі бор_щи_ку в по_ли_в'я_нім гор_щи_ку!'.

Г_ди, і_ди, до_щи_ку, цеб_ром, від_ром,

The third system of musical notation. The piano accompaniment features a piano (p) dynamic. The vocal melody continues with the lyrics 'Г_ди, і_ди, до_щи_ку, цеб_ром, від_ром,'.

дій_ни_це_ю над на_шо_ю паш_ни_це_ю!

The fourth system of musical notation. The piano accompaniment continues with a steady eighth-note pattern. The vocal melody continues with the lyrics 'дій_ни_це_ю над на_шо_ю паш_ни_це_ю!'.

Г_ди, і_ди, до_щи_ку, зва_рю то_бі бор_щи_ку.

The fifth system of musical notation. The piano accompaniment features a mezzo-forte (mf) dynamic. The vocal melody continues with the lyrics 'Г_ди, і_ди, до_щи_ку, зва_рю то_бі бор_щи_ку,'.

КОТИКУ СІРЕНЬКИЙ

(коліскова)

Помірно

Ко_ти_ку сі_рень_кий,
Не_хо_ди по_ха_ті.

ко_ти_ку бі_лень_кий,
не_бу_ди ді_тя_ти!

кот_ку во_ло_ха_тний, не_хо_ди по_ха_ті!
Ди_тя бу_де спа_ти, ко_тик вор_ко_та_ти.

Ой на_ко_та вор_ко_та,

на_ди_ти_ну дрі_мо_та,

а- а. лю_лі!

SHCHEDRYK (ЩЕДРИК)

(М. Леонтович)

Щед - рик, щед - рик, щед - рі - воч - ка, При - ле - ті - ла лас - ті - воч - ка,
5 Ста - ла со - бі щé - бе - та - ти, Гóс - по - да - ря ві - кли - ка - ти:
9 Вий - ди, вий - ді, гóс - по - да - рю, Пó - ди - ви - ся на ко - ша - рú,
13 Там о - веч - кі по - ко - ти - лись, А яг - нич - кі на - ро - ди - лись.
17 Втé - бе то - вár весь хо - ро - ший, Бú - деш ма - ті мір - ку гро - шéй,
21 Втé - бе то - вár_ весь хо - ро - ший_, Бú - деш ма - ті_ мір - ку гро - шéй,
25 Втé_ бе_ жін - ка_ чор_ но_ бро - ва_.
29 Хоч не гро - шí, то по - ло - ва́, Втé - бе жін - ка_ чор - но - бро - ва_.
33 Щед - рик, щед - рик, щед - рі вочка, Щед - рик, щед - рик, щед - рі вочка_

mukkelig.de

Додаток И

Художні твори до логоритмічних занять

Чистомовки (артикуляційні скоромовки)

Чистомовки розроблені для цілеспрямованого тренування окремих звуків у дітей. Їхній ритмічний, віршований формат сприяє розвитку артикуляції та фонематичного слуху. Повільне, а згодом швидке проговорювання стимулює відчуття ритму й полегшує засвоєння правильної звуковимови.

А – «Ана ана ана, ака ака ака».

Б – «Баба би́ла барабан, баба би́ла бубон».

В – «Во́ва ви́вів ві́вці в по́ле, во́ни в по́лі во́вк во́ює».

Г – «Га-га-га, гу́ска га́вкає, га́в-га́в-га́в, гу́сак гу́кає».

Ґ – «Ґа́в-га́в-га́в, га́ва ге́лґоче: ге́лґоче – га́вкає, га́ва га-га-га».

Д – «Ді́д ду́дочку дме, ду́дочка дзю́рчить».

Е – «Е-е-е, е́хо за́грало, е́нергі́я е́днає е́льфа».

Є – «Є́нот ї́сть є́жачка, є́жачо́к ї́сть є́шпан-зе́лень».

Ж – «Жа́бка жва́во жо́нґлює жму́том жо́втих жо́втнів».

З – «Зо́зуля з’я́совує: з’ї́в зе́фір – за́співай зно́в».

И – «И-и-и, и́рисчи́ки и́зплива́ють ги́рлами».

І – «І́ра і́ Іва́н і́дуть і́ ї́дять і́рис».

Ї – «Їжачок їсть їжачі ягоди, їжак їдко їжакує».

Й – «Йой-йой-йой, йога йде, йоду додай!»

К – «Кіт Карпо косить косою капуста».

Л – «Лелека левка шукає, лиса літає літом».

М – «Мама м'яко махає маховиком мельниці».

Н – «Носоріг носить носоріжок на носі».

О – «Олено, олійко оросять озеро».

П – «Петрик пилить палички, палички падають пластом».

Р – «Ромчик рибалить рибку, рибка рипить рилом».

С – «Сіро сокіл сигає, сокіл сіє сіро-смуги».

Т – «Тато татку торохтить тараторить».

У – «Уляна у вулику умущає улик».

Ф – «Федір фарбує фарбами феєрверк».

Х – «Хома хитає хвостом, хвостом хитає Хома».

Ц – «Циганці цокають цинями, цибуля цвіте цілком».

Ч – «Чарівна чаша чаю пече чічу».

Ш – «Шуршить шуба, шуба шепоче шош».

Щ – «Щука щипає щілини, щілини щипає щука».

Ь – (для м'якшення) «Кінь м'яко кліпне в око».

Ю – «Юлія юрко юриться у юрбі».

Я – «Ярина яєчню їсть, яєчня яскраво жовта».

Чистомовка

Ра-ра-ра-багато у бобра добра.
Ру-ру-ру-шкода бобру
Ро-ро-ро-своє добро
Рі-рі-рі-віддати дітворі.
Ри-ри-ри-ось такі бобри!

Чистомовка

- **Ша-ша-ша – в лісі повна тиша.**
- **Шу-шу-шу – не порушуй тишу.**
- **Ші-ші-ші – звірі живуть в тиші.**
- **Шо-шо-шо – ти царюй тут, тишо!**

MyShared
namonitor.ru

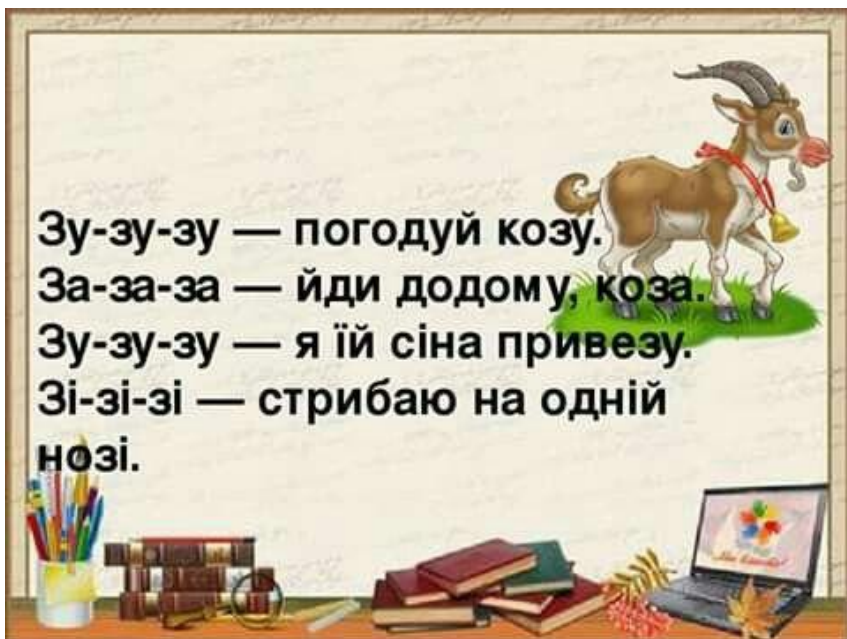
Ба-ба-ба – під столом труба
Аб-аб-аб – біля моря краб
Бо-бо-бо – блакитним стало небо
Об-об-об – намело сугроб
Бу-бу-бу – хлопець взяв трубу
Уб-уб-уб – ми зробили сруб
Би-би-би – ми знайшли гриби
Иб-иб-иб – ми зірвали гриб

Чистомовка

Ди-ди-ди дибали діди.
Де-де-де Дениско іде.
Да-да-да весела хода.
Ді-ді-ді човен на воді.
Ду-ду-ду на річку піду.
Ди-ди-ди треба випити води.
Ду-ду-ду граю на дуду.
Ді-ді-ді пташка у гнізді.

Ря-ря-ря — вранішня зор**я**.
Рі-рі-рі: Що ти бачиш угор**і**?
Рю-рю-рю: Бачу ясну ю зор**ю**.
Рі-рі-рі: Ще що бачиш угор**і**?
Ря-ря-ря: Небо синє, як мор**я**.
Рі-рі-рі: Ще що бачиш угор**і**?
Ри-ри-ри: Там лігають комар**і**.
Ра-ра-ра: З комар**а**ми мошкар**а**.
Ра-ра-ра: Розбігайтесь до утр**а**!

**Зу-зу-зу — погодуй козу.
За-за-за — йди додому, коза.
Зу-зу-зу — я їй сіна привезу.
Зі-зі-зі — стрибаю на одній
нозі.**

Скоромовки

«Карл у кларнета»

Карл у кларнета клацає,
Кларнет клацає – Карл сміється.

«Шовк і шерсть»

Шість шовків шиєш – шість шерстей шєсєш,
Шість шерстей шерстиш – шість шовків шлісиш.

«Жаба-жакузі»

Жаба жваво жаб'ячить,
Жакузі жаб'ячить жмутом жаб.

«Синиця-сестричка»

Синиця сестричці сипле соняшник,
Сестриця синичці співає серенаду.

«Цапцяві цапи»

Цапці цапцюють ціпком – ціпок ципляє,
Ципля ціпок – ціпок цапцює.

«Чача-чарівниця»

Чарівниця чача чарує —
Чача чарує чарівницю.

«Рози рясні»

Рясні рози росли рясно,
Рясно рози ряснили рясу.

«Бурундук-бурука»

Бурундук буре бурку,
Бурка бурку буренчить.

«Петрусь-петрушка»

Петрусь петрушки пошук —
Петрушка Петруся пошукувала.

«Ластівка-ластівочка»

Ластівочка ліпить лаштунки,
Лаштунки ластівочка ластить.

«Гусеня-гудзик»

Гусеня гудзиком гуде,
Гудзик гусеня гусяє.

«Казковий кіт»

Кіт-картуз казку казав,
Казка картуз кота кидала.

«Сміх у сміття»

Сміх сміється у смітті,
Сміття сміється зі сміху.

«Фіалки-фініки»

Фіалки філігранно фініки філіппіняв,
Фініки філігранно фіалки філіппінять.

При проведенні логопедичних занять із використанням скоромовок важливо дотримуватися методології поступового збільшення темпу й складності артикуляційних вправ. Спочатку кожен скоромовку виконують у повільному темпі (близько 40–60 складів за хвилину), що дозволяє:

1. Чітко усвідомити артикуляційну «карту» – дитина може сфокусуватися на послідовному висловленні кожного складу, відстежити роботу губ, язика та щелепи.

2. Опрацювати сенсомоторну координацію – завдяки сповільненому темпу зміцнюються контроль і зворотний зв'язок між рухом мовленнєвого апарату та слуховим сприйняттям власного звуку (за принципом аудіо-моторної ентрейнованості).

3. Формувати фоновий ритм мовлення – чітке відділення одного складу від іншого сприяє засвоєнню внутрішньої метричної структури української мови.

Після того, як дитина оволоділа повільним відтворенням матеріалу без помилок, темп поступово підвищують до 100–120 складів за хвилину, що забезпечує:

1. Автоматизацію артикуляційних навичок – висловлені правильно та послідовно у повільному темпі, склади вбудовуються в моторну пам'ять, і при прискоренні рух стає

більш «мимовільним», а не навмисним.

2. Розвиток темпо-ритмічного відчуття мовлення – швидке мовлення вчить дітей відчувати пульс мови, розрізняти тактові акценти й інтонаційні паузи.

3. Підвищення когнітивного навантаження – поєднання швидкого мовлення й точності артикуляції стимулює виконавчі функції кори головного мозку (робочу пам'ять, увагу, швидкість обробки інформації).

Такий двоступеневий підхід – від концентрованого, свідомого опрацювання до ритмічно-координованого автоматизму – закладає міцний фундамент для розвиненого мовного дихання, чіткої дикції й гнучкої слухо-рухової інтеграції. Це підтверджується дослідженнями в області нейролінгвістики, які демонструють, що поєднання темпо-ритмічних вправ із артикуляційними тренуваннями оптимізує формування мовленнєвих навичок у дітей із різним рівнем комунікативного розвитку.

Лічилки

«Раз, два, три – разом всі»

Раз, два, три – всі у круг,

Чотири, п'ять – вперед крок.

Шість, сім – обертись,

Вісім – широко розкрийсь!

Дев'ять, десять – привітайсь і весело смійсь.

«Ходить кошеня»

Раз – кошеня йде на дві лапи,

Два – повертає ліві лапи.

Три – кігтики поплескай,

Чотири – хвостиком стрибай!

П'ять – няв-няв, усім вітайсь.

«Крок за кроком»

Один крок – підніми руки,
Два – постав ногу знов.
Три – руки в боки, шість разів махни,
Чотири – опусти їх додолу.
П'ять – притупни ніжку смішно.

«Плескай і считай»

Раз – плесни в долоні,
Два – ще раз плесни.
Три – притупни ніжкою,
Чотири – поскигли.
П'ять – всім прокричи «Ура!»

«Стрибай, мишко»

Раз – цок-цок із носочка,
Два – з п'ятичного торочка.
Три – стрибай, мов мишеня,
Чотири – струшуй вушка.
П'ять – в колі сідай вже.

«Вітерець»

Один вітерець прийшов,
Два листочки покрутив.
Три – галузок злякав,
Чотири – насіння розніс.
П'ять – зупинись і подивись.

«Цукерки на тарілці»

Раз – одна цукерка в рот,

Два – друга танцює «мот».
Три – третю не спіши,
Чотири – у колі прошумі.
П'ять – всім побажай добра.

«Веселий дощик»

Один крап – яблуком впав,
Два крап – на вікні заскрипіло.
Три – діти плескали в такт,
Чотири – під дощиком дружно сміялись.
П'ять – сховались, дрібнесенько шепочучи «ш-ш-ш».

«Сонечко й дощик»

Раз – сонечко зійшло
Два – в небі промінь засвітло
Три – в хмарку сховалось
Чотири – краплини впали
П'ять – веселковий місток з'явився!

«Рука-ніжка»

Один – права рука вверх,
Два – ліва рука вверх.
Три – права нога торкнись,
Чотири – ліва нога теж.
П'ять – обійми себе, наче кіт.

«Пташине перо»

Раз – змах крилами,
Два – піднялись вгору.
Три – покружляли разом,
Чотири – сіли на гілля
П'ять – заспівали «чік-чі-рік».

«Кольорові кульки»

Один раз – кульку червону кидай,
Два рази – синю ловля.
Три – жовту в повітря підкинь,
Чотири – зелену увазь.
П'ять – всіх кульок рахуй і повторюй.

«Гуси-лебеді»

Один гусак – крок широким,
Два гусака – махи крилами.
Три гусака – пищать «га-га-га»,
Чотири – сідай, притуп.
П'ять – летіть далі, «га-га-га».

«Казкові сходишки»

Раз – крок на першу сходишку,
Два – на другу знов тобі.
Три – на третю покажи піку,
Чотири – на четверту вклонись.
П'ять – на п'яту змахни чітко.

«Рахуй до десяти»

Один, два – рука гладь (погладь руку),
Три, чотири – ніжку підніми,
П'ять, шість – в коло обійми,
Сім, вісім – стрибай вгору,
Дев'ять, десять – смійся щиро!

До кожної лічилки варто підходити за принципом
«двох темпів»:

Повільний темп (близько 40–60 ударів на хвилину)

Мета: дати дитині можливість усвідомлено вимовити кожен звук і чітко освоїти відповідний рух.

Як працювати: перед кожним новим рядком зупиняйтесь, показуйте артикуляційні етапи («відкрив рот, витяг губи, напіввідкрив»). Виконуйте рухи розмірено, дайте час на відчуття опори, запитуйте: «Як торкнулись пальчики?».

Швидкий темп (близько 100–120 ударів на хвилину)

Мета: закріпити ритмічність, автоматизувати артикуляційні й рухові навички, розвинути координацію та реакцію.

Як працювати: після 3–4 прогонів у повільному темпі поступово пришвидшуйте музику або рахунок. Дозвольте дітям відчувати пульс, підказуйте підрахунок («раз-два-три-чотири»). Заохочуйте синхронність лічилки з рухом – це допоможе «запустити» слухо-руховий зв'язок.

Практичні поради для обох темпів:

Використовуйте метроном або музичний супровід з чітким тактуванням.

Після повільного темпу дайте дітям кілька секунд на відпочинок і рефлексію: «Що було легко, а що – складно?»

У швидкому темпі заохочуйте ініціативу: дозволяйте дітям пропонувати власні варіації рухів чи жестів.

Слідкуйте за тим, щоб усі діти встигали за темпом і відчували задоволення від вправи – це ключ до успішної автоматизації навичок.

Такий підхід створює збалансовану динаміку корекційної роботи: спочатку – фокус на якості артикулювання і точності руху, потім – активна закріплювальна фаза з розвитком темпо-ритмічного відчуття й моторної гнучкості.

Забавлянки

«Лапки-ніжки»

Лапки-ніжки – топ-топ-топ,
Стрибай вище, мов жабка, знов!
Лапки-ніжки – шулі-шулі,
Розкотились, як кульки малі!

«Пухкенькі хмаринки»

Пух-пух-пух – летять хмаринки,
Вгору-вниз, як пухнасті квіточки.
Пух-пух-пух – присідай тихенько,
Хмаринки осіли м'яко ніжно.

«Крапельки дощу»

Крап-крап-крап – дощик заспівав,
На носик, на пальчик – чмок-чмок-чмок.
Крап-крап-крап – сховались котики,
А ми потанцюєм отак-отак!

«Жу-жу-жучок»

Жу-жу-жучок під листочком,
Він шепоче: “Я – гостячок!”
Жу-жу-жучок – біжу за ним,
Плиг-плиг-плиг – сміх тут-там-тут!

«Весела сорока»

Соро-со-ро-ка сіла на гілці,
Кача-ка-ка каже дітям в віконці.
Соро-со-ро-ка – плескай у такт,

Соро-со-ро-ка – крокуй акцент!

«Булава-бугай»

Бу-бу-бу – булава важка,
Піднімай високо, та не звались.
Бу-бу-бу – бугай пуга гурко,
Граймо дружно, наче малі лиси!

«Топ-тап-топ»

Топ-тап-топ – по калюжах пливем,
Топ-тап-топ – у воду стрибаєм.
Топ-тап-топ – з калюжі в калюжу,
Веселись, друже, без зволікань!

«Гоп-гоп-гоп»

Гоп-гоп-гоп – стрибни вище сонця,
Гоп-гоп-гоп – махни поверніться.
Гоп-гоп-гоп – радій кожній миті,
І сміх дзвенить у всій хатині!

«Цок-цок-цапа»

Цок-цок-цапа по стежині —
Цок-цок-цапа ступає мов тінь.
Цок-цок-цапа побігла в ліси,
Пливли кулі, мов малі човни!

«Дзеркало-дзеркальце»

Дзеркало-дзеркальце, не хитри —
Повторюй рухи, як цуценя.
Нахил вперед – дзеркальце вниз,

Поворот – дзеркалце вправо-вліво!

«Пищ-пищ-пташка»

Пищ-пищ-пташка в гаю співає,
Крилами ледь-ледь махайте!
Пищ-пищ-пташка, сядь на гілку,
Присідай тихо, як білка в ділку.

«Бр-р-бр-р-ведмідь»

Бр-р-бр-р – ведмеді сплять,
П'ять лап спритно піднімають.
Бр-р-бр-р – далі тихо дихають,
І в барліг мирно усі ховаються.

«Чик-чик-чизик»

Чик-чик-чизик на сході зранку,
Роки-роки маршируй танком!
Чик-чик-чизик – махай плечима,
Потім тихенько слухай квіточки дзвін-дзелями.

«Тука-тука-тукан»

Тука-тука-тукан стукає по стовбуру,
Постукай і ти пальчиками вечоря.
Тука-тука-тукан – зупинись на мить,
Позирни довкола, лишень щоб поглянуть.

«Глим-глим-зірка»

Глим-глим-зірка в нічному небі сяє,
Потягнись вгору, як хвиля, лין, грай!
Глим-глим-зірка – плигаємо з радістю,

Аж до місяця, з посмішкою в близькості!

Для максимального розвитку артикуляційних, ритмічних та моторних навичок кожна з наведених забавлянок варто супроводжувати спеціально підібраними руховими «ілюстраціями».

Ілюстрація руху:

- Мах руками, зображуючи «крильця» (для пташиних або повітряних образів),

- Стрибки на місці або з зміною напрямку (для енергійних образів, як-от «гоп-гоп-гоп»),

- Притупи ніжками («крап-крап-крап», «топ-тап-топ»),

- Пальчикові удари чи стусани об коліна («жм-жм-жм», «тук-тук-тук»),

- Повільні присідання або «гойдання» корпусом (для заспокійливих образів, як-от «пух-пух-пух»).

Педагогічно доцільно проводити кожную забавлянку у два темпи:

1. Повільний, розмірений темп ($\approx 40\text{--}60$ уд/хв) – для чіткого засвоєння артикуляції та фізичної схеми руху;

2. Швидкий, енергійний темп ($\approx 100\text{--}120$ уд/хв) – для розвитку темпо-ритмічної координації та гнучкості рухових реакцій.

Такий підхід дозволяє:

1. Поступово «прокачати» артикуляційний апарат, адже уповільнений темп дає час на точне формування звука;

2. Зміцнити ланки слухо-рухового «зв'язку», оскільки швидкий темп стимулює автоматизацію навички;

3. Розвинути загальну та дрібну моторику, завдяки варіативності рухових завдань і темпу;

4. Підвищити мотивацію та емоційний відгук, адже гра приймає вигляд захопливого ритмічного квесту.

У результаті таких занять діти не лише збагачують мовленнєвий запас і тренують артикуляцію, а й формують гнучку увагу та координацію, посилюють зв'язки між сенсорними та моторними зонами мозку. Гарних і креативних тренувань!

Загадки та шаради

Загадка про сонце

Взоріс вранці червоне,
По небі йде золоте,
Увечері лягає,
Вранці знову встає.
(Сонце)

Методика використання: після відгадки діти виконують ритмічне «сонячне коло»: піднімають руки вгору на «золоте світло», опускають до боків на «захід», присідають на «заховане за обрієм».

Загадка про дерево

Стоїть ясенева могила,
На ній срібна ковила.
(Береза)

Методика використання: Діти імітують «розкривання гілок»: на кожний рядок плавно розводять руки в сторони, а під «срібна ковила» виконують легке «хвилювання» кистями ніби під вітерцем.

Загадка про дощик

Падає з неба гладенько,
Учить траву бути свіженькою.

(Дощик)

Методика використання: Під «падає з неба» діти притупують ніжками («крап-крап»), на «гладенько» – виконують кругові рухи кистями над головою.

Шарада «книга»

Складова 1: «Ки» – звук, який «п’є» воду (імітація дихання «пі-пі-пі»)

Складова 2: «Нга» – звук гуски «нг-нг»

Відповідь: «книга»

Методика використання: Після розгадки розігруємо «читання»: діти сидять, тримають «книгу» – двома руками розкривають її в такт рахунку «раз-два».

Шарада «метелик»

Складова 1: «ме» – звук м’якості (пошепки «ме-ме-ме»)

Складова 2: «телик» – «теля» з буквосполученням (імітація «бе-бе»)

Відповідь: «метелик»

Методика використання: Діти «летять як метелики»: легкі махи руками над головою, плавні «mmm-mmm» (на вдихання-видих під метроном).

Загадка про годинник

Без рук, без ніг – а дає ходу в лігві.

(Годинник)

Методика використання: Імітуємо «ходу годинника»: діти «крокують повільно-повільно» на місці, тримаючи «стрілку» – одну руку випрямлену вперед, другу вниз.

Шарада «ліхтарик»

Складова 1: «лі» – м'який звук (шепіт)

Складова 2: «хтарик» – «тарілка» (стук-стук по дошці)

Відповідь: «ліхтарик»

Методика використання: Діти «запалюють» уявний ліхтарик: під «лі» – тихий шепіт; на «хтарик» – удар долонями по стегнах («тук-тук»)

Загадка про кішку

На чотирьох ногах ходить,

Мишку в нірці зловить.

Мур-мур муркоче.

(Кішка)

Методика використання: Діти встають на усі чотири (коліна-лікті), «ходять» по колу, на «мур-мур» – присідають і «ніжно муркочуть» (м'який гуркіт голосом).

Шарада «соломинка»

Складова 1: «соло» – спів (звук «со-со-со»)

Складова 2: «минка» – «мінус илка» (від'ємні рухи: руки вниз-вгору)

Відповідь: «соломинка»

Методика використання: Імітація «походу по полю»: діти крокують, махаючи руками вгору-вниз як соломинки на вітру.

Загадка про зорю

В небі сяє, ніби вогник,

Вночі дорогу вкаже всім.

(Зоря)

Методика використання: Під «сяє» діти широко розводять руки в сторони («зоряний промінь»), на «вкаже дорогу» – вказують пальцем вперед, крокують в такт.

Як використовувати загадки та шаради в логоритмічних заняттях:

1. Слухове сприймання й мовленнєва реакція: педагог читає загадку чи шараду чітко, ритмічно, з інтонацією; діти слухають, вслухаються у звуки, повторюють ключові слова.

2. Виконання рухового «малюнка»: після відгадки кожен раз додаємо рухи-ілюстрації, які відповідають вмісту тексту; акцент на узгодженні руху з ритмікою мовлення.

3. Темпо-ритмічні варіації: спочатку читаємо / виконуємо повільно (40–60 уд/хв), щоб діти відчули артикуляцію й рух; потім пришвидшуємо (100–120 уд/хв) для розвитку темпо-ритмічного відчуття та автоматизації рухів.

4. Рефлексія: після серії загадок питаємо: «Яка загадка була найцікавішою?», «Що було складно/легко?»; діти можуть придумати власні рухові варіації або короткі доповнення до тексту.

Таке поєднання словесної гри із чіткою моторною і ритмічною підтримкою сприяє одночасному розвитку фонематичного слуху, артикуляційної моторики, зорово-рухової координації та музично-ритмічного відчуття.

Прислів'я та приказки

«Без труда не вытягнеш і рибку зі ставка»

Рухи-ілюстрації: Під час слів «без труда» – показуйте рух руками, ніби гребете веслом. «Вытягнеш» – імітуйте підйом риби з води, нахилившись уперед. «Рибку» – «пхруп-пхруп» імітація плескання риби в плавники.

Темпо-ритмічна характеристика: повільний темп на «гребінні», прискорення під «вытягує» й пауза на «рибку».

«Де гус – там і гусятина»

Рухи-ілюстрації: «Гус» – руки-крилами в сторони, легкі махи. «Гусятина» – «цок-цок-цок» притупи ніжками, імітуйте ходу гусей.

Мовленнєва характеристика: на контрасті голосних «у» («гус – гусятина») працюємо з витягом звуку.

«Язик до Києва доведе»

Рухи-ілюстрації: «Язик» – показ артикуляції: висунути язик вперед, круговий рух язиком. «До Києва» – кроки на місці з поворотом корпусу вправо-вліво. «Доведе» – «приставний крок» вперед.

Мовленнєва характеристика: відточити чіткість приголосного «д» і голосного «о».

«Хліб – усьому голова»

Рухи-ілюстрації: «Хліб» – зображення хлібини двома руками. «Усьому́» – обійми себе руками («охопи» себе). «Голова́» – торкніться голови.

Ритмічний малюнок: три рівні такти «хліб – усьо-му – го-ло-ва».

«Кожна праця свій оборот має»

Рухи-ілюстрації: «Праця» – імітувати робочий рух (стріляти пальцями, плескати). «Оборот» – кругові рухи тулубом. «Має» – показ чисел одразу двома пальцями («дві фігури»).

Темпо-ритмічна характеристика: спочатку повільний круг, потім два швидкі сигнали пальцями.

«Не сиди на двох кінцях»

Рухи-ілюстрації: Діти сідають навпочіпки, руки розводять в боки (ніби на двох). Під «не» – швидко встають. «Двох кінцях» – показують край майданчика пальцем.

Мовленнєва характеристика: Акцент на приголосному «к», робота з чіткістю «двох – кінцях».

«В здоровому тілі – здоровий дух»

Рухи-ілюстрації: «Здоровому тілі» – махи руками, повороти корпусу. «Здоровий дух» – глибокий вдих-видих руками-крилами.

Рефлексія: після виконання обговорити відчуття саморелаксації.

«Серед борщу ложка»

Рухи-ілюстрації: Імітуємо «черпання» ложкою: одна рука вгору-вниз. «Серед борщу» – кругові рухи тулубом.

Фонематична робота: вдосконалення звуку «ш» у «борщу».

«Не все те золото, що блисне»

Рухи-ілюстрації: «Золото» – рука-півмісяць над головою. «Блисне» – долоня-лазер (кисть випрямлена) швидкий рух вперед.

Темпо-ритмічна характеристика: повільно вимовити «не все те», швидко «блисне».

«У кожного своя робота»

Рухи-ілюстрації: «У кожного» – вказати на різних дітей по черзі. «Своя робота» – кожен обирає уявне знаряддя (олівець, молоток) і імітує роботу.

Ігровий елемент: після прислів'я діти міняються «роботою», розвиваючи гнучкість рухів.

Методика інтеграції прислів'їв та приказок в логоритмічне заняття:

1. Знайомство з текстом. Читаємо прислів'я ритмічно, з інтонацією, підкреслюючи ключові склади. Повторюємо разом повільно, потім підвищуємо темп.

2. Артикуляційна фаза. Легкі вправи для губ, щік і язика перед промовлянням («трубочка», «шипіння»). Відтворення складних звуків (ш, ж, ч) у прислів'ї.

3. Рухова імітація. Під кожен фразу додаємо відповідний рух: так «мовлення—рух» синхронізується. Виконання прислів'я в повільному темпі, фокус на якість руху.

4. Темпо-ритмічна варіація. Повтор в енергійному темпі (80–100 уд/хв) з автоматизацією рухів. Виконання коротких циклів: три рази повільно, три швидко.

5. Рефлексія та творчість. Обговорення значення прислів'я в житті. Пропозиція дітям створити власні рухові «ілюстрації» чи доповнити текст.

Такий підхід забезпечує комплексний розвиток мовленнєвої артикуляції, слухової уваги, темпо-ритмічного відчуття та моторики у дітей дошкільного віку.

Короткі віршики та поетичні мініатюри

«Ранкова роса»

Ранкова роса блищить,
Травичка в дзеркалі співає.
Нахились – по крапельці збери,
Вдихни світанкову свіжість у себе.

Рухи: нахили в різні боки, «збирання» пальцями крапель, глибокий вдих-видих.

«Весняний вітерець»

Легенький вітерець шепоче:

«Пливи, хмарко, вище – ще вище!»

Розкрий руки, мов крила,

Полетів на мить у синє безкрає.

Рухи: плавні махи руками, обертання тулубом, стрибок із піднесенням рук.

«Сонячний промінь»

Один промінь впав у вікно —

Затанцював на підвіконні.

На рахунок «раз» – танцюй зі мною,

На «два» – зігрій теплом теплом.

Рухи: танцювальні кроки на місці, «притиснення долонь до серця» на «дві».

«Лиття дощу»

Крапля – дощиком у долоню,

Ще одна – легенький звук.

Три – притупи ніжку сміливо,

Чотири – плескання чутно в круг.

Рухи: крап-крап пальцями по руці, притуп ніжкою, плескання в долоні.

«Кружляй-кружляй»

Кружляй-кружляй, наче листок,

По вітру, по весні.

Затримайсь на мить – вдихни світло,

І знову розкрути.

Рухи: обертання навколо своєї осі, пауза з глибоким вдихом, відновлення обертів.

«Тихий шурхіт»

Тихий шурхіт – шовкові пір'їнки,

Під подушками в ліжку сплять.

Пальцями «шурхотім» по плечах,

І мрію в світлі зірок сплітай.

Рухи: ніжні погладжування плечей або рук, легкі покачування корпусом.

«Швидкий кінь»

Галоп-галоп – в степу кінь

Стриба над долиною.

Нахмур чоло – тримай в уяві,

Побігай – мов з вітром гінь!

Рухи: біг на місці з високим підніманням колін, демонстрація «галопу» руками.

«Пташиний спів»

Щебечуть ластівки в щілині,

Трелі летять кудись уперед.

Зроби ритм на «тра-тра-тра»,

Й відчуй, як небо велике.

Рухи: плескання в долоні, трелі голосом, «розмахування крилами».

«Нічна тиша»

Тихо ступає ніч,

Світло зірок спить у вікні.

Стань коло вікна – послухай,

Як дихає спокій землі.

Рухи: тихі повороти тулубом, закриття очей, глибоке дихання в такт.

«Веселка»

Червоне, жовте, синє, зелене —

Веселка на небі як малюнок.

Малюй руками дуги великі,

Стань яскравішим за світло струнке.

Рухи: руки вгору, формування дуги над головою, поєднання з промовлянням кольорів.

Методичні рекомендації:

1. Варіація метру і мелодики голосу – читайте спочатку монотонно, виділяючи один рівний метр; потім вводьте інтонаційні акценти на ключових словах і варіюйте темп (повільніше/швидше).

2. Інтеграція рухів: підберіть до кожного рядка пару-дві чітких рухів, які «ілюструють» зміст; синхронізуйте рух із тактом у невеликих циклах (наприклад, «раз – рух 1, два – рух 2»).

3. Двоетапна робота з темпом: повільний (40–60 уд/хв): акцент на артикуляції, відчутті ритму; швидкий (100–120 уд/хв): автоматизація артикуляції, закріплення слухо-рухового зв'язку.

4. Рефлексія: після кожного вірша коротко обговоріть із дітьми, що відчували під час читання і руху; запропонуйте свої варіанти додаткових жестів або міміки.

Такий підхід забезпечує цілісне поєднання мовленнєвих, ритмічних і рухових компонентів, що сприяє ефективному розвитку артикуляції, темпо-ритмічності та координації у дітей.

Музично-поетичні цикли

Цикл «Ранковий узвіз»

Мета: сприяти «прокачуванню» ранкового тону, синхронізації дихання з рухом.

Метр: ямб (– ’ – ’)

Руки: підйом рук у такт «сонце вгору», стрибок на «пташині голоси», марш на «крок за кроком».

Сонце вгору піднімається,

Пташині голоси лунають.

Крок за кроком ми йдемо —

День новий починаємо!

Цикл «Осінній шепіт»

Мета: розвивати плавність рухів і тонкий слуховий аналіз темпу.

Метр: амфібрахій (’ — ’ —)

Руки: притупи ніжками в такт «шурхотить», плавні хвилі корпусом на «вітер шелестить», збирання уявного «золота» руками.

Листя шурхотить під ногами,

Вітер шелестить в гаю.

Повільно крокуй, відчуй,

Як золото в руках блищить.

Цикл «Зимова казка»

Мета: відточити регуляцію рухів при переході від динаміки до статичної.

Метр: хорей (’ – ’ – ’ —)

Руки: легенькі махи руками «сніжинки падають», обертання на «кружляють», зупинка з розкритими долонями на «злови одну».

Сніжинки падають в тиші,
Кружляють в танку вітру.
Злови одну – на долоньці
Замри на мить, немов у сні.

Цикл «Весняний розквіт»

Мета: поєднати роботу дихання (короткі вдих-видих) з артикуляційним «дзьоб-дзьоб».

Метр: анапест (– – ’ – – ’)

Руки: крап-крап-крап – притупи; «пташки» – легкі «дзьобання» ребром долоні; «руки вгору»; «радість» – розкриті долоні вперед.

Теплий дощ крап-крап-крап,
Пташки в небі дзьобом стукають.
Руки вгору – цвіт зустрічай,
Душу радістю наповняй.

Цикл «Нічне сяйво»

Мета: розвивати вміння перемикатися на тиху статику після активних завдань.

Метр: дактиль (’ – – ’ – –)

Руки: повільне «сяйво» долонями над головою; «запрошують» – плавний жест запрошення рукою; «потягнись» – витягування тулуба; «прислухайсь» – долоні біля вух.

Місяць в небі тихо світить,
Зорі в долоні запрошують.
Потягнись, мов до мрії,
І прислухайсь до тиші.

Методика використання:

1. Читання й мелодизація: педагог читає цикл із виразною інтонацією, підкреслюючи метричні ударення. При можливості накладає простий музичний супровід (наприклад, фортепіанне «одинарне тактування»).

2. Рухова ілюстрація: до кожного рядка додається чіткий жест чи рух, синхронізований із ключовим словом або музичним акцентом.

Двоетапний темп:

Початковий повільний прогін для артикуляції та правильної постановки рухів ($\approx 40\text{--}60$ уд/хв).

Швидший ($\approx 80\text{--}100$ уд/хв) для розвитку темпо-ритмічного відчуття й автоматизації.

3. Імпровізація: діти можуть запропонувати власні рухи до рядків, тим самим залучаючи творчий компонент і зміцнюючи метапізнавальні навички.

4. Рефлексія: коротке обговорення: «Що вам сподобалося – ритм чи рух? Які зміни в тілі відчули під час читання?»

Ці цикли допомагають органічно поєднати лінгвістичні, музичні та рухові аспекти занять, сприяючи цілісному розвитку мовлення, ритму та моторики у дітей.

Казкові уривки для драматизації

«Ріпка» (українська народна казка)

Уривок:

Потягли: дід за ріпку, баба за діда, внучка за бабу...

Тягнуть-потягнуть – витягнути не можуть!

Методика використання:

Моторика: кожен учасник зображує персонажа, стаючи один за одним та тягнучи «ріпку» (пластиковий м'яч, подушку тощо).

Ритміка: акцент на ритмічне повторення фрази «Тягнуть-потягнуть – витягнути не можуть!» з плесканням або тупанням.

Мовлення: артикуляційне тренування на звуках [т], [г], [н], розвиток діалогічного мовлення.

«Колобок»

Уривок:

Я Колобок, Колобок!

По засіку метений, на віконці студений,

Я від баби втік, я від діда втік – і від тебе втечу!

Методика використання:

Рух: дитина в ролі Колобка «котиться» по колу (ходьба або переكاتи сидячи на м'ячі).

Інтонація: вимова віршованого тексту з емоційною виразністю.

Ритм: вправи на зміну темпу – швидко/повільно говоримо фразу залежно від ситуації (страх, радість тощо).

«Рукавичка»

Уривок:

Хто-хто в рукавичці живе?

Я, мишка-шкряботушка. А ти хто?

Методика використання:

Інтонаційна виразність: діалоги різними голосами (тонко – мишка, грубо – ведмідь тощо).

Моторика: кожна тваринка входить у «рукавичку» – зробити з обручів або тканини невеличкий «будиночок».

Ритм: під кожного героя – свій музичний ритм або мелодія руху (наприклад, легкий біг – зайчик, повільні кроки – ведмідь).

«Коза-Дереза»

Уривок:

А я Коза-Дереза,
За три копи куплена,
Півбока луплена.

Ноги дерев'яні, роги гостряні!

Як бодну – не впустию, як копну – не пущу!

Методика використання:

Ритміка: віршований уривок читається з чітким темпом, діти плескають у долоні в такт.

Рух: показ «копання» ніжками, «бодання» головою (легко й безпечно).

Емоційність: розвиток емоційного контролю – бути злим/добрим, погрожувати/вибачатися (перевтілення).

«Півник і двоє мишенят»

Уривок:

Півник працює, а мишенята тільки граються.

– Піду я, намелю вам борошна.

– А ми пограємось! – кажуть мишенята.

Методика використання:

Рольова гра: діти розподіляють ролі – хтось півник, хтось мишенята.

Рух: імітація дій – мішання, пересипання, гра на уявній млині.

Ритм: зміна темпу між фразами півника і мишенят, розвиток слухової уваги та ритмічного слуху.

Фольклорні обрядові пісні й співанки

«Ой весна, весна – днем красна» (веснянка)

Уривок:

Ой весна, весна – днем красна,

Що ж ти нам, весно, принесла?

Методика використання: Хороводна хода по колу, діти співають, передаючи м'яч як символ «весни». Ритмічні плескання / тупання на кожне «весна» – розвиває темп, ритм і координацію. Артикуляція голосних [а], [е] у пісенній формі.

«Подольночка» (веснянка-гра)

Уривок:

Деся тут була подольночка,

Тут вона сіла, тут вона впала...

Методика використання: Рухлива гра: одна дитина в колі, інші йдуть у коло, співаючи – потім обирається нова «подольночка». Ритм і дихання: спів на видиху, контроль дихання. Рольова інтонація: відтворення образу «впала – встала – заспівала» через рух і голос.

«Ой чи є, чи нема» (гаївка)

Уривок:

Ой чи є, чи нема

Пані вдома, пані вдома?

Методика використання: Ритмічна хода та «стукіт у двері» – діти чергують ролі, розвиваючи реакцію, слух. Інтонаційне забарвлення: прохання, запитання, відповідь. Ритмічний супровід – три удари в долоні після кожного рядка.

«Зелений барвінок»

Уривок:

Ой зелененький барвіночку,
Стелися по долині...

Методика використання: Плавні рухи рук та тулуба (імітація барвінку, що стелиться) – для моторики й ритму. Спів у низькому регістрі – для тренування дихання та голосу. Підспівування з інтервалами – розвиток музичного слуху.

«Кривий танець» (веснянка)

Уривок:

А ми кривого танцю йдемо,
Йдемо, йдемо, тай не встоємо.

Методика використання: Хода «змійкою» або зигзагами, діти тримаються за руки. Ритм – крок / плеск / крок / туп. Голосова гімнастика – протяжне «йде-е-е-мо-о» зі зміною інтонації.

«Гиля, гиля, гусоньки» (колискова – обрядова дитяча пісенька)

Уривок:

Гиля, гиля, гусоньки,
На ставочок, на водичку...

Методика використання: Повільні, плавні рухи рук (як крила гусоньок). М'який спів із подовженим видихом – розвиток мовленнєвого дихання. Артикуляція – вправи на звуки [г], [л], [с].

«Постукаймо в долоні» (обрядова ігрова співанка)

Уривок:

Постукаймо в долоні —

Весна йде по Україні!

Методика використання: Чіткі плескання у долоні, синхронізовані з ритмом пісні. Пісенна інтонація – тренування емоційного тону. Ритмограма – діти створюють ритмічний супровід.

«Журавель» (веснянка)

Уривок:

Журавель летить, весну приносить,

Сонце кличе, землю голосить.

Методика використання: Рух «крила журавля» – широкі розмахи руками. Спів з наголосом на голосні [е], [о] – тренування відкритих звуків. Ритм-хода під пісню – тренування рівномірного крокування в такт.

У логоритмічних заняттях ці пісні можна супроводжувати елементарним музичним супроводом (бубни, дзвіночки, маракаси), візуальними символами (стрічки, квіти, хустинки) та картками із ритмічними схемами.

Музично-ритмічні діалоги («говорилки») чи монологи

Музично-ритмічний діалог «Хто там?»

Структура: діалог, що супроводжується ритмічним плесканням

— Хто там? (2 удари в долоні)

— Це я! (2 удари в долоні)

— А ти хто? (2 удари в долоні)

— Я Зайчисько! (стрибок + плескання)

Методика використання: розвиток слухової уваги та діалогічного мовлення; під кожну репліку – чіткий ритм (удари в долоні, тупання, плескання по колінах); поступова зміна темпу (швидко–повільно).

Це рольова гра – змінюємо персонажа – змінюється рух і звук

Музично-ритмічний монолог «Я Весна»

Віршований текст із руховою імпровізацією під мелодію

Я весна-весна красна,
Йду по горах, по лісах.
Розсипаю світло й квіти,
Прокидайтесь, любі діти!

Діти імпровізують: «як ходить весна?» – плавно, м’яко.

Методика використання: промовляння тексту в різному темпі й інтонації (ніжно, дзвінко, урочисто); плавні, амплітудні рухи рук, крокування» вправи на видих + інтонаційне малювання голосом.

Говорилка-гра «Дощик капає»

Умовний діалог між краплинками й сонечком

— Кап-кап-кап – дощик йде! (плескання пальцями по долонях)

— А я сонце, я світю де? (руки вгору – «сонце»)

— Ми на землю крапаєм! (легке тупання ногами)

— А я землю грію всім! (рухи руками донизу – «тріє»)

Рухи – символи: сонце – вгору, дощ – вниз.

Методика використання: розвиток тембру та ритмічного малюнка; сприйняття опозиційних образів: м’який / гучний, швидкий/повільний.

Ритмічний монолог «Про себе» (для мовленнєвої розкутості)

Я іду, іду – не зупинюсь!

Я сміюсь – хі-хі – не боюсь!

Я мовчу – ш-ш-ш! – тишина...

В мене гарна вся весна!

Підходить для практики мовленнєвого дихання – особливо слова «ш-ш-ш», «хі-хі».

Методика використання: вимова зі зміною гучності й тембру; поєднання з емоційними рухами (руки до грудей – «я», посмішка – «сміюсь»).

Говорилка «Ходить кішка по двору»

— Ходить кішка по двору

— Має хвостик угору

— Тихо-тихо ходить, няв!

— Хтось підкрадеться – і гав!

Тренування звуконаслідувальних слів – «няв», «гав», «тихо-тихо».

Методика використання: відпрацювання інтонацій запитання / відповіді, здивування, емоції; рухова драматизація: ходіння навшпиньках, кішка – м'яко, собака – рвучко.

Діалог-імітація «Тик-так» (годинник і дитина)

— Тик-так, тик-так!

— Де ти, годинничку, так?

— Я тут, я тикаю час!

— Я бігаю – ось і вас!

Вправа спрямована на формування чіткого мовленнєвого ритму.

Методика використання: уведення у ритм через метрономічне «тик-так»; підключення руху (кільце рук), стрибки, повороти.

Ці «говорилки» можна розширити до міні-театралізації, музичних етюдів або логопедичних розминок.

Жартівливі байки та гуморески

«Телефон» Павло Глазовий

Мета: робота над логічним наголосом та паузами.

Рольова гра в парах — один «дзвонить», інший «відповідає».

— Алло! Це хата? —

— Хата.

— А хазяїн дома?

— Дома.

— Покличте його до телефону.

— Не можу.

— Чому?

— Він не дома.

Гумор: гра слів, абсурдна логіка.

Методика використання: інтонаційне розігрування діалогу — контраст між запитанням і відповіддю.

«Наймичка» Павло Глазовий

Вправа на інтонаційне забарвлення — здивування, злість, байдужість.

Дядько наймичку найняв —

Сів і дивиться на неї.

— Ану, дівко, чого встала?

– А ви, дядьку, чого сіли?

Гумор: побутовий конфлікт, зворотна відповідь.

Методика: інтонаційна імпровізація – хто ображений, хто спокійний? Імітація рухів: «сидить», «встає», «дивиться».

«Коник-стрибунець» (скорочено) Леонід Глібов

Коник-стрибунець

Веселий молодець,

Все співає, все співає —

А про зиму й не гадає...

Гумор: легковажність персонажа.

Методика: Роль Коника: підстрибування в ритм вірша
Інтонація: веселий тон, протиставлення – повчання. Темпова зміна: спочатку швидко (весело), потім повільніше (підсумок).

«Їхав козак за Дунай» (Народна гумореска, жартівлива версія)

Мета: забезпечити артикуляційну чіткість при вимові питальних речень.

Їхав козак за Дунай,

Та й питає: – Де трамвай?

Кажуть йому: – Це не Львів,

А ти, козаче, де жив?

Гумор: комічне поєднання історичних і сучасних реалій.

Методика: музично-ритмічна постановка: підспівування, рухи під такт; ігрова інтонація: серйозність змінюється на смішне здивування.

«Про сорочку» Василь Шаройко

Мета: інтонаційне завершення фрази, паузу після жарту.

Батько каже: – Надівай!

Я – не хочу! – А чому?

Бо сорочка – мамина!

– Та вона ж твоя, дурненький!

– Ні, не буду: мамина!

– Де ж написано, що мамина?!

– Ось, дивися – «Made in China»!

Гумор: гра зі змістом, непорозуміння.

Методика: інсценування діалогу з емоціями; чітка дикція, робота над [н], [д], [ч].

«Ремонт» Павло Глазовий

Мета: тренування логічного наголосу – останній рядок як кульмінація.

– Що робив ти у сараї?

– Я мотоцикл складав.

– А чого він не працює?

– Бо я все назад зібрав!

Гумор: несподіваний фінал.

Методика: імітація «ремонту» жестами, поєднання мовлення та руху; розвиток темпоритму: читання з прискоренням.

Гумористичний монолог (авторський або імпровізований)

Мета: емоційне прочитання вірша з акцентом на кульмінацію.

Їв я борщ – був гаряченький,

Обпік носа та й язик!

А бабуся каже тихо:

– Дурненький! Дмухатъ треба вмиць!

Гумор: побутова ситуація, емоційне завершення.

Методика: рухи під слова: «їв», «обпік», «дмухати»; мовленнєве дихання – робота на «дмухання» (ігрове).

Загальна методика використання жартівливих байок і гуморесок на логоритміці:

1. Інсценування ролі з простими рухами.
2. Ритмічне промовляння з плесканням, тупанням або маршем.
3. Інтонаційні вправи – читання з різним настроєм (здивовано, весело, сердито).
4. Артикуляційна гімнастика на базі текстів, повторення звуків, скоромовки всередині гуморески.

Аналітико-синтетичні вправи з «мікротекстами»

«Склади коротку історію за рухами»

Мета: розвивати мовлення, мислення та зв'язне висловлювання; формувати вміння поєднувати рух і слово.

Хід проведення: Дорослий показує рухи (наприклад, махає крилами – «пташка», тре очі – «сонний», стрибає – «веселий зайчик»), а дитина складає коротку розповідь на їх основі:

«Пташка зранку прокинулась, потягнулась крильцями, злетіла в небо і заспівала».

Підказка: рухи виконуються в ритмі музики або ударів бубна.

«Зайве речення – покажи рухом»

Мета: розвивати слухову увагу, логічне мислення, поєднання мови та руху.

Хід проведення: Читається простий мікротекст.
Завдання: відреагувати рухом, коли почується зайве речення.

Приклад:

«Дівчинка їсть суп.

Дівчинка катається на велосипеді.

Дівчинка спить у ліжечку.

Дівчинка летить на місяць.»

Зайве речення – останнє. Діти плескають у долоні, коли його почують.

«Хто що робить?» (із картинками + ритм)

Мета: тренувати вміння поєднувати суб'єкт і дію; розвивати артикуляцію та темпо-ритмічні структури.

Хід проведення: Картки із зображеннями: кіт, м'яч, хлопчик, квітка. Дорослий задає ритм (барабан, плескання), а дитина ритмічно говорить:

«Кіт – муркоче» (2 удари), «М'яч – скаче» (2 удари).

Потім об'єднує у мікротекст: «Кіт муркоче. М'яч скаче. Хлопчик сміється. Квітка росте».

«Придумай закінчення» (з жестами та інтонацією)

Мета: розвивати уяву, зв'язне мовлення, логічне завершення думки; тренувати інтонацію.

Хід проведення: Дорослий читає початок мікротексту з інтонацією. Дитина придумає завершення й ілюструє жестом.

Приклад: «Киця сіла на підвіконня і...»

Діти завершують: «...дивиться у вікно» або «...зловила сонячний зайчик» – і показують руками.

«Доповни речення під ритм»

Мета: розвивати мовлення і фонематичний слух у ритмічній формі; активізувати словниковий запас.

Хід проведення: Дорослий читає речення з паузою, дитина доповнює його під ритмічні удари (наприклад, бубон або плескання).

Приклад:

«У лісі росте ... (ялинка)»

«На кухні кипить ... (каструля)»

Ритм: У лі-сі рос-те (пауза) – дитина каже слово під удар.

«Опиши – не кажи слово» (з ритмом і пантомімою)

Мета: розвивати мовлення, мислення і пантоміму; тренувати здатність до узагальнення.

Хід проведення: Одна дитина рухами та словами описує предмет, не називаючи його, а інші – відгадують.

Приклад: «Він круглий, я його кидаю, він скаче!» – відповідь: м'яч.

Після опису – ритмічне відтворення назви: м'яч – скаче! (2 удари).

«Що спочатку?» (руховий ланцюжок)

Мета: розвивати логіку, мовлення, послідовність подій у ритмічній формі.

Хід проведення: Дитина слухає 3 речення і має розставити їх у правильному порядку, супроводжуючи рухами.

Приклад:

1. Хлопчик витер носик.
2. Хлопчик чхнув.
3. Мама дала хустинку.

Правильна послідовність: 2 – 3 – 1

Рухи: чхнути, простягнути руку, витерти носик

«Придумай назву до розповіді» (з мімікою та інтонацією)

Мета: розвивати смислове узагальнення, мовлення, виразну інтонацію.

Хід проведення: Діти слухають коротку розповідь і мають придумати до неї назву. Потім усі разом повторюють її в ритмі, з мімікою.

Приклад:

«Песик бігав по дворі. Він гавкав і грався з дітьми. Потім заснув на сонечку.»

Назва: «Веселий песик»

Проговорюємо в ритмі: ве-се-лий пе-сик (4 удари + міміка «весело!»)

Ці вправи ефективно поєднуються з музичним супроводом, пісеньками-говорилками, пантомімою та інструментами (бубон, маракаси, дзвіночки). Їх можна включати у вступну, основну чи заключну частину логоритмічного заняття.

Міні-аудіосценки з музичним лейтмотивом

Міні-сценка: «Ранок у лісі»

Мета: формування вміння виражати настрій за допомогою руху, голосу, інтонації; розвиток зв'язного мовлення та дихання.

Хід проведення: Звучить спокійна музика (флейта, дзвіночки) – діти «сплять». Вихователь каже: «Сонце прокидається...» – діти повільно встають, потягуються.

Далі звучать звуки птахів – діти змахують руками, імітують політ.

З'являються звірі: «Зайчик стрибає!» – діти стрибають; «Ведмедик бурмоче» – ричать.

Діти разом проговорюють: «Ранок ліс пробуджує, всіх до гри залучує!»

Міні-сценка: «Під дощем»

Мета: розвиток ритмічного слуху, координації, вміння змінювати інтонацію та темп мовлення.

Хід проведення: Починається з легкої музики – діти ходять по колу, «гуляють». Чути дзвінки краплі (фортепіано, дзвіночки) – діти плескають в ритм: «Кап-кап-кап».

Дощ посилюється – рухи швидші: тупотіння, стрибки.

Діти ховаються під «парасольку» (в центрі кола).

На закінчення всі повторюють разом: «Ми гуляли під дощем – веселились і не трем!»

Міні-сценка: «Веселий потяг»

Мета: розвиток темпо-ритмічного мовлення, слухової уваги, узгоджених рухів у групі.

Хід проведення: Звучить маршова музика – діти будуються у «потяг».

Разом проговорюють в ритмі: «Чух-чух-чух – їде потяг» (із плесканням).

Потяг «зупиняється» – вихователь каже: «Ми приїхали в зоопарк!»

Діти показують тварин – рух + звук: лев (руки-»грива», р-р-р), жираф (тягнуться вгору), мавпа (стрибають).

Завершення: діти сідають, «потяг відпочиває».

Міні-сценка: «Сонячна галявина»

Мета: розвиток уяви, плавності рухів, мовленнєвого дихання, емоційного мовлення.

Хід проведення: Під ніжну музику діти «виходять на галявину» – йдуть легко, граційно.

Вихователь: «На галявині літають метелики!» – діти махають руками (крила).

Разом говорять у ритмі: «Метелики літають, крильцями махають».

Дихальна гра: «Здмухни кульбабку» – вдих носом, плавний видих.

Завершення – «сіли відпочити», дихають повільно, слухають музику.

Міні-сценка: «Зустріч з Барабашкою»

Мета: розвиток виразного мовлення, емоційної інтонації, ритмічної реакції на звук.

Хід проведення: Звучить кумедна музика з паузами – діти рухаються «тихо, обережно».

З'являється «Барабашка» (вихователь або лялька) – діти імітують здивування, страх, сміх.

Проголошують хором у ритмі: «Бара-бара-барабашко, не лякай нас у хатці нашій!»

Барабашка «вибачається» і йде, діти плескають – прощають.

Завершення – «Барабашка спить», діти промовляють: «Сон прийшов до пустуна».

Міні-сценка: «Подорож на хмаринці»

Мета: формування образного мислення, розвиток плавного мовлення, дихання та ритміки.

Хід проведення: Звучить легка музика (струнні або арфа) – діти «сідають на хмаринку», розмахують руками.

Імітують політ: «Летимо ми над лісами, над річками, над горами» – плескають у ритмі.

Побачили пташок – «Піпі-піпі!»; вітерець – «Шшш...» (видих).

Приземлення – присідання, повільне дихання.

Підсумок: «Політ закінчився – ми відпочили».

Міні-сценка: «Городина заговорила»

Мета: розвиток фонематичного слуху, звуконаслідування, мовленнєвої інтонації та ритму.

Хід проведення: Звучить весела музика – «на грядці прокидаються овочі».

Вихователь: «Морква каже: мор-мор!», «Картопля: топ-топ!», «Капуста: ша-ша!»

Діти повторюють в ритмі з плесканням.

Далі – рух: морква – скаче, картопля – котиться, капуста – кружляє.

Разом говорять: «Овочі веселі, всі вони у грядці – друзі-співбесідники!»

Міні-сценка: «Сніговичок ожив»

Мета: розвиток чіткої артикуляції, мовленнєвої виразності, координації рухів та інтонаційного малювання.

Хід проведення: Легка зимова музика (дзвіночки) – діти «ліплять сніговичка».

Вихователь: «Раз – сніжок, два – сніжок, три – вже є Сніговичок!»

Сніговик «оживає», вітається: «Привіт-привіт, малята!» – діти повторюють.

Разом з ним тупають, плескають, кружляють.

Завершення – сніговик «тане» (повільно присідають, шепочуть: «Сонце гріє...»).

Усі сценки можна супроводжувати простими музичними інструментами: бубном, маракасами, дзвіночками. Діти залучаються до гри, драматизації, співу, ритмізації – що повністю відповідає завданням логоритміки в дошкільному віці.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Автор-укладач: Кавиліна Ганна Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології ДЗ «ПНПУ ім. К. Д. Ушинського».

ЛОГОРИТМІКА

Навчально-методичний посібник

Авторська редакція
Виготовлено з готового оригінал-макету

Підписано до друку 17.09.2025 р. Папір офсетний. Формат 60×90/16.
Гарнітура «Times New Roman». Ум.-друк. арк. 12.
Тираж 300 прим. Зам. № ____.

ТОВ «Лерадрук»
Свідоцтво ДК № 2645 від 11.10.2006 р.
м. Роздільна, вул. Європейська, 44.
E-mail: leradruk@gmail.com